

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

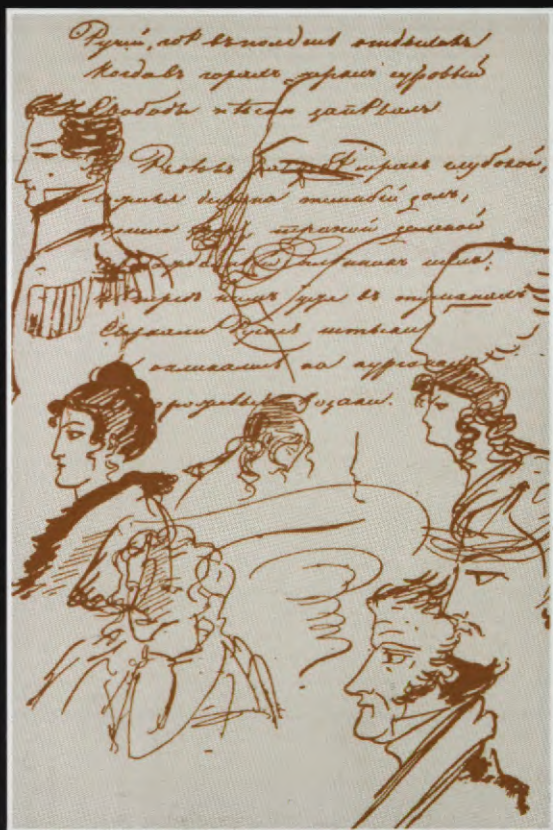
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

PÛŞKÎN

KEÇA KAPÎTAN

PÛŞKÎN

KEÇA KAPÎTAN

ALEKSANDR SERGEYEVİÇ
PÛŞKÎN

KEÇA KAPÎTAN

ROMAN

Wergêr: Hesenê Metê

WEŞANÊN WELAT

Stockholm 1988

Weşan: 1
KEÇA KAPÎTAN
Çapa Yekem

**Ev pirtûka li ber wergera swêdî,
ji ya tirkî hatiye wergerîn.**

Pergala berg û rûpelan: N. Kirîv.

PÛŞKÎN

(1799 - 1837)

Aleksandr Sergeyevîç Pûşkîn di 27'ê gulana 1799'an de li Moskvayê ji diya xwe bûye. Lawê malbatek dewlemend û rewşenbîr e. Wek hemû zarokên malmezin û dewlemendên wê rojê, Pûşkîn jî di piçûktiya xwe de bi hîmgîriya klasîkên fransî mezin dibe û pirtirîn li ser lîteratûra yewnanî û fransî disekine. Hîna di heştaliya xwe de, Pûşkîn zimanê fransî wek zimanê xwe î zikmakî dizane û ji hêla din ve, Pûşkîn dadêyek heye ku gundîyek ûris e. Herweha tev zimanê ûrisî metelokên ûrisan jî ji vê dadêya xwe hîn dibe.

Di duwanzdesaliya xwe de, Pûşkîn di dibistana bi navê Tsarkoye Selo(*) yê de dixwîne. Ev dibîstan bi destê dewletê hatiye avakirin û bi mamostên herî zane û xwende ye. Ew pêjnên ku li malê li Pûşkîn ranabim, li vir lê dicivin. Ji ber pêwendiyên xwe yên germ, di nav hevalên xwe de tê hezkirin. Ji van hevalên wî, gelek ev hevaltîya xwe ya jidil, heta mirina wî jî domandine.

(*) *Tsarkoye Selo: Ev dibistan nuha bi navê Dibistana Pûşkîn tê binavkirin.*

Di dema xwe ya xwendekariyê de wek gelek hevalên xwe, Pûşkîn jî dest bi nivîsînê kiriye. Helbestên wî xweştir û hêjatir in, ji ber ku hevalên wî, tenê bextreşî û tengasiya jîyana xwe ya buhurî dinivîsin. Lê Pûşkîn xweşî, şadî û hêviya rojane di helbestên xwe de tîne zimên. Herweha di navbera salên 1813 û 1815'an de bi nivîsîna van helbestên xwe yên xweş deng dide.

Pîştî ku di sala 1817'an de dibistana xwe tewaw dike, li Petersbûrgê di arşîva wezaretê derveyî de wek karmendekî dest bi kar dike. Ev kar heta derekê jê re dibe alîkar ku ji bo nivîsandinê ji xwe re mijaran berhev bike. Lê ev kara ne karekî ber dilê wî ye. Raman û armanca wî her nivîsîn û edebiyat e.

Berhema wî ya pêşîn Rûslan û Lûdmîla di sala 1820'an de diweşe. Dema ev berhema wî belav dibe, mamoste û helbestvan î bi nav û deng Zûkovskî ji Pûşkîn re portrekî xwe dişîne û bi nivîsa li paş portra xwe, pesnê vî helbestvanê ciwan dide.

Di vê navberê de Pûşkîn dest bi nivîsîna helbestên polîtîk dike. Giraniya naverokên wan li ser nakokiya xulam û dewlemendan e. Ev mijarên ku ew bi lêv dike, ne tenê di nav radîkalan de, lê li derûdora dewlemendan jî belav dibe. Malmezin û dewlemendên wê rojê, ji van helbestên wî yên polîtîk gelek nerihet dibin. Di vî warî de Çar bi xwe weha dibêje: «Nivîsarên Pûşkîn, li seranserê Ûrîstanê dibe sedema tevlihevî û aloziyê.»

Herweha xebata efserên radîkal, rêxistina Dekabrîstan(*) jî derdikeve holê. Li ser vê yekê hemû malmezin û dewlemend peyva xwe yek dikin ku ji bo çareserîya vê yekê hêrişekê bibin ser radîkalan.

Ji van radîkalan gelekrewşenbîr û zana têne kuştin û pirî wan bi ber tawana dûrandinê dikevin û heta Sibîryayê tên

(*) Dekabrîst: Dekabr bi rûsî navê meha zivîstana pêşîn e. Radîkalên wê rojê, ji ber ku di vê mehê de serhildanek li dar xistine, loma ev nava li wan bûye.

şandin. Pûşkîn bi xwe jî di nav wan de ye. Lê ji bo xatirê ciwaniya wî û ew bandora ku ziman û şarizatiya klasîkên fransî li wî kiriye, ew tê bexişandin û ji dêla Sibîryayê ve wî dişînin başûrê Êrîstanê, cem generalekî kevn î bi navê Însow ku çavdêriya wî bike.

Ev dîrxistina ji Petersborgê, ji bo Pûşkîn dibe rûkeniyek jîyanê. Lewra li vir pir dixwîne, rastî gelek kesan tê, xuşîna pêlên Behra Reş û bilindiya zinarên Kirimê bi çavê xwe dibîne. Rewşa xelkên van deverna li ber çavên wî wek pêşmalek pînekirî rengoreng dixuye. Ev hemû jî ji Pûşkîn re dibin mijar û sedem ku ew binivîse.

Di sala 1824'an de wî dîrdixin navçê Pskov, li wir di wargeha diya xwe de, li Mîkaylovskoyê dimîne. Heta sala 1826'an li vir dijî û xwe bi tevayî dide nivîsîna Yevgenî Onegîn û beşê mezin î vê berhema xwe li vir tewaw dike. Di tenêtiya van salên wî de mijara berhema wî ya Borîs Godunov jî xwe dide ber.

Bi nivîsîna van berhemên xwe, Pûşkîn digêhîje bandewa babetê vê nivîsê. Pûşkîn, Byron û şopên wek wî xwend, xwe gihande wan û ji wan derbastir jî bû. Lê ew her birçiyê zanebûn û nûyinê bû. Ji ber vê yekê derbasî babetê nivîsarên dîrokî dibe, pîrî caran kat dike û dixwaze gelek kes bidin ser şopa wî.

Dema Nîkolaûs I. ji bo wergirtina taca serê xwe tê Moskva, ew Pûşkîn banî dadpirsiyê dike. Li wir Pûşkîn bi awakî vekirî pê dide zanîn, ku di serhildana Dekabrîstan de ew li Petesbûrgê bûya, bê şik wî ê di nav wan de cî bigirta. Li gel vê gotina xwe divê Pûşkîn pûçîya vê tevgerê jî jê re bi lêv kiri be. Lewra Nîkolaûs piştî peyivîna xwe dibêje: «Ez bi baqiltirîn meriv î Êrîstanê re peyivîme.» Ji bo ku Nîkolaûs wî bide hêla xwe, soz û bext dide Pûşkîn ku ji vir û weha ew ê bi xwe li nivîsarên wî binêre. Lê dûre Nîkolaûs vê berpirsiyariya sansorê dide şefê polisên polîtîk. Herweha ev azadiya Pûşkîn jî dibe wek azadiya çûçîkêk şaper.

Ji vir û şûnde sîyek bêwext û tarî dikeve ser jiyana Pûşkîn. Êdî ew pêjnên wî yên nivîsînê, wek hertim ranabin. Kêm ca-

ran, ew jî li demsalên payizê kela dilê wî radibe. Payiza sala 1830'î jê re dibe demsala herî berhembare. Û dest davê nivîstina çarçova berhemên xwe yên dramatîk; **Siwarê Deqdor** (1829), **Mêvanê Kevirîn** (1830), **Mozart û Salîerî** (1830). Û dûre jî **Çîrokên Biyelkîn** (1930).

Lê Pûşkîn ji dilêriya xwe nakeve û ji dîtînen xwe nayê xwarê. Helbastên wî yên berê jî, yên li ser kûştin û dûrxistina hevalên wî jî dide xuyakirin ku dilsozê doza xwe ye. Wexta Çar bi pêşniyara ku wî bike helbestvanê qesrê, tê ba Pûşkîn, bi rûreşiyek mezin ji ba wî diçe. Ji ber vê yekê, dijîtiya di navbera Pûşkîn û desthilatan de dijiwartir û hişktir dibe. Lewra êdî pîrsgirêk ji ser dîtînen polîtîk xericîye û bûye dozek şerefê.

Di sala 1831'î de Pûşkîn bi evîndara ber dilê xwe, Nataliya Gonçarovnayê re dizewuce. Ji ber xweşikî û sersivikiya xwe, ev jinika ciwan bi derûdora qesrê re tavilê dikeve nava pêwendiyên fahşekî. Dema Nataliya dibîne ku Çar bi xwe jî bi wê re li ba dikeve, ev bextiyariya wê li serê wê dixê û xwe wenda dike. Pûşkîn bi her awayî dixwaze ku wê ji qesrê vekêşîne. Lê Nataliya guh nade wî û her bi ya xwe dike. Û heta ku rojekê Baron Heckerend Antes ji jina wî re nameyek xirab dişîne.

Herweha kul li ser kulê di dilê Pûşkîn de vedibe û jîyan lê diherime. Hevalê wî yên ku hatin kûştin, yên ku ketin bendîxanan, yên ku ji warên xwe hatin dûrxistin û bi karê zorê hatin arihandin; ev hemû li ber jiyana Pûşkîn dibin astengên reş û tarî. Di vî salî xwe î ciwan de xwezila xwe bi mirinê tîne. Piştî navnotiya jina xwe jî, êdî nikare li ber xwe bide û Baron banî duelloyê dike. Di roja 17 çelê zivistana sala 1837'an de, di duelloyê de ji zikê xwe birîndar dibe. Û bi du rojan piştî vê birîna xwe ya giran, di ciwaniya sî û heştaliya xwe de dimire.

* * *

Beriya hertîştî Pûşkîn di dema xwe de di edebiyata ûris de helbestvanekî mezin e. Heta dem xwe digêhîne Pûşkîn jî,

edebiyata ûris li ser riya klasîzm û romantîzmê ye. Ev jî pirtirîn ji bandora niviskarên roavayî dihat.

Pûşkîn bi xwe jî gelekî van klasîkan dixwîne û heta demekê jî li ser riya Byron, Shakespeare û Walter Scott dimeşe. Lê ew vê riya wan, ji bo xwe wek ronahiyekê bi kar tîne û di dawîya dawîn de ji xwe re babetê hunerek taybetî peyda dike. Û ev babetê hunera ku tê gotin, riyeke realîst e. Ji xwe berhema **Keça Kapîtan** jî xweş dide xuyakirin ku Pûşkîn li ser riyeke realîst bûyerek dîrokî bi pêjnên evînek piçûk dide. Ev babetê nivîsê jî ne tenê ji bo wî, herweha ji bo hemî niviskarên wê rojê jî dibe şopek nû. Hêj di pey wî re jî li Êrîstanê niviskarên mezin wek Tolstoy û Dostoyevskî, car bi car veqeriyane ser berhemên wî û xwendine ku bizani bin ka çarçova çîrokên weha çawa ne û bi çi awayî tene hûnandin.

Li Êrîstana wê rojê gelek niviskar li ser şopa wî, xwe digêhînin daraxa berhemên baştir. Rexnegir î mezin Bîelînskî berhema Pûşkîn ya bi navê Yevgenî Onegîn wek ansiklopediya jiyana ûris bi nav dike.

Pûşkîn, **Keça Kapîtan** salekî beriya mirina xwe dinivise (1836). Piştî ku ew werdigere gelek zimanan, bandorek mezin li edebiyata dinê dike. Û dibêjin ku Tolstoy ji ber vê bandorê, berhema xwe ya bi navê Şer û Aştî nivisiye. Lê Dostoyevskî di nameyek -ji birayê xwe re dişîne- xwe de li ser Pûşkîn weha dibêje: "Ew helbestên narîn û herikbar yên Pûşkîn ji çend rêzikan ne zêdetir in. Ev narîn û herikbariya wan jî ji tiştêkî tê ku, niviskar her li ser hûr bûye û guherîn lê çêkiriye."

Ji bo **Keça Kapîtan** Gogol dîtînen xwe weha vedike: "Roman û çîrokên me yên dirêj li ber **Keça Kapîtan** xav dimînin, ku em wan bidin ber hev. Saxikî û nermokî digêhîje daraxek wusa bilind ku rastî jî wek tiştêkî lihevhanî û karîkatorîzeyî dixuye. Cara yekem e ku bi rastî jî karakterên ûris derdikevin holê."

Reng e, ew dema ku Pûşkîn tê de dijî, di bin çavsooriya Çar û dewlemendan de ye. Rewşa gundî û xulamên wê rojê bala radîkalan û rewşenbîran dikêşîne. Bi pêşengiya Dekabrîstan rêxistinek dîzî tê damezrandin. Li hemberî dewlemendan,

Dekabrîst di sala 1925'an dikevin amadeyiya serhildanekê. Pûşkîn bi xwe ne di nav wan de ye, lê ji nêzîk ve gelekên wan dinase û bi hunera pênûsa xwe vê nakokiya desthilat û xulam li ber çavan radixe. Lê Pûşkîn ne niviskarekî gundî ye. Ew niviskarekî pêşverû û netewî ye. Gelek Dekabrîstên wê rojê, di dadgehan de li xwe mikûr tên û dibêjin; me dîtînen xwe yê şorsgerî cara pêşîn ji Pûşkîn û berhemên wî girtine. Ev jî dide xuyakirin ku di warê dîtînen polîtîk de, çarçova bandora berhemên Pûşkîn di dema xwe de gelek fere û rolekî mezin lîstine.

Hesenê Metê

- I -

GRÛHBANEKÎ HÊZA PARÊZGER

*Ew ê sibê bibe kapîtanekî hêza parêzger
Ji te re çî? Dev jê berde bila bibe leşger
Rast e! Bila pozê wî bişewute*

.....
Baş e, bavê wî kî ye?

«Knyajîn»

Bavê min Andrey Petroviç Grînyov, di xortaniya xwe de li ber destê Kont Munch kar kiriye. Di sala 17** de bi pirpir-kên serhengî, emekdar bûye. Ji wê rojê û vir de li gundê xwe î Simbîrskê dijiya. Diya min Avdotya Vasîlyevna Y. jî ji wir, keça malmezinek xizan bû. Li Simbîrskê ew û bavê min zewucîne. Em neh xweng û bira bûne. Hemû xweng û birayên min di pêçektîya xwe de mirine.

Dema ku ez hîna di zikê diya xwe de bûme, bi alîkariya B. î serhengê hêza parêzger, ez li alayiya Semyonoskê wek grûhban hatime nivisîn. Ku hemû hêviya wan li avarê çûba û diya min keçek hani bûya dinê, wê çaxê bavê min ê mirina vî grûhbanê ku lêj ne hati bû dinê, ji ciyê ciyên re bigota û herweha ev tişta ê ji dinê hilata.

Heta ku min hîmgirtina xwe biqedanda, ez ê herwekî îcazegirekî bihatama xuyakirin. Awayê hîmdayina wê demê ne wek ya aniha bû. Piştî ku ez ketim jiya xwe ya sala pêncê, bavê min ez dam ber destê Savelyîç î seyîs. Ji ber tevgerên xwe yên çavekirî ew jî bû bû lalayê min. Piştî ku di bin çavdêriya wî de ez bûm duwanzdehsalî, êdî ez wusa baş hîm xwen-

din ê nivisndinê bû bûm ku, bê awiqîn min dikari bû li ser jîr û jariya cêwrek tajiye peyv bikira. Di vê navberê de bavê min ji bo min fransiyekî bi navê Monsieur Beauprê da hanîn. Ji Moskvayê bi şerab û pêwîstiya salê re ew jî hati bû siparişkirin. Hatina fransî dilê Savelyîç gelekî teng kir. Her xwe bi xwe dikire pilepil û digot: Ma çi kêmasiya zarok heye? Ji xêra Xwedê re şûstina wî, xwarina wî li cî ye. De qeyê tu merivê te li vir ne man, vêca tu biçî mîsyoyê xelkê bîne û li avarê pera bireşîne!

Beauprê li welatê xwe berber bûye. Dûre di wextekê de li Prûsyayê leşgerî kiriye. Paşîngê jî pour être outchel(*) bêyî ku baş bizani be ka bêjeya dawîn çi ye, rabûye hatiye Ûristanê. Xortekî baş bû. Lê gelek tolaz û derbeder bû. Kêmasiya wî ya herî mezin jî, doxînsistiya wî ya li hemberî jinan bû. Ji ber vê yekê jî pîrî caran sîle li binê guhên wî diketin û êdî bi rojan gîlî û gazin dikir û dibû ufeufa wî. Ji derveyî viya, li gor gotina wî ew ne neyarê şûşê bû. Ango em bi ûrisê bibêjin: Miriyê vexwarina meyê bû. Lê li mala me şerab bes piştî nanxwarinê û ew jî piyalek piçûk tenê dihate vexwarin û her carê jî mamostê reben dihate jibîrkin. Ji ber vê yekê Beauprê xwe zû hînî nastoyka(**) ûrisî kir. Dûre ji bo zikêşê gelek pesnê wê da û ew jî şerabên welatê xwe çêtirand.

Ez û mamostê fransî tavilê bûn dostên hev. Li gor peymana me, diviya bû wî fransî, almanî û hemî zamist hînî min bikira. Lê ji dêla viya ve, wî dikir ku li ser linga ew bikari be hinek ûrisî ji min hîn bibe. Dûre jî êdî em herkes bi karê xwe daketin. Navîna me gelek baş bû. Ji bo min, mamostekî ji wî baştir peyda ne dibû. Lê çerxa felekê em zû ji hev qetandin. Binêrin bê ev çawa bû.

Herdu keçik, Palaşka cilşoya goştî û rûxurî, û Akûlka yekçava gavan rojekê peyva xwe yek kirine, di dest de çûne xwe havêtine lingên diya min û gunehkariya xwe ya mezin li xwe danîne.

(*) *Pour être outchel: Ji bo ku bibe mamoste.*

(**) *Nastoyka: Meyek ku ûris li malê çêdikin.*

Bi hêsrên çavên xwe, gilî û gazinên mîsyo kirine ku wî ew xapandine û ji rê derxistine. Û diya min ya ku di van tiştan de bêhenek e, rabûye tavilê ev bûyera gihandiye bavê min. Bavê min jî ne ji wan kesan bû ku beriya arihandinê dût û dirêj bifikiya. Tavilê fransiyê deqdor daye bankirin. Lê pê dane zanîn ku mîsyo xerîkî hîmdayina min e. Bavê min jî rabûye hatiye oda min.

Wê çaxê Beauprê xwe li ser lihêfan dirêj kiri bû û pixîna wî bû keti bû xew. Xwîn di rehên min de cemidî. Li vir divê ez bi we bidim zanîn ku ji bo min nexşeyek geografîyê ji Moskva hati bû xwestin. Ev nexşeya, bêyî ku qet bi kar hati be, ji kengî ve bû ku bi dîwêr ve daliqandî bû. Xweşikî bû û mezinbûna kaxiza wê, pîrî caran bala min kişandi bû. Di dawiya dawîn de min biryara xwe da ku ez ji wê firokekê çêbikim. Xewveçûna Beauprê jî ji min re lê hati bû û min dest bi karê xwe kiri bû.

Min êdî fikir ku ez ji qaşikên daran boçekê bi Mîs Dobrey Nadêjdîyê(*) ve bikim, bavê min kete hundur. Çer ku bavê min çav li desthînen min yê geografîyê xist, guhê min kişand, dûre ber bi Beauprê lezand, bi niquncandin mêrikê reben ji xew rakir û dest pê kir, çi hate ber devê wî jê re got. Beauprê bi xwe nizani bû ku çi bi serê wî de hat. Dikir ku rabe ser xwe. Lê bi ser ne diket. Ji ber ku heta qirikê serxweş bû. Bêyî ku hêj hay ji xwe hebe, bavê min bi hustukura wî girt, ji ser lihêfan rakir û di dêrî re havête derve. Û wê rojê jî tavilê ew ji wargehê qewutand. Kêfa Savelyîç bû bû kêfa gur. Û herweha hîmgiriya min jî qediya.

Jê û pê ve, li gund ez li pey kevokan beziyam, bi zarokên xulaman re kerkeranê listim û min çend salên xwe yê din jî buhurand. Lê sala ku min êdî şanzdehê xwe tije kir, di jiyana min de guherînek bingehî çêbû.

Rojeke payizê, diya min li eywanê qax dikeland. Ez jî li wir rawestî bûm, min li bilqîna bilçikan dinêrî û min ziman li

(*) *Mîs Dobrey Nadêjdî: Bi ûrisî ye. Pozekî di binî welatê Afrîka Başûr de ye. Bi tirkî jê re dibêjin: Ūrmit Burnu.*

dora devê xwe dixist. Bavê min li ber pencerê rûnişti bû û ew saldeftera qesrê ya ku hersal digirt, dixwend. Ev pirtûkek wusa bû ku qet jê têr ne dibû. Di her xwendina wê de dilhejiyê pê digirt û mest dibû. Diya min ya ku êdî hemû xwî û tevgerên wî ji ber kiri bû, heta ku ji dest dihat, wê hertim ew ji ber bavê min vedişart. Û herweha pirî caran bi mehan çavê bavê min lê ne diket. Lê ku carekê jî lê rast bihata, bi saetan êdî ew ji dest xwe danedihanî.

Aniha bavê min rûnişti bû û saldeftera qesrê dixwend. Carina wek ku guhê xwe nediyê, xwe bi xwe fikir pilepil û: «General!... xwe gihand liqê min!... Xwediyê du pîrpirkan!... Aya bi wî re, ji zû ve...» digot. Dûre bavê min ew havête ser dîwançê û kete fikreke kwîr. Demên ku bavê min weha noqî ramanan dibû, nerihetiyekê bi min digirt.

Paşîngê ji nişka ve zivirî ser diya min û got:

- Avdotya Vasîlyevna, Petrûşa çend salî ye?

Diya min bersivand û got:

- Ling havêtiye huvdesaliya xwe. Wê sala ku meta Nastasya Garasîmovna ji çavekî xwe bû, û... dûre...

Bavê min:

- Baş e, got û peyva wê birî. Wexta wî û vatiniyê hatiye. Divê êdî li pey keçikan negere û bi lîlînên kevokan ve hilneperike.

Fikra diya min ya ku ew ê ji bêgavî ji min biqetiya, dilê wê ewqas teng kiri bû ku, kevçiyê di dest de rep û kete beroşê, û hêsir di ser gupên wê de rijîyan.

Û katkirina wê dilhejiya ku min di dilê xwe de hîs kir, dijiwartir e. Ramanên leşgerbûyinê, di serê min de tevlihevî xeyalên azadî û bextiyariya jiyana Petersbûrgê dibû. Min xwe di hêza parêzger de wek efserekî dihanî ber çavê xwe. Li gor min, ji bo merivekî bextiyariya herî mezin, ev bû.

Bavê min ne ji guhertina biryara xwe û ne jî ji dirêjkirina wextê kêfxweş bû. Biryara wê roja ku ez ê têketama rê, hat girtin. Roja beriya ku ez ê têkevîm rê, kaxîz û pêûs ji min xwest ku wî ê nameyek binivîsiya û min ê bi xwe re bibira û bida fermandarê xwe.

Diya min got:

- Ji bîr neke Andrey Petrovîç, silavê min ji prens B. re lêke û jê re bibê; ez hêvîdar im ku ew ê wek berê, naha jî ser û siya wî li ser Petrûşa hebe.

Bavê min mirûzê xwe tîrşand û got:

- Ev çi peyv in! Kê ji prens B. re name nivisiye?

- Ma bi gavekî berî nuha te ne got ku ez ê nameyekê ji fermandarê Petrûşa re binivîsim?

- Ê, çi bûye?

- Ma fermandarê Petrûşa jî ne prens B. bû? Û ne me Petrûşa li alayiya Semyonovskê nivisi bû?

- Nivisi bû! Çi ji me re ku li kuderê hatiye nivîsîn? Petrûşa naçe Petersbûrgê. Ma ew ê li wir bi kêrî çi were? Qet, ew ê li wir hînî tolazî û beradayiyê bibe. Na, baştir e ku biçê leşgeriyê, bila hustuyê wî bişikê, bêhna barûtê biçê pozê wî ku bibe leşger, ne nêreker! Me ew li hêza parêzger nivisiye, tew! Ka şinasname wî li kuderê ye? Ca bîne vir!

Diya min çû, şinasname û îşligê min î vaftîziyê ku di qutiya xwe de veşarti bû, derxist û hanî, bi destlerizîn da bavê min. Bavê min dûr û dirêj xwend û dûre li pêş xwe ew danî ser masê û dest bi nama xwe kir.

Ji mereqan tewatî ne diket min. Wan ez bi kuderê de dişandim ku ne Petersbûrg bûya? Min nikari bû çavên xwe ji ser pênuşa bavê xwe biçerixanda -pênuşa ku hêdî hêdî diçû û dihat. Dûre name qedand, tev şinasname min ew kir hundurê kêsekî kaxizîn, şeqiland û dûre banî min kir:

- A, ji te re vê namê. Min ji heval û dostê xwe î kevn Andrey Karlovîç R. re nivisiye. Tu ê biçî Orenbûrgê, di bin fermandariya wî de leşgeriyê bikî.

Dest û pî li min sar bûn, hemû hêvîyên min li ber bayî çû bûn. Ji dêla ve xweşxeyalên jiyana Petersbûrgê, xemgîniya ciyekî melûl li pêşiya min bû. Bi qasî deqeyekî berê, ew fikra leşgeriya ku min ê ji dilûcan bikira, aniha li ser piyê min bû bû wek barekî giran. Lê tiştekî ku bihata kirin jî tunebû. Sibetira rojê taxûk li pêş pêlikan sekinî. Valîzê min, qutiya ku taximê min î çayê tê de, kulor û kulîncên ku di malê de diyariya

şûmiya min ya dawîn bû, di taxûkê de hat cîkirin. Dê û bavê min derketin ku min bi rê kin.

Bavê min:

- Riya te vekirî be, Pyotr, got. Li ser sonda xwe be û rastiye bike karê xwe. Guhdariya fermandarê xwe bike. Ji bo afe-rîngotina wan, zêde xwe nehêşîne, lê ji kar jî nereve. Û vê go-tina mezinan jî tu carî ji serê xwe dernexîne: Kincê xwe di nûtiyê de û şerefa xwe di xortiyê de biparêze.

Diya min bi girî û hêsir şîretina li min kir ku ez xwe hemet bikim. Li Savelyîç jî temî kir ku ser û siya wî li ser lawê wê hebe. Kurkekî ji postê kêrgû li min kirin û saqoyekî ji postê rovî jî di ser wî de li min pêçandin. Piştî ku ez jî bi Savelyîç re di duruşkê de rûniştim û em bi rê ketin, hêsrên çavan hatin xwarê.

Wê şevê me xwe gihand Simbîrskê. Li vir ji bo kirîna hinek tiştên pêwîst, diviya bû em rojekê dawestiyana. Berpirsiyariya vî karê kirîna dabûn Savelyîç. Em daketin xanekê, ez li wir mam, heta êvarê Savelyîç li ser firoşgehan geriya. Ji rûniştin û meyzîna kuçekek teng û gemar, ez westiyam û min xwest ez di hundurê xanê de bigerim. Dema ez ketim hundurê salona bîlardoyê, min mîrzayekî li dor sî û pênc salî, bejndirêj, bi simbêlek reş û zirav li wir dît. Kirasekî şevê li navpiyê wî, şiva bîlardoyê di dest de û qelûnek jî dabû nava diranên xwe. He-valê wî î listikê marqeçiyê salonê bû, ku bi ser keta, wî ê pîya-lek vodka vexwara; ku bi ser neketa jî, ew ê têketa binê masa bîlardoyê û bi çarpêkî xwe bikêşkêşiya. Ez rûniştim û min li wan temaşe kir. Her ku listik dirêj bû, marqeçî serî carê diket binê masê. Êdê wusa bû ku marqeçî ji binê masê derneket. Mîrzayê simbêlreş mîna ku li ser miriyekî bixwîne, çend pey-vên giran ji wî re got. Dûre zivirî ser min, pêşniyar kir ku ez jî partiyekê bilîzim. Min pêşniyar lê vegerand û min got ez bîl-ardoyê nizanim. Xweş diyar bû ku ev bi wî seyr hat. Nola ku dilê xwe bi min dişewutand. Lê dîsa jî me şorgermî kir. Ez tê-gêhiştim ku navê wî Îvan Îvanovîç Zûrîn e, û li alayiya pa-rêzgeriya *** fermandar e. Hatina wî ya Simbîrskê, ji bo karûbarên leşgerên nûhatî ye û loma jî aniha li vê xanê ye.

Piştî Zûrîn têngêhîşt ku em ê bibin karhevalên hev, bi dîlso-
ziyek leşgerane ez vexundim navrojê. Min bi kêfxweşî ev peji-
rand. Em li kêleka maseyekê rûniştin. Zûrîn gelek vedixwar.
Êdî divê tu xwe hînî jîyana leşgeriyê bikî, digot û pîyala min
her dadigirt. Hinek pêkenînên leşgerî kat dikirin ku ez pê ji
ken dimirim. Dema em ji ser masê rabûn, êdî em bû bûn
destbirakê hev. Naha jî dixwest ku min hînî lîstika bîlardoyê
bike û digot:

- Ji bo me efseran, gelek pêwîst e ku vê lîstikê bizani bin.
Em bibêjin ku di cewlekî de rîya we bi bajerekî piçûk ket,
hûn ê li wir bi çi bêhna xwe vekin? Ma merivê hertim li yahû-
dîyan bidin? Bivê nevê meriv ê biçe xanekê û bîlardoyê bilîze.
Ji ber vê yekê jî, divê meriv lîstika bîlardoyê bizani be!

Ev baş keti bû serê min. Bi daxwazek bêpîvan min dil
hebû. Zûrîn bi dengê bilind tirs li min difirand, di demeke
wusa kurt de li hember vê destbikêriya min behitî dima. Piştî
çend dersan pêşniyar kir ku em li ser pera bilîzin. Hîjmarek
bi nîv kapikî. Ne ji bo peran, lê lîstika vikûvala xwîyekî pir xi-
rab e, digot. Min ev pêşniyara jî pejirand. Zûrîn ji bo xwe
pûnç xwest û ji min re got; divê tu carekê viya biceribînî. Li
gor wî, diviya bû meriv li leşgeriyê xwe hînî vexwarina pûnçê
bikira. Leşgerî bê pûnç ne dibû! Min bi ya wî kir. Û me lîstika
xwe domand. Her ku min meya xwe qum dikir, wêr li min zê-
detir dibû. Ez bêhiş serxweş keti bûm. Ez wusa dilîstîm ku
serî carê gogên min di ser qeraxên masê re dipengizîn der.
Ez hêrs dibûm, marqeciye ku dihejmart Xwedê dizane bê
min çawa gef lê dixwar û min lîstik mezin dikir. Bi kurtî, tev-
gerên min bû bûn wek yên zarokekî beradayî. Zûrîn carekê li
saetê nêhirî, goga bîlardoyê danî û ji min re got; sed rûbil ji te
çû. Ez bi viya hinekî behitî mam. Lewra perê min li ba Save-
lyê bû. Min kir ku ez bibêjim li min bibore, lê wî peyva min
birî û got:

- Xaheş dikim, tew ne hewce ye ku hûn xwe nerihet bikin.
Ez dikarim bipê. Rabe em naha biçin ba Arînuşkayê.

Ku hûn di dewsa min de bûyana we ê çi bikira? Çawa ku
min dest bi rojê kir, min wusa jî qedand. Me şîva êvarê li ba

Arînûşkayê xwar. Zûrîn, pîyala min her dadigirt û digot; divê meriv xwe hînî lêşgeriyê bikin. Dema ez ji ser masê rabûm, bi dijiwarî li ser lingan disekinîm. Nîvê şevê em vegeriyan xanê.

Li ser pêlikan Savelyîç rastî me hat. Dema ku nişanên berbiçavî yên vatiniya lêşgerî di min dît, bi dengê kelagirî naliya û got:

- Çi bû bi te, Pyotr Andreyîç? Te li kuderê wusa vexwar? Ax, Xwedêyo! Ma gunehkariya min çi bû?

Min xwe rakêşandê û wek bersiv gotê:

- Deng meke, hulhulî! Tu serxweşî çi ye... Biçe bixewe, lê berê tu min têke xew.

Sibetirê ez bi serêş şiyar bûm û min bûyerên roja berê di nava mijekê de bi bîr dihanî. Savelyîçê ku bi kasikek çay kete hundur, ez ji van ramanan kirim, serê xwe hejand û got:

- Te gelekî zû dest bi kêfkirinê kir, Pyotr Andreyîç. Te xwiye kê girtiye, gelo? Ne kalê te meyxur bû ne jî bavê te. Diya te, ji xwe peyv li ser nayê gotin, ji bûyina xwe heta îro ji kvastê(*) pê ve tu meyeke din ne tamandiye. Baş e, lê nerindê van hemî tiştan kî ye? Ew mîsyoyê çavrijiya! Serî gavê bazdida cem Antîpyevnayê û digot: «Madam, Je vu pri, vodka»(**) A ji te re «Je vu pri» Ji Xwedê re, tiştên baş da hîn-
kirin, segê segbav!... Tu dibê qeyê çor ketiye merivê efendiyê min û kes ne maye. De ka mamostetiya bavfile î xelkê bi kêrî çi hat!

Min şerm kir. Min berê xwe di hêla din de kir û got:

- Derkeve der, Savelyîç. Min çay navê.

Lê ku Savelyîç carekê dest bi pilepilê bikira, êdî ne dihat sekinandin.

- Dawiya kêfkirinê va ye tu bi xwe dibînî, Pyotr Andreyîç, got. Serêşekê bi te girtiye û dilê te naçe xwarinê. Yekî ku vebixwe, tu tiştêkî din lê nayê. Naha divê tu bi hunguv hinek ava tîrşiyê vexwî. An jî dibe ku nîv pîyal nastoyka baştir be, ne

(*) Kvast: Şîreyek ûris e.

(**) Madam, je vu pri, vodka: Xatunxan, ji kerema xwe re hinek, votka.

wusa? Ez bînim?

Di vê navberê de zarokek kete hundur. Perçekek kaxiz di-rêjî min kir. Min vekir û ev rêzikana xwend.

«Pyotr Andreyîçê hêja, ew sed rûbilê ku do di lîstikê de ji we çû, bi vî zarokê re ji min re bişîne. Ez gelekî desteng im.

Hertim di xizmeta we de

Îvan Zûrîn»

Tiştêkî ku bihata kirin tunebû. Mîna ku ez tew guhê xwe nedimê, vegeriyam ser Savelyîç î birêvebirê pere, kinc û karû-barên min bû. Min jê re got; sed rûbilî bide zarokî.

Ziman di devê Savelyîç de li hev geriya û bi mitûmatî pirsî:

- Çi? Hi? Çima?

Heta ku ji min hat, bi xwînsarî min bersiv da û got:

- Ez dayndarê wî me.

Her ku diçû, matmayina Savelyîç lê zêde dibû û bi dengêkî bilind got:

- Deyndarê çi! Ka tu kengî bûy deyndarê wî, ezbenî? Ev çi kar e! Tu û kêfa xwe, lê ez pera nadim, ezbenî.

Xwe bi xwe fikirîm û min got: Di vê rewşê de ku ez pêşiyê li vî kalê serhişk negirê, dûre ez ê nikari bim hefsarê xwe ji destê wî bifilitînim. Loma jî min wusa ji jor de bala xwe dayê û got:

- Ez efendî me û tu jî xulamê min î. Pere, perê min e. Ji ber ku dilê min wusa xwest, min ew di lîstikê de wenda kirin. Ji dêla aqilmendiyê ve, karê ku ji te re tê gotin, bike.

Savelyîç di ciyê xwe de sipûsar bû, destên xwe li hev da û wusa ma. Ez bi hêrs di ser de qêriyam:

- Çi sekiniye, tu!

Savelyîç dest bi girî kir û bi dengêkî lertzok:

- Pyotr Andreyîç, got, roniya çavê min. Min ne qahirîne ez bi gornê. Ka tu were guh bide vî pîremêrî û ji wî fêlbazî re binivise û bibêje: Min henek kiriye, me ewqas pere nîne. Sed rûbil! Xwedêyo! Jê re bibêje: Dê û bavê min lîstika li ser pera ji min re qedexa kiriye, lê li ser gwîzan dikarim bilîzim...

Bi dengêkî tûj û bilind min peyva wî birî û got:

- Dev ji galegalên tewş berde û zû wan pera werîne! An ne,

ez dizanim bê ez ê çawa bi şilika hustuyê te bigirê û bavêjim derve.

Kelagirî li gewriya Savelyîç piçikî, li min nêhirî û dûre çû ku pera bîne. Dilê min bi pîremêrê reben şewuti bû. Lê min dixwest ez pê bidim zanîn ku ez êdî ne zarok im û bigêhim azadiya xwe.

Perê Zûrîn hate şandin. Savelyîç lez dikir ku bi gavekê zûtir min ji vê xana bêyom derxîne. Hat û got; taxûk amade ye. Bêyî ez ji mamostê xwe î bîlardoyê xatir bixwazim û bifikirim ku ez ê rojekê rastî wî bêm; bi êşek nependî û poşmaniyek bêdeng, ez ji Simbîrskê qetiyam.

- II -

RÊBER

*Ey welatê dâr û xweşik
Ey welatê ji bo min biyanî!
Ne bi daxwaza dilê xwe hatim vir
Û ne jî li ser piştê kehêlê xwe.
Agirê xortaniyê û mijdûmana meyxanê
Ev xortê dilêr, ango ez hanîme vêderê.*

«Sitranek kevn»

Ew tiştên ku ez di rê de li ser diramiyam, tew jî ne tiştên baş bûn. Perê ku ji min çû bû, li gor pîvana wê çaxê ne perekê hindik bû. Kêmaqiliya tevgera xwe ya li xanê, min bêdil li xwe dadihanî û min xwe li hemberî Savelyîç gunehkar hîs dikir. Ez xemxwarê van hemû tiştan bûm. Pîremêr li kêleka duruşkevan rûnişti bû. Piştê xwe bi min de kiri bû û tenê ji bo dehkirina hespan devê xwe ji hev dikir an jî dikire pilepil. Min dixwest bi awakî dilê wî bigirê û bi wî re li hev werim, lê min nizani bû ku ez ê ji kuderê dest pê bikim. Di dawiya dawîn de min gotê:

- Savelyîç! De bes e êdî, were em li hev bên. Li min bibore! Ez dipejirînim ku xeletiya min bû. Mîm do nerîndî kir û bê sedem min dilê te şikand. Ez ê sozê bidime te ku ji vir û pê ve, ez ê dîniya nekim. Ez ê bi ya te bikim. De êdî hêrs nebe, were em li hev werin.

Pîremêr bi keserek kwîr:

- Ax ax, Pyotr Andreyîç! Ez, ji xwe hêrs dibim. Hemû xeletiya min bû. Min çawa tu bi tenê li xanê hiştî! Ax, ev serê min î ehmeq, ax! Mîm bi ya şeytên kir û ez çûm serlêdana jina

zangoç. Ji dûr ve meriva min tê... û herweha ev tiştê di serê min de hat! Uf ufl!... Ez ê naha bi çi ruyî li efendiyê xwe binêrim? Dema ku bibîhizin kurê wan bi qumarê dilîze û meyê vedixwe, ew ê çi bibêjin?

Ji bo ku ez Savelyîçê reben bihewînim, min gelek gotê û min soz dayê ku ez ê ji vir û weha bê gotina wî kapikekî xerc nekim. Carina serê xwe dihejand û xwe bi xwe:

- Sed rûbil! Ne hindik e! digot û dikir pilepil. Lê dûre bêhna wî fere bû.

Navçeyê ku ez ê biçûwama, me nêzîkî lê kiri bû. Bi mit û geliyên xwe, beyarek bêhtengîn li hawîrdora min dûr û dirêj dibû. Her dever bi berfê nixumî bû. Ro li ber ava bû. Taxûka me li ser rêyek teng bi pêş de diçû, bi gotinek rastir, li ser şopa taxûkên gundiyan bû. Duruşkevan ji nişka ve li ser piyê xwe î çepê nêhirî, dûre kumê xwe ji serê xwe danî û zivirî ser min:

- Bi destûre we em bi şûnde vegeyriya, ezbenî!

- Çima?

- Dinê ne xweş xuyaye. Her ku diçe ba jî zêde radibe... Ca binêrin bê çawa diborizîne!

- Xem nake, ewqas jî dibe!

- Ca li wir binêrin, li wir... Ma hûn nabînin bê çi dibe? got û bi şivdarê xwe hêla rohilat pêşan dida.

- Ji bilî deştê sipî û asimanê sayî ez tiştê nabînim.

- Ca li wî... li wî ewrê piçûk binêrin.

Bi rastî jî li ser xetika bandewê, sipîwrekî piçûk bi ber çavê min ket. Bi meyzînek pêşîn re, meriv digot qeyê girek e û li dûr e. Duruşkevan ji min re digot; ev rengê hatina pûkekê ye.

Li ser pûkên vî navçeyî, min berê hinek tişt bihîsti bûn. Min dizani bû ku li vir duruşke, çawa tev barê xwe di binê berfê de mane. Savelyîç jî li ser fikra duruşkevan bû û dixwest em bi şûnde vegeyin. Lê bi ya min, ba ne ewqas dijwar bû. Bi hêviya ku beriya pûkê em xwe bigihînin guzergeheke pêş, min ferman da duruşkevan ku bilezîne.

Mêrik hesp rakirin çargaviya, lê çavê wî her li rohilat bû.

Hesp weke talazê diçûn. Di vê navberê de her ku diçû, ba zêdetir radibû. Ew ewrê piçûk fere bû, fere bû û bû dûmanek sipî. Dûre ber bi jor li hev geriya, mezin bû û hêdî hêdî li hemê ruyê asiman belav bû. Berê, berfê hêdî hêdî ditzozand û dûre ji nişka ve dest pê kir û kulî bi kulî dahat. Bayî duguvguvand û kuliyên berfê li ba dikir. Asiman di demeke kurt de tarî bû bû û bi rûbendek berfa şîlo hati bû nixumandin. Roniya çavan pêş xwe ne didît.

Duruşkevan dengê hilda û got:

- Belê, ezbenî! Malik li me şewutî, pûk!...

Min serê xwe di taxûkê re derxist û nêhirî. Tariyek ripûreş bû. Pûkê wek perçên şûşan diborizand serçavê meriv. Bayî bi har û hewarek wusa difikand ku meriv digot qeyê kûrîna hezar lawiran e. Li ser min û Savelyîç lep bi lep berf dadihat. Hesp ji çargaviyan keti bûn û dûre jî rawestiyan.

Bêtewatî ez di ser duruşkevan de qêrîyam û min gotê:

- Tu çima najoy?

Duruşkevan:

- Ez bi kuderê de bajom, got û ji taxûkê daket xwarê. Xwedê dizane bê em li kuderê ne. Ne rê û ne jî şop xuyaye. Hawirdora me mij û dûman e.

Min dest pê kir û jê re peyvên xirab gotin. Lê Savelyîç li piştê wî rabû û bi enirîn got:

- Diviya bû te bi ya me bikira, ezbenî. Ma xirab bû ku em vegeyriyana xanê, te çayek germ vexwara û heta sibê xewa xwe bigirta? Ew ê pûkê xwe ragirta û dûre jî em ê têketana riya xwe. Em bi kuderê de wusa dilezînin? Ma em diçin dîlanê!...

Savelyîç rast digot. Lê tiştê ku bihata kirin ne ma bû êdî. Bi bêran berf dadihat xwarê û her ku diçû li dor taxûkê berztir dibû. Serê hespan keti bû ber wan, di cî de rawestiya bûn û carina jî diricifîn. Duruşkevan li derûdora duruşkê diçû dihat, ji ber ku nizani bû çi bikira, her kilawên hespan serast dikir. Savelyîç xwe bi xwe dikir pilepil. Bi hêviya ku çav li avahiyekê an çopa rêyekê bixinim, min li hawirdora xwe dinêrî. Ji bilî bagêrek ximamî, min tiştê jî hev dernedixist. Lê ji nişka ve reşîkek bi ber çavê min ket.

Min bi dengekî ban kir û got:

- Ero duruşkevan, ca binêre, ew reşika çi ye li wê dûrê dilive? Duruşkevan nêhirî, dûre hilkîşiya jor li ciyê xwe rûnişt û got:

- Xwedê dizane bê çi ye, ezbenî. Taxûk nine, bibêjim dar e... ne ew e jî. Lê bi rastî jî tiştek li wir dilive. Dibe ku gur an jî merivek be.

Min ferman da duruşkevan ku ber bi wir bajo. Ew reşika jî ber bi me liviya. Piştî du deqan em gihîştin hev. Ev merivek bû.

Duruşkevan dengek lê hilda û got:

- Ero, mêrikê dilovan! Ma tu nizanî bê rê li kuderê ye?

Rêwî bersiv da û got:

- Rê li vir e, di binê lingên min de ye. Çima?

Min gotê:

- Ca bibêje, ka tu van derina dinasî? Me heta xanekê bibe.

Rêwî ez bersivandim û got:

- Ez van derina dinasim. Ez gav bi gav li van derina geriya-me. Lê ma tu nabinî bê dinê çawa ye? Meriv tavilê riya xwe wenda dike. Ya baştirîn ev e ku heta bagêr xwe radgirê û ewr vebike, em li vir rawestin. Wê çaxê em ê di ronahiya sitêrkan de têkevin rê.

Bi vê bêhnfereyiya mêrik ez jî wêrek bû bûm. Min biryara xwe dabû ku ez li vê rasta beyarê xwe bisipêrim Xwedê û şevder bimînim. Rêwiyê me xwe jî nişka ve pengizand jor û li kêleka duruşkevan rûnişt.

- Ero, got, divê gund ji vir ewqas ne dûr be. Berê hespan li ser piyê rastê bizivîrîne û bajo.

Ev liva wî bi duruşkevan xweş ne hati bû. Ji ber vê yekê jî:

- Çima ez ê li ser piyê rastê bajom? got. Ka rê li kuderê ye? Lê ne xema te ye, ne hesp hespên te û ne jî kilawe kila-wên te ne.

Bi min wusa xuya bû ku duruşkevan rastir bû. Min jî:

- Erê wusa ye, got. Ma tu çawa dizanî ku gund ji vir ne dûr e?

Rêwî bersiv da û got:

- Ji ber ku ba ji wê hêlê tê û bêhna dûkelê tê pozê min. Ev jî dide diyarkirin ku divê gund ji vir ne dûr be.

Ez li vê deqdoriya mêrik behitî ma bûm. Min ferman da duruşkevan ku bajo. Di vê berfê de hespan bi dijarî gav dihavêtin û bi pêş de diçûn. Duruşke gav li bêsûyên berfê asê dibû, gav li kortikan rast dihat. Li vî aliyî û wî aliyî dihejiya û hêdî hêdî bi pêş de diçû. Mîna sextûrek ku di nav deryayek pêlrebûyî de be. Savelyîç li hemberî min rûniştî bû, dinaliya û dihejiya. Min digot qeyê ew ê aniha û aniha bi ser min de gêr be. Min perdezişîna dêrî daxist xwarê û kurkê xwe baş li xwe pêça. Duruşka ku hêdî hêdî bi rê keti bû, weke dergûsekê ez hejandim û ûveûva bagerê di guhên min de bû nola lorîneke sitranê û ez pê ketim xewê.

Min xewnek dît û ez ê li darê dinê tu carî nikari bîm ji bîr bikim. Îro jî dema ez wê bi bîr tînim, tevî ew hemû bûyerên ku dûre di serê min de hatin, wek tiştêkî pêxemberane bû ev. Bila xwendevan li min bibore. Lewra ew dizanin ku meriv çiqas ji tiştên batînî şik bike jî, meriv ê dîsa ber bi bayê tiştên wusa bikeve. Di wê dema beriya xewê de rewşeke wusa dibe ku, rastî li nav xewnê dikeve û pê ve dikele. Û ez jî di rewşek wusa de bûm. Min didît ku bagêrê hêj bi har û hewartiya xwe diborizand, em jî li vê çola berfa bê ser û bê dawî, li vî aliyî û wî aliyî digeriyan. Ji nişka ve deriyek bi min ve xuya bû û em ketin hundurê hewşa wargeha me. Tîrsa ku pêşiyê li min rabû; min digot bavê min ê li min hêrs be ku ez bê destûr vegeriya me malê û ew ê bibêje ev serhişkî ye. Bi tîrs ez ji taxûkê daketim xwarê. Min nêhirî ku diya min li ser pêlikan li bende min e. Xweş diyar bû ku ew xemgîn bû.

«- Hişş, hêdî hêdî, dibêje. Bavê te li ber mirinê ye û dixwaze şîrhelaliyê li te bike.» Ez bi tîrs didim pey wê. Em derbasî oda raketinê dibin. Ode, bi ronahiyeke pir kêr e. Li ber cilan, bi ruyên xemgîn merivîna rawestine. Ez bêdeng ber bi cilan diçim. Diya min pêşmayiyê hêdîka ji ser lihêfê radike û dibê: «Andrey Petroviç, ca binêre Petrûşa hatiye. Nexweşiya te bihîstîye û loma bi şûnde vegeriyaye. Rabe, jê re lava sitariyê bike.» Ez li ser çogan xwe didim erdê û req li nexweş di-

nêrim. Û ez çi bibînîm?... Ji dêla ve bavê min, gundiyekî rîrêş di nava lihêfan de dirêjkirî ye û bi rûkenî li min dimeyize. Ez tişteki têngêhîjim û dizivirim ser diya xwe: «Ev çi ye?» dibêjim. Ev ne bavê min e. Û ez ji gundiyekî dixwazim ku lava sitariyê li min bike?» Diya min bersivê dide min û dibêje: «Xem nake, Petrûşa! Ew şoşpanê(*) te ye. Ca tu destê wî maçî bike, bila lava xêrê li te bike.» Ez bi viya qayîl nabim. Û wê çaxê jî gundî ji nava cîlan dipengize, ji paş piştê xwe kêrekê dikêşîne û li derûdora xwe li ba dike. Ez dixwazim bazdim, lê ez nikarim. Ode ji miriyan tijî ye. Lingên min ber laşên wan dikeve, li ser xwînên rijîyayî diterişim... Gundiyê xeternak di vê navberê de bi dostanî banî min dike û dibê: «Netirse, were xwe bavêje bextê min, ez lava xêrê li te bikim.» Tirs û xof li min rabûye û ez mame behitî...

Di wê gavê de ez şiyar bûm. Hesp rawestiya bûn. Savelyîç bi piyê min girti bû, kaş dikir û digot:

- Em hatin Pyotr Andreyîç, dakeve.

Min çavê xwe mist dan û got:

- Em hatin kuderê?

- Em hatin ber xanê. Xwedê li ruyê me meyzî û em rasterast hatin ber dîwarê hewşê. Rabe zû dakeve xwarê û biçe hundur xwe germ bike.

Ez ji duruşkê daketim. Bagêrê xwe hinekî ragirti bû, lê hêj didomiya. Dinê wusa tarî bû ku çav çavan ne didît. Xwediyê xanê li ber dêrî bergitî me hat. Fanosek dabû talda pêşa xwe. Odekek piçûk lê gelek paqij, nîşanî min da. Çilayekê ev der rohnî dikir. Tivingek, û kolozekî bilind î kazakî bi dîwêr ve dardekirî bûn.

Xwediyê xanê ji kazakên ûralî bû. Gundiyekî li dor şêstsale dixuya, lê hêj sax û li ser xwe bû. Savelyîç jî valîzê rêwîtiyê girt û li pey min hat. Ji bo kelandina ava çayê, ji xwediyê xanê agir xwest. Ez dibêjim qeyê di jiyana min de heta naha tu carî dilê

(*) *Ûrisiya wê - posajyonniy atyets - e. Kesî ku di zewacê de ji bûkê re an jî ji zavê re bavtiyê dike. Di tirkî de tişteki wek - sag-diç - tê gotin. Û me jî peyva - şoşpan - bi kar hanî.*

min ewqas çay ne xwesti bû. Xwediyê xanê çû ku vê daxwazê bi cî bîne.

Min ji Savelyîç pirsî û got:

- Ka rêberê me li kuderê ye?

Ji jor dengê berz bû û got:

- Ez li vir im, ezbenî.

Min berê xwe ber bi hêla deng kir, li ser sekûka êrgûn çavê min bi rîyekî reş û du çavên birîqî ket.

- Ew çi ye, birako? Na xwe te sar e?

- Ma meriv bi bertena betanekî tenik naqefile? Qutikekî min hebû, ez çi derewan bikim, min ew jî li ba xwediyê mey-xanê girûganî danî. Min bawer ne dikir ku ew ê sarsayiyek wusa dijwar bibe.

Di wê gavê de xwediyê xanê bi semawerek ava keliyayî kete hundur. Min rêberê me vexund ku kasîkek çaya germ vexwe. Mêrik ji ser sekûkê dakete xwarê. Xwedî bejnûbalek balkêş bû. Li dor çelsalî dixuya. Ne kin û ne dirêj bû. Navpiyê wî fere lê jar bû. Cî bi cî tayên sipî keti bûn rîyê wî yê reş. Çavên wî yên gir û xweş, dilîzikîn. Ruyê wî şêrîn, lê xapînokî jî dixuya. Porê wî di dorê re hati bû çêkirin. Xeftanekî qertilî û şalwarekî tatarî lê bû. Min kasîkek çay ber bi wî dirêj kir. Se-kinî, mirûz li xwe tîrşand û got:

- Efendiyê min, bibêjin ku bila pîyalek şeraba sor bînin. Ji bo me kazakan, çay qet ne tiştek e.

Min bi kêfxweşî ev daxwaza wî bi cî hanî. Xwediyê xanê ji kungî şûsekek û pîyalek derxist û ber bi mêrik hat. Çer ku çav li ruyê wî xist, got:

- Wey, tu dîsa li vir î, erê! Tu ji kuderê de têy?

Rêberê min, bi mane jê re çavê xwe şikand û bi metelokekê bersiva wî da:

- Ez di ser bîstan re difiriyam, min werîs nikul dikir, pîrikê keviyek havêt, kevir di ber min re derbas bû. Êêê...! Li ba we çi dengûbahs?

- De çi hebe? Ji bo lava êvarê ew ê jama dêrê lêxistana lê jina metran ne hişt, metran çû mêvaniyê, li goristana dêrê şeytan digerin.

Çîprûtê min li hember derket û got:

- Deng meke, apo! Ku baran bibare ew ê kuvarik jî derkevin, ku kuvarik derkevin ew ê zembîl jî peyda bibe. Aniha tu ewk bike... (Li vir dîsa çavê xwe şikand) nalcixê xwe di ber piştê xwe re bike. Parêzger digerin.

Di dawiyê re:

- Noş, efendiyê min! got û bi gunehweşîn rahişt pîyalê û bi carekê de vala kir. Dûre xwar bû, silav li min hilda û dîsa vegeriya çû ser sekûkê.

Ji vî zimanê çûçikê ku ew pê bi hev re peyivîn, min tew tiştek ne fahmî wê çaxê. Lê dûre ez têgêhîştim ku mijar li ser serhildana kazakên ûralî (1772) bû. Savelyîç baş guhê xwe li qisedana wan ragirti bû. Bi çavekî şikî gav li gundî û gav li xwediyê xanê dimeyizî. Xan jî li rasta destek bêdeng, ji hemû avahiyên gundan dûr û li ciyekî sape bû. Rasterast wek warekî çapûlgeran bû. Lê êdî tiştê ku bihata kirin tunebû. Meriv nikari bû têketa rê û bidomanda jî. Nerihetiya Savelyîç ez kêfxweş dikirim. Min xwe li ser têxt ramedand ku ez şevê li vir derbas bikim. Savelyîç vekîşiya ber êrgûn, û xwediyê xanê xwe li erdê dirêj kir. Piştî demekê, pixînek keti bû ser odê û ez jî ketim xeweke giran.

Sibetirê piştî ku ez gelekî dereng şiyar bûm, bagêr sekinî bû. Ro hilati bû. Beyara bê ser û bê dawî, ji berfa wek rûben-dek sipî nixumî bû û çavên meriv ji ber venedi bûn. Hesp bi duruşkê ve hati bûn şidandin. Min perê xwediyê xanê da. Mêrik perekî ewqas bi pîvan ji me girt ku, Savelyîç jî wek her-timî ne peyivî û ne jî ket heftûheştê. Ew şikên wî yên do jî hemû ji serê wî derketin. Min banî rêberê me kir û ji bo alî-kariya wî min sipasî lê kir. Ez vegeriyam ser Savelyîç û min jê re got; ji bo şerabê pence kapikî bide wî. Pîremêr mirûz li xwe tîrşand û got:

- Pence kapik ji bo şerabê! Çima? An me heta xanê ew bi taxûka xwe hanî, loma? Tu bi kêfa xwe î ezbenî, lê pence kapikê me î zêde tune ku em bidin. Ku meriv ji bo şerabê pence kapikî bidî herkesî, wê çaxê meriv ê bi xwe ji birçîna bimore.

Ez zêde nikari bûm di ser Savelyîç de biçûwama. Li gor

soza min û wî, li ser hemû perê min ew xwedîbiryar bû. Lê ji hêlekê ve jî bêhna min teng bû bû. Lewra min nikari bû çêyiya xwe nîşanî merivekî bida, merivekî ku ez xelas kiri bûm. Dibe ku ev xelasiya ne ji mirinekê bû, lê dîsa jî ji rewşeke teng bû.

Bêyî ku ez li xwe bigirê, min got:

- Baş e, ku tu naxwazî pence kapikê bidî, wê çaxê ji bo wî kincekî min derxîne. Ew bertena kincên tenik e. Kurkê min î ji postê kevroşik bide wî.

Savelyîç bi nalîn got:

- Ji bo Xwedê, Pyotr Andreyîç! Ez tîm dest û lingên te! Ma ji bo çî ez ê kurkê te î ji postê kevroşik bidim wî? Ew ê tavilê biçe meyxanekê bifroşe û bi wan peran xwe sermest bike.

Çîprûtê min got:

- Ku ez bifiroşim û bi wî pereyî xwe sermest bikim nekim, çî bi te ketiye? Kalê hulhulî! Efendiyê me kerem dike û kurkê navpiyê xwe dide min. Ev daxwaza dilê mîran e. Peyivîn bi kevnêkî xulamê nola te nakeve! Tiştê ku ji te tê xwestin, tu wî bi cî bîne.

Savelyîç bi dengekî xeyidok bersiv da û got:

- Ma tu ji Xwedê natirsî, çapûlger! Tu dizanî ku hîna hişê lêwîk di ber tiştêkî de naçe. Kêfa te ji naşitiya wî re tê û tu dixwazî wî şîrop bikî, ne wusa? Tu û kurkê mîrêkî! Tew ev li navpiyê te î xilûxwar jî nabe. Çavrijiya!

Min ji lalayê xwe re got:

- Zimandirêjiya meke, naha! Zû wî kurkê bîne vir!

Savelyîç dîsa bi nalîn got:

- Xwedêyo, tu mezin î! Kurk hîna nipûnû ye. Merivê ku tu didî wî jî, naha meriv ba! Meyxur û çîprûtek e!

Bi vê yekê re kurkê ji postê kevroşik jî derketi bû rastê. Li wir gundî ew tavilê li xwe kişand û ceriband. Kurkê ku ji min re jî hinekî piçûk bû bû, ji bo wî pir û pir piçûk bû. Lê bi dijarî be jî mîrik li xwe kir, heta ku çend cî jê bişkuvand. Dengê çirîna bişkuvînê diçû Savelyîç û kelagirî li gewriya wî piçikî bû.

Serserê ji vê xelata min gelek kêfxweş bû bû. Heta ber du-

ruşkê bi min re rast bû, dûre heta navê xwe xwar kir û got:

- Ez sipas dikim, ezbenî! Xwedê ji we razî be! Ez ê li darê dinê, tew vê çêyiya we ji bîr nekim!

Wî da ser riya xwe û bêyî ku ez guhê xwe bidim xemgîniya Savelyîç, min jî xwe havêt duruşka xwe. Û piştî demekê, min bagêra do, rêberê xwe û kurkê ji postê kevrosîk ji bîr kiri bû jî.

Dema ku ez gihîştim Orenbûrgê, rasterast çûm ba general. Merivekî bejndirêj bû. Lê ji ber pîrbûnê piştî wî xuz bû bû êdî. Porê wî yê dirêj bi tevayî sipî bû bû. Unîforma wî ya kevn û rengxewirî, şerên dewra Ann Yoannovnayê bi bîra meriv dihanî. Peyivîna wî bi zarhişkiya almanî bû. Nama ku bavê min nivîsî bû, min da wî. Çer ku çav bi navê bavê min ket, hinekî weha nêhirî û:

- Xwedêyo! got. Ma di ser xortaniya Andrey Petroviç re çi qas wext derbas bû ku bûye bavê xortekî wusa! Ax, wext! Wext!

Dûre name vekir, bi dengê nivçe dest bi xwendinê kir û di nav re jî dîtînen xwe digot.

«Andrey Karloviç î dewletmend! Hêvîdar im ku efendiyê me î şerefmend...» Ev çi seremonî ye? Ca lê binêre, şerm jî nake! Erê, serê hertiştî dîsîplîn e, lê ma meriv ji kameradekî xwe î kevn re jî weha dinivise?... «Efendiyê me ji bîr ne kirine...» Him... «Û...bi... rihmetî feld-mereşal Munn... re... di riya... Karolinenê de...» Oho brûder! Heşasiyên me yên xortaniyê hîna di bîra wî de ne; «Em werin ser mijara xwe ya bingeîn... Ez ê tolazê xwe ji we re.» Him... «Tev serûpê ji we re.» Wusa xuyaye ev metelokek ûrisan e. Mana wê çi ye? got û vegeriya ser min.

- Tev serûpê ji we re, tê çi manê? got û pîrsa xwe ducar kir.

Heta ku ji destê min hat, min xwe li nezaniyê danî û got:

- Tev serûpê ji we re, ango mana wê ev ku; wek çavên xwe lînêhirîn, ne qirqilandin, têra xwe serbestberdan e.

- Him... ez têdigêhîjim... «Û wî zêde beradayî nehêle...» Na, tev serûpê ji we re, ne di wê manê de ye. «Di vê navberê

de... şinasnama wî...» Ka ew li kuderê ye? Hi, va ye... «Li alayiya Semyonovskê binivisîne...» Baş e, baş e. Ew ê hemû bibe... «Û dûre wek hevalbend û dostekî xwe î kevn, bihêlin ku ez we ji dil hemêz bikim.» Hi! Mala te ava!... û herwekî din... û herwekî din...

Piştî ku generêl name xwend qedand, şinasnama min da hêlekê û got:

- Belê xorto! Ev daxwazên bavê te ê hemû jî bi cî werin. Tu ê wek efserekî biçî alayiya ***. Û ji bo ku wexta te wenda nebe, tu ê sibê berê xwe bidî kela Belogorskê. Li wir tu ê biçî ber destê Mîronovî kapîtan Merivekî baş û dilpak e... Tu ê li wir hînî leşgeriyek rastkîno û dîsiplînê bibî. Tew ne hewce ye ku tu li Orenbûrgê bimînî. Ji bo xortekî, tolazî û beradayitî ne tişteki baş e. Lê ji bo xwarina şîvê, îro li ba min bimîne, erê!

Xwe bi xwe fikirîm û min di dilê xwe de got:

«Bi rastî jî her ku diçe, xirabtir dibe. De ka bi kêrî çi hat ku ez di zikê diya xwe de li hêza parêzger wek grûhbanekî hati-me nivisîn? Ka çi xwelî li serê min kir? Alayiya *** li ser me-rizê kirgiz, li kelakek melûl e!...

Min û Andrey Karlovîç û fermanberê wî î pîr, me bi hev re şîv xwar. Bexîlî û destgirtiya wî ji masa wî diyar bû. Ez wer bawer im ku general ne dixwest li textê nanê wî î ezeb, mêvane-kî din jî zêde bibe. Û ji ber vê yekê jî, dixwest rojekê zûtir berê min bide riya garnîzonê. Sibetira rojê min dilxweşî ji ge-neral xwest û ez ketim riya wî ciyê ku hati bû gotin.

- III -

KELA

*Em leşgerên vê kelê ne
Xwarina me nan, vexwarina me av e.
Fermo, bila werin neyarên me
Raxistiya ji bo wan textê nanê me:
Ji bo xêrhatina wan,
Me gulûle hene li ber devê topan!
«Sitranek leşgeran»*

*Merivên heyamê kevn in, ezbenî!
«Beroxê diya xwe»*

Kela Belogorskê bi qasî çel verstan(*) ji Orenbûrgê dûr bû. Rê, di berî berî geliyên qeraxê çemê Ûral re diçû. Çem hêj cemed ne girti bû. Qeraxê çem di şipekê de bi berfa sipê nixumî bû. Pêlên xulavî di nav de xemgîn xemgîn reş dixuyan, li palên beyarên kirgiz pan dibûn û diçûn. Ez keti bûm nava ramanên xemgîn. Êdî jîyana garnîzonê bala min ne dikêşa. Min Mîronov î kapîtan dihanî ber çavê xwe, min digot ev kapîtanê min merviekî pîr, hişk, hêrsok û ji bilî vatiniya xwe tew tişteki nafikire, ku kêmasiya min î herî piçûk jî bibîne, ew ê min bavêje baş deriyê nanrijiyê. Di vê navberê de tariyê xwe berda bû ruyê erdê. Duruşkevan bi lezek xweş dajot.

Min jê pirsî û got:

- Ma ji kelê re hêj pir maye?

Mêrik:

- Na, got. Va ye li pêş me duxuye.

(*) *Verst: 1066 mîtroiyên îroyîn e.*

Bi hêviya ku ez ê bend, birc û sengerên kelê bibînim, min li dor xwe nêhirî. Lê ji bilî gundekî ku ji qurmên daran dorgirtî min tu tiştek ne didît. Li aliyekî rê, sê an jî çar dîzên giyê hebûn, serê wan berf girti bûn. Li aliyê din jî aşekî bayî hebû, perwanên wê reben reben daketi bûn.

Bi rewşeke behitî min pirsî û got:

- Ka keke li kuderê ye?

Duruşkevan ew gundê piçûk pêşan da û:

- A, keke ev e, got û em bi vê gotinê re ketin hundurê wê.

Ji hesinê hêtûnî topeke kevn li ber dêrî bû. Em di kuçên teng û xilûxwarî re derbas bûn. Xanî nizm bûn û pîrî wan banên wan bi kayê nixumandî bûn. Min ferman da duruşkevan ku min bibe ba fermanî. Û piştî lehzekê taxûk li ber xaniyekî piçûkî textîn sekinî. Li ser girekî nêzikî dêrê bû. Dêr jî textîn bû.

Kesek derneket û bergitî min ne hat. Ez derbasî pêş eywanê bûm û min derî vekir. Leşgerekî bisal li ber masê rûniştî bû, pînekî hêşîn girti bû destê xwe û bi enîşka unîformek kesk ve pîne dikir. Min jê xwest ku hatina min ji jor re bibêje.

Leşgerê bisal:

- Têkeve hundur canekem, got, yê me li mal in.

Min gav kir û ez ketim odekek xweş û piçûk. Bi awayekê kevnare hati bû raxistin. Li quncikekî dolabek ferûfola hebû. Dîplomekek efseriyê bi cam û çarçove, bi dîwêr ve dardekirî bû. Çend tabloyên sifîkên ku li kêleka wê bûn, desthilatkirina Kîstrîn û Oçakovê, xwazgîniyên keçekê û binaxkirina pisikekê dida xuyakirin. Li ber pencerê jinîkek pîr rûniştî bû. Bi serpûş bû û fanolîyekî herî li navpiyê wê bû. Pîremêrekî yekçav û bi unîforma leşgerî li pêşberî wê rûniştî bû. Gulokek rîs li piyê wî gerandî bû û jinîk xerikî hilkirina wê bû.

Bêyî ku karê xwe rawestîne jinîkê pirsî û got:

- We çî divê, ezbenî?

Min bersivand û gotê; ez hatime vir leşgeriya xwe bikim û ji ber vê yekê min dixwest ez kapîtan bibînim. Û bi vê gotina xwe re min kir ku ez vegerim ser wî efserê yekçav. Lewra ji min kira kapîtan ew bi xwe bû. Lê kewaniya malê ew gotara

ku her min di dilê xwe de dubare fikir, birî û:

- Îvan Kûzmîç ne li mal e, got. Çûye mêvandariya Gerasîm î metran. Lê tişteke nabe, ez jina wî me. Hûn bi xêrûxweşî hatin! Kerem bikin û rûnin, ezbenî.

Dûre dengê li destirmana xwe hilda ku biçe banî grûhbanê kazak bike. Efsere pîr bi fera çavê xwe zîq li min nêhirî û got:

- Ma ez dikarim bipirsim ku hûn ji kîjan alayiyê hatine? Û ji ber çi sedemê hûn ji alayiyê şandine kelê?

Wek bersiv min lê vegerand û jê re got; femandariyê weha çêtir dîtiye, loma.

Pirsgermê ku ne diwestiya;

- Ez bawer im ji ber tevgerên we yên ku bi efserekî alayiyê nakeve... got û kir ku bidomîne, lê jina kapîtan:

- Dev ji zimandirêjiya xwe berde. Tu dibînî ku xort ji rê westiyayî ye. Vêca karê wî tune, bi te re têkeve heftûheştê... van piyên xwe jî rast bike, got û vejeriya ser min:

- Ezbenî, tu jî tew di ber de xeman nexwe û nebêje; wan ez havêtime vî ciyê melûl. Ji wan kesên ku tên vir, tu, ne yê pêşîn û ne jî yê dawîn î. Ku meriv hinekî bêhnê xwe fere bike, meriv hînî vir dibe û tew jê kêfxweş jî dibe. Ji ber ku xwînek keti bû hustuyê Şvabrîn Aleksey Îvanîç, pênc sal berê ew şandi bûn vir. Xwedê dizane bê çi di dilê wî de hebûye. Lê bi sutvanekî ve çûne derveyî bajêr û şûrên wan jî bi wan re... Dûre jî rabûne hev û bi hev ketine. Aleksey Îvanîç sutvan kuştîye û tew li ber çavên du dîdevanan! Ev jî weha bûye, erê lê.

Di vê navberê de grûhban ket hundur. Xortekî kazak î bi dest û pê bû. Jina kapîtan jê re got:

- Maksimîç! Efendî li maleke paqij bi cî bike.

Grûhban bersiv da û:

- Serçavan, Vasîlisa Yegorovna, got. Ku ez wan li mala Îvan Polejayev bi cî bikim, çawa dibe?

Jina kapîtan got:

- Maksimîç, tu tew nizanî bê tu çi dibêjî. Mala Polejayev jî xwe têra xwe tevlihev e. Ji bo mîrza odekê peyda bike. Efendî bibe... Mîrza efendî, nav û paşnavê we çi bû, ezbenî? Pyotr

Andreyîç, ne wusa?... Tu Pyotr Andreyîç bibe mala Semyon Kûzov. Bêrûmetê bêrûmet, çûye hespa xwe berdaye nav bîstanê me. Êêê Maksîmîç, hêvîdar im tu nerihetiyek tuneye?

Kazak bersivand û got:

- Na, tiştêkî xam ne qewumiye. Lê Prohorov î sercoxe li serşokê ji bo cirnek ava germ li Ûstînya Negûlîna xistiye.

Jina kapîten vegeriya ser efserê kwîr û got:

- Îvan Îgnatyîç! Prohorov û Ûstînya bikêşîne dadpirsiyê û binêre bê kî heq û kî neheq e. Lê herduyan jî biarihîne. De rabe, Maksîmîç! Pyotr Andreyîç, Maksîmîç ê ciyê we pêşanî we bike.

Min silav da û ez derketim. Grûhban ez birim malek li kêleka wî aliyê kelê. Li ser kendalê bilind î çem hati bû avakirin. Li hêleke odê malbata Kûzov dima, hêla din jî ji bo min hate raxistin. Odekek gelek paqij bû. Bi caxên textîn hati bû dubeşkirin. Savelyîç xerîkî bicîkirina tiştên min bû. Min jî xwe li kêleka pencera kêmbêr da erdê û li derve nêhirî. Beyarek melankolîk dûr û dirêj heta ku çavên meriv didît dixuya. Çend malik li derûdorê duxuyan û çend mirîşk di kuçê de digeriyan. Kurnek dr dest jinek pîr de, li ser pêlika ber mala xwe rawestiya bû û banî berazên xwe dikir. Bi xûrexûrek dostane wan jî bersiva wê didan. Mixabin xortaniya min ê li ciyêkî weha bibuhuriya! Diltengiyekê bi min girt, ez ji pencerê dûrketim û bêtî ku ez şivê bixwim ez çûm ser lihêfên xwe.

Bi xemxwarî Savelyîç xwe bi xwe digot:

- Xwedêyo, tu dizanî! Tew tiştêkî naxwe! Ku lawik nexweş bikeve, dûre xatûn ê ji min re bibê çî?

Sibetirê min dikir ku ez kincên xwe li xwe bikim, derî vebû û efserekî xort ket hundur. Bejna wî kin, esmer û heta ku tu bibê rûkerek bû. Lê wusa xuya bû xortekê gelekî destsivik bû.

Ji min re bi fransî got:

- Li min biborin ku ez weha bêhay hatim serlêdana we. Hatina we min do bihîst. Bi rastî min ewqas dil hebû ez ruyê merivekî bibînim ku, êdî min nikari bû xwe bigirta. Ku hûn li vir bijîn, piştî demekî hûn ê ji viya fahm bikin.

Ez têgihîştim ku ew efserê ji ber sedema duelloyê ji

alayıyê hati bû dûrxistin, ev e. Wek du hevalbendên kevn, em tavilê li hev xwîngermî bûn. Şvabrîn ne merivekî ehmeq bû. Xwediyê qisedanek giran û balkêş bû. Malbata femandêr, nas û dostên dora wî, ev navçeyê ku ez hatime şandin bi zîmanekî xweş û şorgerm ji min re nigart. Di vê katkirina wî de dema jidil biqînekê bi min girt, derî vebû. Ew leşgerê bisal î ku do li eywana mala femandêr unîforma xwe pîne dikir, ket hundur. Da zanîn ku Vasîlîsa Yegorovnayê ez vexundime taştê. Şvabrîn tavilê biryara xwe da ku ew jî bi min re were.

Dema me nêzîkî li mala femandêr kir, me li qadek piçûk bi qasî bîst leşgerên bisal dîtin. Bi porên xwe yên dirêj î hûnayî û kumên sêgoşeyî bûn. Di rêzê de rawestî bûn. Femandarê wan î pîr î bejndirêj û liserxwe, li pêşberî wan sekinî bû. Kolozek li serê wî bû û şevkirasekî bej î hevrişimî li navpiyê wî bû. Dema çav li me ket, ber bi me hat, çend peyvên dostane ji min re got û dûre dîsa vegeyriya ser karê xwe. Me kir ku em rawestin û li amojgariyê binêrin, lê ji me daxwaz kir ku em Vasîlîsa Yegorovnayê nedin payîn. Ê soz da me ku ew ê jî li pey me were. Dûre jî li gotinên xwe zêde kir û got:

- Hêjayîyek ku hûn li vir bisekinin û lê binêrin, tune ye.

Vasîlîsa Yegorovna bi rûkenî û mervayî pêrgî me hat. Mîna ku em ji berê de hevdu binasin, bi me re ket tevgerê. Leşgerê bisal û Palaşka destirman textê nên dadihanîn.

Jina kapîtan got:

- Ev Îvan Kûzmîça çima îro amojgariyê ewqas dirêj dike? Palaşka, biçe banî kapîtan bike, bila were taştê bixwe. Ê ka Maşka(*) li kuderê ye?

Di vê gavê de keçek hîjdehsale ket hundur. Ruyê wê gîlo-
ver, gupên wê sor, porê xwe î zerokî di paş de şekiri bû û ha-
vêti bû paş guhên xwe yên şermok û sorikî. Di vê diyîna cara
pêşîn de, xwîna vê keçikê tew bi min şêrîn ne hati bû. Ji ber
ku Şvabrîn ji min re goti bû keça kapîtan rengdînek e. Keçika
bedew li quncikekî rûnişt û dest bi dirûna tiştê kir. Di vê
navberê de şorbe hanîn. Dema Vasîlîsa Yegorovnayê dît ku

(*) *Maşka, Maşa: Ji şêrînkirina navê Maryayê tê.*

mêrê wê hêj ne hatiye, cara duduyan Palaşka şand pey.

- Ji kapîtan re bibêje, mêvan dipên, şorbe sar dibe. Amojgarî ji dest te nareve, hêj wexta wî pir e, dûre heta ku bixwaze dikare gewriyê li xwe hişk bike.

Gelek ne buhurî kapîtan û pîremêr î yekçav bi hev re hatin.

Jina wî pîrsî û got:

- Ev çi ye, bawkim? Ev ji kengî de ye ku xwarin hatiye rast-kirin, û tu hêj ne li vir î.

Îvan Kûzmîç bersiv da û got:

- Tu dizanî ku ez li ser karê xwe me, Vasîlîsa Yegorovna. Min amojgarî dida leşgerên xwe.

Jina wî bi hêrs:

- De bes e gidî! Amojgariyê dide! Ne ew tiştêkî têdigêhîjin û ne jî tu ew kes î ku tiştêkî bi meriv bidî hînkin. Ku tu li mala xwe rûniştî û banî Xwedê bikira, ew ê baştir bibûya. Mêvanên hêja, kerem bikin ciyê xwe bigirên.

Em li ber textê nêr rûniştin. Devê Vasîlîsa Yegorovnayê ne diket hev û pîrs li ser pîrsê ji min fikir. Dê û bavê min dijîn an ne, li kuderê ne, rewşa wan çawa ye? Piştî bihîst ku sêsed xulamên bavê min hene;

- Ne hindik in! got. Ca bifikrin, bi rastî jî dewlemend hene. Lê em, me Palaşkayek tenê heye. Lê şikir ji Xwedê re em dijîn û diçe. Hustuxwariya me, tenê Maşa ye. Keçik êdî berzewac e, lê ka ji bo malê çiyê wê heye? Şeyekî şimşîrîn, şalîkek û sê kapikên ji bo serşokê! Qet neba xortekî şîrpak lê xwedî derketa, an ne ew ê di mal de bimîne û jiyana wê bê mîr bibuhure.

Min bala xwe da Marya Îvanovnayê, ruyê wê sipûsar bû bû û çend dilop hêsir jî gêrî namkiya wê bûn. Ji nişka ve dilê min bi keçikê şewutî, û min lez kir ku ez mijara axaftinê biguherim. Bê wext û bê cî min got:

- Dibêjin, başkird xwe amade dîkin ku bavêjin ser kela we, erê?

Îvan Kûzmîç pîrsî û:

- Kî viya dibêje, ezbenî? got.

Min gote wî:

- Li Orenbûrgê dihat gotin.

Fermendêr:

- Ji ber xwe davêjin, got û dîtînen xwe da xuyakirin. Ev ji kengê de ye ku li vir êdî ne deng û ne gotinek e. Başkird ne-wêrin xwe bilivînin û kirgizan jî dirvê mêran dîtin. Ez ne bawer im ku carek din pêl van derina bikin. Ku car din lingên wan bi van derina bikeve, ez ê wusa li wan bikim ku heta deh salan hiş neyête serê wan.

Ez zivîrîm ser jina kapîtan û min jê re got:

- Lê hûn? Ma hûn natirsin ku di kelayek weha bi xeter de bijîn?

Wê bersiv da û got:

- Meriv hîn dibe, ezbenî. Bîst sal berîya naha, dema ku em nû ji alayiyê hati bûn vir, ew Xwedê tenê dizane bê ez çiqasî ji van kafirên çavrijiya ditirsîyam. Wexta ku min çav li kolo-zên wan yê bilind dixist, an jî qêrîna wan dihat min, bawer bike ezbenî, ji tirsan ev dilê min dihat ber devê min. Lê ez wusa hîn bûme ku naha werin û bibêjin neyar hatine, dor li kelê girtine û hîrehîra wan e, ez ê tew ji ciyê xwe jî nelivim.

Şvabrîn, bi giranî:

- Vasîlîsa Yegorovna jineke gelekî wêrek e, got. Îvan Kûzmîç baştir dizane.

Îvan Kûzmîç

- Belê wusa ye, got. Ew ne ji wan jinên tirsonek e.

Min pirsî û got:

- Lê Marya Îvanovna, ew jî nola we wêrek e?

Vasîlîsa Yegorovnayê:

- Maşa? got. Na, Maşa tirsonekek reben e. Hêj hînî dengê tîfîngê ne bûye. Ku dengê bibîhise, dest û ling lê dilerize. Du sal beriya naha, ez jî nizanim bê ji kuderê hati bû hişê wî, Îvan Kûzmîç di roja bûyina min de topa me teqandi bû, û ji tîrsa pir ne ne ma bû ku keçikê dinê li xwe biguheranda. Ji wê rojê û vir de, em jî bi wê topa çavrijiya teqe nakin êdî.

Em ji ser xwarinê rabûn. Kapîtan û jina xwe derbasî oda xwe ya raketinê bûn, ez û Şvabrîn derketin derve û me ew êvara xwe bi hev re buhurand.

- IV -

DUELLO

*Baş e, xwe biparêze wê çaxê
Ca ez ê çawa te bidim ber singan!*

«Knyajîn»

Di vê navberê de çend hefte buhurîn. Ez hînî kela Belogorskê bû bûm êdî, û tew kêfa min jî ji vê jîyanê re hati bû. Li mala femandaran, li hemberî min bi tevgerek wusa bûn ku fena mervatiyek min ya nêzîk bi wan re hebe. Îvan Kûzmîç û jina xwe, herdu jî merivên gelek hêja bûn. Îvan Kûzmîç ji leşgeriyek bê pirpirik bilindî efserîyê bû bû. Bê amojgarî û kavik bû. Lê merivekî pir baş û dîlpak bû. Hefsarê wî di dest jina wî de bû û ev ji li gor xwiyê wî î bêxem bû. Vasîlîsa Yegorovnayê karûbarên leşgeriyê jî wek yê mala xwe didît û çawa ku darê mala xwe digerland wusa jî dagera kelê dimeşand.

Marya Îvanovnayê, li ba min êdî xeribî ne dikir. Em li hev xwîngermî bû bûn. Ez têngêhîştîm ku ew keçeke baqil û diltenik e. Min jî qet ne dît ku çawa xwîna min li vê malbata baş û li sutvanê garnîzonê Îvan Îgnatyîçê yekçav germ bû bû. Ew î ku li gor Şvabrîn, pêwendiyên ne xweş di navbera wî û Vasîlîsa Yegorovnayê de hebûn. Ev rasterast çilkek bû û tu rastiyekek vê pêwendiyê tunebû. Lê dema ku Şvabrîn ev digot, qet neri-het ne dibû.

Biryara fermana efseriya min hati bû. Ji hela kar de piştku-

liyêk min tunebû. Li vê kela rasta Xwedê ne meşek û ne amojgarî dibû. Tew nîgehbanî jî ne dihat girtin. Cara ku dilê fermanदार bixwesta, li gor serê xwe amojgarî dida leşgeran. Lewra di her vegera rêzê de, ji bo ku çep û rastê xwe tevlihev nekin, hemî leşgeran banî Xwedê dikirin; lê dîsa jî tu yekî nizani bû. Çend pirtûkên bi fransî li ba Şvabrîn hebûn. Min dest bi xwendina wan kir û li hemberî edebiyatê daxwazek li min rabû. Min sibehên xwe bi xwendin û wergerê dibuhurand. Û carina jî xerîk bûm ku bi xwe helbestan binivîsim. Min xwarina xwe hertim li mala fermanदार dixwar û ji rojê wextê xwe yê din jî, dîsa min pîrî caran li wir dibuhurand. Êvaran carina Gerasîm î metran, bi Akûlîna xwe ya awan re dihate wir. Bi awaniya xwe, wê di wî navçeyî de nav û deng dabû. Ji xwe min û Şvabrîn heroj hevdu didît. Lê her ku diçû ji bo min şorgermiya wî hêdî hêdî sar dibû. Tinazên ku bi malbata fermanदार dikir, nemaze ew peyvên ku ji bo Marya Îvanovnayê dikirin, tew bi min xweş ne dihat. Belê, di kelê de tu civatek din tunebû ku ez têketama nav wan, lê ji xwe min jî daxwaza tiştekî wusa ne dikir.

Ew gotinên di warê serhildana başkirdan de, rast derneketin. Rewşa derûdora kela me, bê teqereqî dixuya. Lê ev aşîtiya bêdeng ji nişka ve bi pevçûnek duhêlî hat şikandin.

Min berê goti bû ku ez hinekî xerîkî edebiyatê dibûm. Li gor wê demê essayên(*) min yê ku hebîm, ewqas ne xirab bûn. Piştî çend salan Aleksandr Petroviç Sûmarokov(**) jî bo wan gelek pesnê min dida. Ji wan helbestên ku min nivîsî bûn, ji yeke piçûk ez gelek kêfxweş bûm. Ev rastiyeke ku nivîskar carina fena bi yekî bişewêre, xwe dide xuyakirin; lê me-

(*) *Essay: Di edebiyatê de babetekî nivîsê ye. Bi tirkî: Deneme*

(**) *Aleksandr Petroviç Sûmarokov (1718-1777) nivîskarekî ûrîs e. Di destpêkê de xevroşik, helbest û sitranên gelêrî nivîsî. Neh trajediyên wî henin. Hamlet dapejinand zimanê ûrîsî û dawîya wê bi bextiaryê qedand. Bêhna klasîkên fransî jî pêkenî-nên wê tê. Di nava ûrîsan de nivîskarê pêşîn e ku nanê xwe bi serê qelema xwe bi dest xistiye.*

best peydakirina xwendevanekî ye ku pesnê wî bide. Piştî ku min jî helbesta xwe ya piçûk nivisî û qedand, min bir ji Şvabrîn re. Di kelê de yê herî baş î ku ji helbestê difahmî, ew bû. Piştî çend gotinên kurt, min deftera xwe ji bêrîka xwe derxist û min bi deng sê çarîn jê re xwend:

*Bavêjim ji serê xwe hiş û aqilê evîndarî
Min divêt ji bîr bikim wê dîlberê
Ma qet difilite meriv
Bi reva ji Maşayê*

*Ew çavên ku ez girêdame
Şev û roj li pêş min in
Her ji bo wan dipeke dîl
Û xwe bi xwe dihelim ez*

*Binêre ji bo evîna te şewutîm
Çi dibe Maşa, ji bîr neke min
Her dem di bîra min de î tu
Bawer bike xweşika min...*

-Te çawa dît? Min ji Şvabrîn pirsî û ez bêşik li bende wî bûm ku pesnê min bide. Lê mixabin, Şvabrîn vê carê weke hertim ne ewqas merva bû. Bi liveke ewle, rasterast got ev helbesta xirab e.

Min xwest bêtî ku ez hêrsbûna xwe bidim xuyakirin, min pirsî:

- Çima xirab e?

- Ji ber ku, got, ev helbestên weha bes karê mamostê min î Vasîlî Kîrîlîç Trdeyakovskî(*) ye. Nizanim lê, ev ya te jî pir û pir helbestê wî yên evîne tîne bîra min.

Ev got û defter ji dest min girt, dest pê kir bi awayê ku tinazên xwe yên herî giran bi min bike, li ser her çarîn û bêjeyî

(*) *Vasîlî Kîrîlîç Trdeyakovskî (1703-1769) niviskarekî ûris î bi nav û deng e, lê ev nav û denga ji bêtîya wî hatiye.*

sekinî û hûr hûr vekola. Min zêde xwe ne girt û deftera xwe ji dest wî kişand û min got, ez ê êdî li darî dinê helbestên xwe pêşanê te nekim. Şvabrîn ev gefa min jî di ser guhê xwe re havêt û:

- Ca em ê binêrin, got, ka tu ê bikarî li ser soza xwe bimînî, an ne. Çawa ku Îvan Kûzmiç berî şivê pîyalek vodka divê, herwusa helbestvanek jî guhdar divê. Baş e, ca bibêje, ev Maşa kî ye ku evîndariya te ya wusa jidil, bi lêv dike? Ma nebe ku ev Marya Îvanovna me be?

Min bi mirûztirî bersiv da û gotê:

- Bi te ne ketiye. Min ne ramanên te û ne jî şirovên te divê.

Her ku diçû Şvabrîn bêtir ez tetirxanî dikirim.

- Errr! Çi helbestvanekî bexlî û evîndarekî nefspişk e! Lê vê şîreta hevalê xwe ji bîr neke. Ku te serketin divê, hêviyê jî helbestan nepê.

- Ez têngagêhijim bê tu dixwazî çi bibêjî, Mîrza efendî. Tu dikarî jî kerema xwe re vebikî, gelo?

- Serçavan. Ez dixwazim bibêjim ku te divê Marya Îvanovna di destpêka tariya şevê de were ba te, bi çend helbestên xwe yên dilpekîn ne, divê tu cotek guhar yadigarê wê bikî.

Xwîn dawerivî çavên min. Bi dijwarî min xwe girt û got:

- Tu çima li ser wê weha difikirî?

Bi pişirînek kirêt got:

- Ji ber ku ez jiyame, ez bi xwiyê wê dizanim loma.

Bi hêrsek mezin ez di ser wî de qêriyam û min got:

- Tu derewan dikî, bêpaye! Tu bêşerm derewan dikî!

Gwînê Şvabrîn guherî, hişkfirî bi piyê min girt û:

- Tu ê ji vê yeka xwe poşmam bî, got. Ez, te banî duelloyê dikim.

Min bi kêfxweşî jê re got:

- Serçavan, te kengî divê, fermo!

Di wê gavê de min dixwest ez xwîna wî vexwim. Min tavilê berê xwe da ba Îvan Îgnatyîç. Min nêhirî ku bi fermana jina kapîtan derziyek girtiye destê xwe, kuvarkan bi benekî ve dike ku ji bo zivistanê hişk bike.

Çer ku çav li min ket:

- Wey, Pyotr Andreyiç! got. Hûn bi xêr hatin! Hûn û van derina! De ka kerem kin, ez dikarin ji we re çi xizmetê bikim?

Bi kurtebirî min jê re kat kir ku min û Aleksey Îvanîç Şvabrîn pevçînîye. Û min jê xwest ku were bibe dîdevanê min. Îvan Îgnatyîç ew yeka çavê xwe zîq vekirî bû li min dinêrî. û bi bal guhdariya min dikir.

Piştî ku min gotinên xwe qedand.

- Ango, daxwaza we ew e ku hûn ê Aleksey Îvanîç bikujin û hûn dixwazin ez jî bibim dîdevanê vê yekê, erê? We ev divê, ne?

- Belê, wek ku hûn dibêjin, min got.

- Ji Xwedê bitirsîn, Pyotr Andreyiç! We ev ji kuderê derxist! We û Aleksey Îvanîç pevçîniye, ma çi dibe? Ma çêr ne benîşt e ku bi we ve bizeliqe. Ku wî ji we re daye çêran, hûn jî çêran li wî bikin. Kurmikek dirêjî we kir, hûn ji du kurmikan bavêjin binê guhên wî. Yek ji we yek ji wî ew ê derbas be, biçe. Û hûn ê dîsa li hev werin. Ka ez bipirsim, kuştina yekî ji refê xwe çi ye? Ku we ew Aleksey Îvanîça bikuştî baş dibû, ji xwe tew xwîna min jî li wî nakele. Lê ca bifikirin, ku ew we bide ber singan? Hi? Ka ez bipirsim, wê çaxê çi dibe?

Sutvanê dilpak bi van şêwirên xwe nikari bû min ji ser fikra min vegehe. Di daxwaza xwe de min ling da ber xwe.

Îvan Îgnatyîç:

- Hûn dizanin, got. Hûn bi ya xwe bikin. Ma çi hewce ye ku ez bibim dîdevan? Di pevçûna merivan de çi heye ku meriv lê temaş bike? Ka ez bipirsim, ma ne bêmane ye? Şikir ji Xwedê re, welle min bi tirk û swêdîyan re jî şer kiriye û gelek tiştên din jî hatine serê min. Lê..

Min kir ku ez berpirsiyariyên dîdevanekî duelloyê jê re kat bikim, lê Îvan Îgnatyîç tew tênedigêhîşt.

- Hûn dizanin, got. Ku pêwîst be ez jî xwe têkîlî vî karî bikim, wê çaxê ez ê biçim berpirsiyariya xwe bînim cî. Biçim ji Îvan Kûzmîç re bibêjim ku ew ê mêrkujîyek di kelê de bibe û ji bo navê kelê jî ne baş e. De qey ku bivê, ew ê rêyekî ji çareserîya vî tiştî re bibîne.

Ez venciqîm, min xwe havêt bextê wî û ez li ber wî geriyam

ku neçe ji ferman dar re nebêje. Piştî gelek di jwariyan, min soz jê girt ku neçe ferman dar pê nehesîne. û min jî êdî dev ji wî berda.

Wek hertim ez êvarê dîsa li mala ferman dar bûm. Ji bo şikek çênebe an pirsên ne xweş ji min neyête kirin, min xwe duguşand ku ez xwe rihet û kêfxweş bidim xuyakirin. Lê ez çî derewan bikim, ew xwînsariya ku herkesên di vê rewşa min de dikare di xwe de bibînin û pê pesnê xwe bidin, min di xwe de ne didît. Vê êvarê pêjnên girî li qirika min dipiçikîn. Û Marya Îvanovna heta îro tu carî weke naha bi min xwîşêrîn ne dixuya. Ez difikirim û min digot; dibe ku ev cara dawîn e, ez wê dibînim û herweha bala çavên min dikişand. Di vê navberê de Şvabrîn hat. Ez çûm ba wî, min ew xewle kir. Ew peyivîna min ya bi Îvan Îgnatyîç re, min ji wî re got.

Wî bi livek xwînsar:

- Me çî ji dîdevanan e? got. Bê dîdevan jî em ê karê xwe biqedînin.

Ji bo duelloyê me li hev kir ku em sibê saet li heftan, li paş dizên jêra kelê hevdu bibînin. Reng bû ku ev axaftina me, bi dostanî bû bû û loma ruyê Îvan Îgnatyîç keniya, ya dilê xwe vekir û bi kêfxweşî got:

- A, wusa. Aştiyek bêdil, baştir e ji şerekî jidil. Kerba meriv, li serê meriv dide der.

Vasîlîsaya ku li quncikekî rûniştî bû û fala qeremaçan vedikir:

- We got çî, Îvan Îgnatyîç? Deng ne hat min.

Îvan Îgnatyîçê ku dît mirûzê min tîrş bû, soza ku dabû ket bîra wî, di cî de sar bû û êdî nizani bû ku ew ê çî bersivê bide. Di vê navberê de Şvabrîn xwe gihand hewara wî û got.

- Îvan Îgnatyîç lihevhatina me pîroz dike.

- Ka te bi kê re şer kiriye, canekem?

- Bi Pyotr Andreyîç re. Em li ser tişteki rabûn hev.

- Li ser çî tiştî?

- Qet, vala. Ji bo helbestekî, Vasîlîsa Yegorovna.

- De we jî tişteki pevçûnê dîtiye, ha! Ji bo helbestekî!.. Baş e, lê dûre çî bû?

- Pyotr Andreyîç ji xwe re helbestek nivisî bû û îro hat ji min re xwend. Sitranek ku bi min xweş bû, min jî rabû bi wê bersiv da:

*Keça kapîtan, keça kapîtan
Dernekeve der şevê nivê şevan!...*

Di navbera me de bêtamî derket. Pyotr Andreyîç berê ji min hêrs bû. Lê piştî têgêhişt ku kî bixwaze dikare ji xwe re bistirê, ev tişt a jî ji navberê rabû.

Li hember vê rûşeya Şvabrîn hindik ma bû min hêrsa xwe bida der. Lê ji bilî min tu kesî ji van devhavêtinên wî fahm ne kir û herweha jî kesek li ser wan ne sekînî. Peyivîn, ji ser helbestan zivirî ser helbestvanan. Ferman dar dîtînen xwe yên li ser wan vekir û got; ev hemû kesina meyxwoş û xerifî ne. Bi dîlpakî şîretek li min kir ku ez dev ji nivisîna helbestan berdim, lewra li gor wî, nivisîna helbestan li pêş vatiniya leşgerî asteng û tişteki vikûvala bû.

Liwirbûyîna Şvabrîn hêrs li min har dikir. Gelek ne buhurî, min xatir ji ferman dar û malbatê xwest, hatim mal, min bala xwe da pozê şûrê xwe, min ferman da Savelyîç ku sibê saet li hefta min şiyar bike û ez çûm ketim nav lihêfê.

Sibetirê li wê saeta biryara me û li paş dîzên giyê, ez li pa-wûka hatina neyarê xwe sekini bûm. Piştî demeke kurt xuyanî bû, hat û got.

- Dibe ku xelk me bibînin. Divê em lez bikin.

Min unîformên xwe ji xwe derxistin û bi bertena kirêş me şûrê xwe kişandin. Di wê gavê de, Îvan Îgnatyîç ji paş dîzekê derket rastê û pênc leşger li pey wî. Ji me re got; ferman dar şandiye pey we û divê em biçin. Ji bêgavî me deng ne kir û leşgeran dor li me girtin. Bi gavên leşgerî me berê xwe da kelê û em li pey Îvan Îgnatyîç meşyan.

Em ketin hundurê mala ferman dar. Îvan Îgnatyîç derî vekir û bi livek quretî got.

- Min hanîn!

Vasîlîsa Yegorovna bergitî me hat:

- Ax, ev çi ye, mîrzayên min! Ma ev ê jî bibaya? Li kela me,

meriv bi canê hev dikevin! Îvan Kûzmiç, van tavilê bavêje zîndanê! Pyotr Andreyîç! Aleksey Îvanîç! Ka wan şûrên xwe bidin! Bidin, bidin... A, wusa.. Palaşka, ca van şûran bibe dayne serdabê! Min ev ji te ne dipa, Pyotr Andreyîç! Ma tu qet şerm nakî? Ji Aleksey Îvanîç re ez tişteki nabêjim. Ji xwe ew ji ber kuştina merivekî ji alayiyê durxistine. Baweriya wî bi Xwedê tune. Lê tu? Ka çi bi te hatiye, tu jî bi berbayê wî dikevi?

Îvan Kûzmiç bi hejandina serê xwe gotinên jina xwe rast dipeytand û di nav re digot:

- Ka we bihîst? Vasîlisa Yegorovna rast dibêje. Di rêbazên ordiyê de duello hatiye qedexekirin.

Di vê navberê de Palaşkayê şûrê me ji me girt û bir xiste serdabê. Bê daxwaza min, pişirînekê bi min girt. Şvabrîn her bi rewşek candillî bû. û bi livek hişkesar ji jina fermanदार re got:

- Giranbuhayiya we li ser ser û çavê min, lê ez dibêjim divê heqê we tunebe ku hûn dadpirsiyê li me bikin. Biliêlin bila Îvan Kûzmiç lê binêrin. Ev karê wî ye.

- Xwedêyo, a li min û a li vîya! Ma jin û mêr tev ne can û rihek e? Îvan Kûzmiç! Tu çi bawîşkan dikêşî. Zû her yekî van bavêje paş deriyekî nanrijî ku bila hişê wan bête serê wan. Ji Gerasîm î metran re bibêje, bila ew jî tawanekî bide van. Bila ji Xwedê lava bikin û xwe biborînin, û bila li hember merivan poşmaniya xwe bidin xuyakirin.

Îvan Kûzmiç nizani bû bê çawa biryara xwe bida, û gwînê Marya Îvanovnayê zer bû bû. Tevildûmanê xwe ragirt, hêrsa jina fermanदार daket û em bi hev dan maçkirin. Palaşkayê şûrê me dîsa hanî. Mîna ku em li hev hati bin, em ji mala fermanदार derketin. Îvan Îgnatyîç jî bi me re bû. Bi livek hişk min jê re got:

- Qaşo we soz da bû min ku we ê ji fermanदार re tişteki negota, ma qet we şerm ne kir?

Sutvan jî bersiv da û got:

- Ez bi navê Xwedê sond dixwim ku min qet tişteki ji Îvan Kûzmiç re ne gotiye. Vasîlisa Yegorovnayê hertişt ji devê min

girt û bêyî ku haya fermanîdar jê hebe, wê pêşî li vî tiştê girt...
Lê şikir ji Xwedê re ku bûyer weha çû sêrî.

Bi van gotinên xwe re berê xwe da mala xwe û çû. Ez û Şvabrîn bi tenê man.

Min jê re got:

- Ev doza me ê bi vî awayî neqede.

- Lê qey ew ê wusa neqede, got. Divê hûn heqê vê bêşermiya xwe bi xwîna xwe bidin. Lê ez bawer im heta demekê jî ew ê çavênîyê li me bikin. Heta çend rojan divê em xwe li hevhatî bidin xuyakirin. Di xweşiyê de bimînin!

Û mîna ku tew tişteke ne bûbe, em ji hev qetiyam.

Ez vegeeriyam mala fermanîdar û weke hertim ez li kêleka Marya Îvanovnayê rûniştim. Îvan Kûzmîç ne li malê bû. Vasîlîsa Yegorovna bi karûbarên malê de keti bû. Bi dengekî nizm em bi hev re peyivîn. Marya Îvanovnayê bi zimanekî xweş rexne li min digirt û nerihetiyên xwe yên li ser pevçûna min û Şvabrîn kat dikir û digot:

- Dema ku min bihîst, hûn ê bi şûran pevçînin, ez di cî de sipûsar bûm. Ev mêr çiqas seyr in! Ji bo peyvekê -peyvek ku piştî heftekê ew ê ji sedî sed were jibîrkirin- hûn amade ne ku bi hev bikevin û ne tenê jiyanê xwe, herweha bextiyariyên hînekên din jî bikujin... Lê ez ne ewle me ku we pevçûn derxisti be. Bêşik Aleksey Îvanîç tawanbarê vî tiştî ye.

- Hûn çawa dikevin bawerîyek wusa, Marya Îvanovna?

- Nizanim... Ewqas tinazker e ku! Kêfa min ji Aleksey Îvanîç re nayê. Xwîna min qet li wî ne keliya. Lê tişteke seyr e, min qet ne dixwest ku ew ji min xwî bike. Ez ji vîya gelekî êşiyam.

- Baş e, lê hûn çî difikirin, Marya Îvanovna? Ew ji we hez dike, an ne?

Rû li Marya Îvanovnayê sor bû, zimanê wê li hev geriya:

- Ez bawer im... Wusa xuyaye ji min hez dike, got

- Çawa wusa xuyaye?

- Ji ber ku pêşniyara zewacê li min kir.

- Pêşniyara zewacê kir, erê! Baş e kengî?

- Sala çûyî, bi du mehan beriya hatina we.

- Û we jî ne pejirand?

- Wek ku hûn dizanin, Aleksey Îvanîç merivekî baqil, ji malbateke baş û dewlemend e. Ji vê şika min nîne. Lê dema difikirim ku ez ê di dêrê de li pêş çavên herkesî wî maç bikim... Na, ez nakim! Dinê qul bikin û di hustiyê min de bikin jî, na!

Ev peyvên Marya Îvanovnayê çav li min vekiri bûn û gelek tişt di serê min de zelal kiri bûn. Ez têgêhiştim ku Şvabrîn ji bo çi bi zimanekî wusa kirêt qala wê dikir. Xuya bû ew bi vê dilxweşiya nêzîkiya min û wê hesiya bû û dixwest me ji hevdu bike. Piştî ez têgêhiştim ew peyvên ku wî goti bûn, ji bilî he nekên bêpîvan û bêrûmet, havêtina çilkan e; wê çaxê ew peyvên wî yên bû bûn sedema heftûheşta me, li ber çavê min reştir bûn. Daxwaza arihandina vî fesadî li min zêdetir bû. Û ez bêtewatî li bende fesaleke baş bûm.

Ji bo vî karî min zêde ne pa. Sibetirê ji bo nivîsîna helbestek evînê, serê qelema min di nav diranên min de, ez rûniştî bûm. Şvabrîn li pencera min da. Min qelem ji dest xwe danî, şûrê xwe girêda û ez derketim.

Şvabrîn ji min re:

- Ma çi hewce ye ku em karê xwe bi dûr bixînin? got. Êdî kesek çavênîyê li me nake. Ku em biçin kêleka çêm, tu kesekê li wir astengiyê li me neke.

Em bêdeng bi hev re çûn. Di xaçerê de me xwe berda kêleka çêm û em li wir sekinîn. Me şûrê xwe kişand. Şvabrîn ji min destsiviktir bû. Lê ez bi hêztir û bêtirstir bûm. Monsieur Beauprê ku di demekê de leşgerî kûi bû, hinek hîmên lezgîniya şer hîmî min jî kiri bû. Xweş xuya bû, Şvabrîn qet qayîşkêşekî wusa xeterbar ne dipa ku derkeve hemberê wî. Heta demek dirêj me hevdu birîndar ne kir. Di dawiyê re min têderxist ku Şvabrîn westiyaye. û bi hêztir min hêrişî wî kir û heta ber qeraxê çêm min da ser piştê wî. Ji nîska ve min bihîst ku navê min bi dengêkî bilind hil tê. Ez zivîrîm û min nihêrî Savelyîç di xaçerê de berjêr ber bi me dibeze... Di wê gavê de. şûrêkî bipêt li jêra piyê min î rastê, li ser sîngê min ket. Ez ketim û bi bîr ve çûm.

- V -

EVÎN

*Ax, tu keçika ciwan û spehî
Nebe nebe tu mêr bikî
Bipirse ji dê û bavê xwe
Bişêwire bi dost û nasê xwe
Bila hişê te li serê te
Bûkaniya te li piştê te be*

«Sitrana Gelêrî»

*Ku te dît yekî ji min çêtir, ji bîr bike min
Ku te dît yekî ji min xirabtir, bi bîr bîne min*

«Sitrana Gelêrî»

Dema ku ez bi xwe hesiyam, heta demeke dirêj jî hiş ne hat serê min û min nizani bû çî bi serê min hati bû.

Ez di odekek xerîb de, li ser lihêfê dirêj kirî bûm û min xwe gelekî bêhêle hîs dikir. Findek di dest Savelyîç de bû û li pêşberî min rawestiya bû. Paçbirîna li pî û singê min pêçayî, yekî hêdîka vedikir. Serê min jî hêdî hêdî zêlal bû, min duello bi bîr hanî û têngêhiştin ku ez birîndar im. Di wê gavê de derî kir çirînî. Pistepistek wusa hat guhê min ku pê re ricifiyekê ez girtim.

- Çawa bû?

Savelyîç keser veda û got:

- Her wek berê ye. Ev pênc şev û pênc rojên wî ye, hêj ne hatiye ser xwe.

Min dixwest ku ez xwe bizivirînim, lê min nikari bû. Bi dijiwarî tenê min got:

- Ez li kuderê me? Ew kî ye li wir?

Marya Îvanovna nêzikî lihêfê hat, xwe di ser min de xwar kir:

- Hûn çawa nin, xwe çawa hîs dikin hûn?

Bi dengêkî bêhêle min got:

- Sipas, baştir im. Hûn in, Marya Îvanovna? Ji min re bi-bêjin...

Ez zêdetir nikari bûm bipeyivîyam û min deng ne kir. Kêfxweşiyek li ruyê Savelyîç belav bû, ji dilşadî qêrînek pê ket û got.

- Hat ser xwe! Hat ser xwe! Şikir ji te re Xwedê! Ero, Pyotr Andreyîç! Te zirav li min qetand, çavê min! Ma bi gotinê ye! Pênc roj...

Marya Îvanovnayê peyva wî birî û got:

- Bi wî re zêde nepeyive, Savelyîç. Hêj bêhêle ye.

Derket der û li pey xwe, derî hêdîka girt. Serê min wek defekê dizingiya. Herweha ez li mala fermanदार bûm. Marya Îvanovna dihat serlêdana min. Min xwest ku ez çend pirsan ji Savelyîç bikim, lê wî serê xwe hejand û bi tiliyên xwe guhên xwe xetimand. Ji qehran min çavên xwe dan hev û tavilê ketim xeweke giran.

Dema ez şiyar bûm, min banî Savelyîç kir. Lê ji dêla wî ve çavên min bi Marya Îvanovnayê ket ku li kêleka lihêfa min rawestiyaye. Bi dengêkî perîyan silav li min hilda. Ew kela dilê xwe î wê gavê, ez nikarim bi lêv bikim. Min bi destê wê girt, ruyê xwe di ser de xwar kir û bi hêsrên dilkelîn şil kir. Maryayê destê xwe bi şûnde ne kişand... û ji nişka ve lêvên wê bi gupa min bû û min ramîsana wê ya germ û nerm hîs kir. Her devernê min bû wek agir.

- Marya Îvanovnaya xweşik û şêrîn, min got. Ji min re bibe jin û min bextiyar bike!

Bi varqilîn destê xwe kişand û got:

- Ji bo Xwedê, bêhna xwe fere bikin. Hûn hêj ji xeteriyê ne filitîne. Birîna we ê bibuşkuve. Ne ji bo kesekî be jî, bi kêmanî ji bo min xwe hemet bikin !

Bi van gotinan re derket der. Ji kêfxweşî ez bû bûm wek

serxweşekî. Mîna ku bextiyariyê ez vegerandi bîm ser jîyanê. Ew ê bibe ya min! Ew ji min hez dike! Tevayiyê hebûna min bi vê ramanê dagirtî bû.

Ji vê û pê ve, her ku diçû ez baştir dibûm. Ji ber ku di kelê de tu hekîmek tunebû, berberê alayiyê ez derman dikirim. Ji xêra Xwedê re, ew ne ji wan berberên zimandirêj bû. Xwî û xortaniya min, zûtir ez ber bi başiyê dibirim. Tevayiyê malbata fermanदार keti bûn rêzê ku li rihetiya min binêrin. Marya Îvanovna şev û roj ji paş serê min ne diqetiya û ez bi tenê ne dihiştim. Di fesala pêşîn de, min dîsa dest bi katkirina evîna xwe ya nîvçemayî kir. Vê carê, Marya Îvanovnayê bi bêhnkek fere heta dawiyê guhdariyan min kir. Bêyî ku xwe li naz bixîne, wê jî ya dilê xwe rasterast ji min re kat kir û got; min tu şik nîne ku dê û bavê min ê jî ji bextiyariya min kêfxweş bin.

- Lê baş bifikire, got û lê zêde kir. Aya ji hêla dê û bavê we de ew ê tu astengiyek dernekeve?

Ez ketim ramanan. Ji dilovaniya diya xwe, min tu şik tunebû. Lê ji ber ku min bi xwî û dîtînên bavê xwe dizani bû, min digot qeyê ew ê zêde li ser evîna dilê min nesekeke û dûre bibêje; ev sersewsiya xortekî ye. Di vî warî de ez bi Marya Îvanovnayê re vekirî peyivîm. Lê ji hêla din ve jî heta ku ji destê min hat, min nameyek dilgermîn jê re nivîsî û min jê dilxweziya baviyê xwest.

Min name pêşanî Marya Îvanovnayê kir. Wê ev name ewqas rast û ewqas dilşewat dît ku, êdî tu şik pê re nema ku em bersiva serketinê bigirên. Bi hemî pêjnên xwe yên jidiliya evîn û xortaniyê, xwe siparti bû min. Piştî başbûyîna min, di rojên pêşîn de ez bi Şvabrîn ve li hev hatim. Dema Îvan Kûzmîç ji bo duelloyê li min xeyidî, weha got:

- Ero, Pyotr Andreyîç! Bi rastî jî diviya bû, min tu bihavêta zîndanê, lê te ya xwe dît êdî... Tiştê ku bi serê Aleksey Îvanîç de hat ev bû. Min ew di kelboxa tenûrê de da sekinandin. Û şûrê wî jî, Vasîlisa Yegorovnayê dest da ser. Bila hinekî bi tenê bimîne û bifikire ku ji kirîna xwe poşmam bibe.

Ji ber bextiyariya min, ew bêbextiyên ku ew ê li min çêbibûya, hemî belav bûn. Min ji wan lava kir ku Şvabrîn azad bi-

kin. Femandarê dilovan, piştî ku destûra jina xwe jî girt, bi-
rryar da ku Şvabrîn ji zindanê derxîne.

Şvabrîn hat ba min û da xuyakirin ku ji wî tiştê di navbera
min û wî de bû bû, gelek û gelek xemgîn e. Bi devê xwe hemî
kêmasî li xwe danî û ji min lava kir ku ez hertiştî ji bîr bikim.
Rikebarbûyin ne xwiyê min e. Min bexşa pevçûna me jî û bex-
şa wê birîna ku min ji destê wî girti bû jî, da. Min çilkhavêtina
wî da xatirê şerefek şikiyayî û evînek bi şûnde vegeriyayî. Min
neyarê xwe î bêbext ji dil bexişand. Piştî demekê ez bi tevayî
baş bûm û derbasî mala xwe bûm. Ez bê tewatî li bende ber-
siva nama xwe bûm. Min zêde hêvî tunebû û min dixwest ez
wan xirabiyên di dilê xwe de vêsînim. Min hêj ji Vasîlisa Ye-
gorovnayê û mîrê wê re tiştek ne gotî bû. Lê min dizani bû
ku ev pêşniyara min ê bi wan xerîb neyêt. Ne min û ne jî Ma-
rya Îvanovnayê ev pêjnên dilê xwe ji wan vedişart. Lewra me
ji berê de pê dizani bû ku ew ê ji bextiyariya me re nebêjin,
na.

Bi rastî jî sibekê, namekek di dest Savelyîç de û ket hund-
ir. Dema ku min dest havêt namê, hemî laşê min diricifî. Nivî-
sa navnişanê bi destnivîsa bavê min bû. Ez tavilê têgêhiştim
ku ev ne tiştekî vala ye. Lewra hertim diya min ji min re name
dinivîsî û bavê min jî çend hevok di binî de lê zêde dîkir. Di
vekirina wê de, min gelekî xwe ragirt û car bi car her ew nav-
nişana pîrozwer xwend:

*«Ji lawê min Pyotr Andreyîç Grînyov re. Li kela Belogorska
bajarê Orenbûrgê»*

Min dîkir ku ez ji awayê destnivîsê têbigêhijim ku di namê
de çi hatiye nivîsîn. Di dawîya dawîn de min biryara xwe da
ku ez namê vekim. Hêj di hevokên pêşîn de ez têgêhiştim ku
her tişt li ber bayê çû.

Name weha hati bû nivîsîn.

*«Lawê min Pyotr! Ew nama te ya te tê de daye xuyakirin ku
tu ê bi Marya keça Mîronov re bizewucî û te ji me daxwaza de-
stûrê kiriye, di 15 vê mehê de ket destê me. Lê tu viya baş bizani
be ku ji vê tevgera te re, ji xwe ez ê bibêjim, na. Ku ez bigêhijim
ba te û digel ku tu efserekî mestûmezin î jî, ez ê wusa li te bikim*

ku hişê te bête serê te. Lewra te da xuyakirin ku ji bo parastina welêt tu hêj ne hêjayî wî şûrî ye, û tu bi wî şûrî bi tolazekî nola xwe ve ketiye duelloyê. Ez ê tavilê ji Andrey Karlovîç re namyekê binivîsim û jê bixwazim bila te ji Kela Belogorskê rake cîyekî wusa dûr ku, li wir serhişkiya te nemîne. Çer diya te bi-hîst ku tu ketiye duelloyê û tu birîndar bûye, ji qehran nexweş ket û hîna jî di nava cilan de ye. Ev çi karê te ye? Digel ku ez newêrim ji dilovaniya Xwedê hêvî bikim, lê dîsa jî ez jê lava dikim ku te bide ser rêyek rast.

*Bavê te
AG.*

Dema ku min ev nama xwend, ramanên cuda cuda di serê min de çûn û hatin. Ev girangotinên ku bavê min xwe jê ne dabû paş, ez gelekî xawênsikestî kiri bûm. Di qalkirina Marya Îvanovnayê de ew guhnedayina wî ya ku bi min neheq dihat, ewqas jî bi min tevgerek ne li cî bû. Tew gava ez difikirîm ku ew ê min ji kela Belogorskê bişînin dereke din, xofekê digirt ser min. Lê ji hertîştî bêtir ez li ber nexweşiya diya xwe dike-tim. Ez ji Savelyîç gelekî êşiyam, lewra min baş dizani bû ku wî dê û bavê min ji vê duelloyê haydar kiriye. Di oda xwe ya teng û sar de ez çûm û hatim, li pêş wî rawestiyam, bi awirên tûj min weha carekê lê nêhirî û bi dengêkî xirab min jê re got:

- Ji ruyê te de ez birîndar bûm û mehekê li ber mirinê mam, lê wusa xuyaye dilê te hêj rihet ne bûye û tu mirina diya min jî dixwazî.

Kelagirî li qirika Savelyîç piçikî û bi hîskik:

- Ji Xwedê bitirsîn, Pyotr Andreyîç! got. Ev çi ye hûn dibêjin? Ji ruyê min de hûn birîndar bûn, erê? Xwedê jî pê dizane bê ji bo ku ez sîngê xwe bidim ber şûrê Aleksey Îvanîç û we ji mirinê bifilitînim, çawa bazdam! Lê serê xwe bixwe, pirîtîyê rê ne da. Û ka min çi bi diya we kiriye, Pyotr Andreyîç?

- Ma tu ê hîn çi bikî? min gotê. Kê ji te re got fesadiya min bike? An ji bo viya te bi dizî ferman ji hinekan girtiye?

Savelyîç bi hêsrên çavên xwe;

- Min fesadiya te kiriye, erê? got. Tu mezin î Xwedê! Ke-

rem bikin û hûn bi xwe bixwînin bê mîrza efendî ji min re çî nivisiye. Wê çaxê hûn ê bibînin bê çawa min fesadiya we kiriye.

Û piştî van gotinên xwe nameyek ji bêrîka xwe derxist. Min ev hevokên jêrîn xwend

«Şerm bike, kûçikê pîr! Min ewqas temiyên hişk li te kirin, lê te hemî di ser guhê xwe re havêtin û te ez ji tevgerên kurê min Pyotr Andreyîç haydar ne kirim. Heta ku xelkên xerîb îcbar man û wan ev nerindiyên wî bi min re gîhandin. Ma tu vatîniya xwe û temiyên efendiyê xwe weha bi cî tînî! Ji ber ku te rastî ji min veşart û tu bi berbayê naştîya xortekî ketî, ez ê te kûçikê pîr bikim şivanê berazan. Ez fermanê li te dikim! Çer ku te ev name xwend, divê tu tavilê bi min bidî zanîn ku saxiya wî çawa ye. Dibêjin ber bi başiyê çûye, rast e, an ne? Nemaze bi min bide zanîn ku ji kuderê xwe birîndar e û dermankirina wî baş hat kirin, an ne.»

Rastgotina Savelyîç berçav bû, min xelet kiri bû ku ez jê keti bûm şikê û min tewş dilê wî şikandi bû. Min jê bexşa xwe xwest, lê dilê pîremêr qet xweş ne dibû, her ducar dikir û digot:

- De qeyê me ê ev rojana jî bidîtana. Ev xelatên efendiyên me tenê ji me kêmbûn Ez kûçikê pîr û şivanê berazan... û birîndarbûyîna te jî ez bûm sedem, erê Pyotr Andreyîç! Na, xeletî ya min nine, ya wî mîsyoyî çavrijiya ye. Lihevdayîna singên hesin û havêtina tîzikî, tu jî wî hewusî. Ji te kira bi vî awayî tu ê bikari bî xwe jî xirabê xelkê biparêzî! Ma çî hewce bû ku meriv ewqas pere birijanda û kar bida wî misyoyî!...

Lê kê fesadiya min bi bavê min de kiri bû gelo, ku ne Savelyîç ba? Aya general? Mîna ku dixuya ewqas bi min de ne diket. Û Îvan Kûzmîç jî pêwîst ne dîtî bû ku duelloya min ji jor re bibêje. Gelek tişt hatin hişê min, lê li ser yekî jî min tu nikari bû biryarek bigirta. Di dawîya dawîn de şika min li ser Şvabrîn berhev dibû. Kirina fesadiya min ê tenê bi kêrî wî bihata. Herweha dibû ku ez ji kelê dûrketama û pêwendiyên min û malbata kapîtan ê ji hev bihata birîn. Ez rabûm çûm ku her tiştî ji Marya Îvanovnayê re kat bikim. Çer ku çav li min

xist:

- Çi li we qewimî? got. Gwînê we çiqas vemiriye!

- Hertîşt qediya! min gotê û nama bavê xwe da wê.

Vê carê jî doba gwînvemiriyê ya wê bû. Piştî ku name xwend û qedand, bi destekî lertzok şûnde da min û bi dengekî nîvçe got.

- De qeyê nivîsa li ser eniya min ev e... Malbata we naxwaze ez têkevim nav wan. Hertîşt bi ya Xwedê dibe! Xwedê ji me baştir dizane bê çi ji me re divêt. Tiştê ji destê me nayê, Pyotr Andreyîç. De qet nebe, hûn bextiyar bin.

Min bi qîrîn;

- Na ev nabe! got û min xwe havêt destê wê. Tu ji min hez dikî û ez jî xwe didim ber hertiştî. Were em biçin xwe bavêjin lingên dê û bavê te. Ew di halê xwe de ne, ne merivên dîlpêt û qure ne ew... Em destûra wan bigrin û mara xwe bibirin. Ez ewle me ku ew ê demek were, em ê bikari bin bi bergerîn bavê min jî nerm bikin. Diya min ê piştgiriya me bike, ew di-lovan e...

- Maryayê bersîv da û:

- Na, Pyotr Andrevîç, got. Bê destûra dê û bavê we, ez nikarim bi we re bizewucim. Ku ev bê dilê wan be, bextiyariya we ê jî tunebe. Xwedê çi kiriye, divê em pê qayil bin. Ku rojekê hûn ji xwe re dildareke din bibînin, ji yeke din hez bikin, Xwedê bi we re be Pyotr Andreyîç. Ez ê ji bo we herduyan jî banî Xwedê bikim.

Bi van gotinan re girî bi wê girt û bi lez ji min dûrket. Min xwest ku ez li pey wê têkevim odê, lê min nêhirî ku ez ê nikari bim xwe bigirê û herweha ez vegeriyam mal.

Ez rûniştî bûm û ketî bûm ramanên kwîr ku ji nişka ve Savelyîç hat û ez ji wan dûrxistim. Kaxizek nivisandî dirêjî min kir û:

- Ca binêre ezbenî, got. Ku min divê ez fesadiya efendiyê xwe bikim û navbera kur û bavê xirab bikim, fermo hûn bi xwe bixwînin û bibînin!

Min kaxiz girt. Wek bersiva nama bavê min, Savelyîç ev nivîsi bû. Bêje bi bêje name weha bû:

« Mîrzayê min î mezin.

Bavê me î xêrxwaz!

Ji kerema we, nama ku we ji min re bi rê kir, kete destê min. Hûn tê de bi kerem peyvan li ruyê min xulamê xwe dixin û kêmasiya min didin ber pozê min ku min temiyên mîrza bi cî ne haniye. Lê ez ne kûçikê pîr, ez xulamê we î dilsoz im û min her tim temiyên mîrzayê xwe bi cî haniye, ji dil û can porê xwe di destirmaniya wî de sipî kiriye. Ji bo ku ez we nerihet nekim, min birîndarbûyîna Pyotr Andreyîç ji we re ne nivîsî bû. Li gor ku min bihîst, ji berketinê aniha diya me ya xatûn Avdotya Vasîlyevna jî nexweş ketiye. Ji bo saxiya wê ez ê banî Xwedê kim. Pyotr Andreyîç di bin milê xwe î rastê de, ji singê xwe birînek girti bû û birîna wî bi qasî santîmek an santîm û nîvekê di kwîr de bû. Me ji ber çêm ew hilgirt hanî mala fermanदार û birîna wî li wir bi destê Stepan Karamonov î berber hate dermankirin. Şikir ji Xwedê re. Pyotr Andreyîç aniha baş bûye û kêfa dilê wî li cî ye. Li gor ku tê gotin, fermanदार gelek jê kêfxweş in. Di malê de wek ku lawê Vasîlîsa Yagorovnayê be. Divê meriv li xort negirin ku tişteki weha li serê wî qewimî. Ew birîndarê destê yekî jî xwe mezintir e. Hespera ku bi çar lîngan e jî, carina dilukume... We bi kerem nivîsiye ku hûn ê min bikin şivanê berazan, we çawa bivê hustiyê min li ber fermana we xwar e. Silavên xwe yên xulamî bi rê dikim.

Xulamê we î dilsoz

Arhîp Savelyev.»

Dema ku min nama Savelyîç dixwend, çend caran min xwe ne girt û ez keniyam. Rewşa min dest ne dida ku ez bi xwe bersiva nama bavê xwe bidim. Û bi min, nama ku Savelyîç nivîsî bû, ew ê têra bêhnferebûna diya min bikira.

Ji wê rojê û pê ve rewşa min guherî. Marya Îvanovna, em bibên tew bi min re ne dipeyivî, cara ku em rastî hev jî bihata-na, bi her awayî dixwast ji min dûrkeve. Ez êdî ji mala fermanदार sar bû bûm. Hêdî hêdî ez hîn bûm, li mal bi tena serê xwe rûnim. Vasîlîsa Yegorovna pêşiyê çend cara lome ji min kirin. Lê piştî ku dît ez xwe nadim ber, dev ji min berda êdî.

Min û Îvan Kûzmîç kêr caran hevdu didît. û ew jî ji ber vatinîyê dibû. Bê daxwaza xwe, ez û Şvabrîn jî car carina rastî hev dihatin û me bêdîl silav li hev dikir. Min tê derdixist ku li hemberî min bi neyariyek veşartî ye, û viya jî rastiya şika min xweş dida xuyakirin. Jîyan li min teng bû bû. Tenêti û bêkariyê, bêhêviyek tarî li min radikir. Di vê tenêtiyê de reviya evîna dilê min yekcar bilind dibû û her ku diçû bi min dijiwartir dihat. Dilê min ji xwendina pirtûk û xerîkiya edebiyatê sar bû. Dilê min teng, serê min tevlihev bû bû. Tirsê min ew bû ku ez hişê xwe wenda bikim, an jî têkevim rewşek tolaziyê. Lê di wê navberê de bûyerên nepayî dest pê kirin û di rewşa jiyana min de gavên girîng dan havêtin. Ji nişka ve hejînek bi hêz û bi xêr li giyanê min rakir.

- VI -

SERHILDANA PÛGAÇEV

*Xortino ca guh bidine me
Em pîr çi bibêjin ji bo we*

«Ji sitranekê»

Beriya ez dest bi wan bûyerên ku min bi çav ditîn, bikim, divê ez çend peyvan jî li ser rewşa Orenbûrga di dawiya sala 1773'an de, bikim.

Li derûdora vî bajarê mezin û dewlemend gelek xelkên nîvkûvî dijiyan ku beriya niha bi demeke kurt, desthilatiya Çarên ûrisan pejirandi bûn. Serî gavê serhildayina wan, ji jiyanek rêkûpêk û şarizayiyê bêparmayina wan, paşdemayin û zordariya wan dibûn sedema hefsarê dewletê ku bikari be wan hertim bindest bitebitîne. Li ciyên pêwîst keke hati bûn avakirin û li van derna bi pîranî kazakên ûralî hati bûn bicîkirin. Lê mixabin ew li şûna ku xêr û xweşiya navçe biparêzin, ji demekê ye ku ew bi xwe, ji bo dewletê bû bûn hemwelatîyên xeternak. Di sala 1772'an de, li paytextê kazakan serhildanek rabû. General Traûbenberg î ku ji bo avahiya xêr û xweşiyê hati bû şandin, li vir bi disîplîna xwe ya hişk ew bû bû sedema vê serhildanê. Traûnberg bi barbarî hate kuştin, erka navçe ket destê serhildaran. Lê gelek ne buhurî, ev serhildana bi gulûlên topan û arihên bêbext, hat serkutkirin.

Bi demekê beriya ku ez werim kela Belogorskê, ev tiştana

bû bûn. Wexta ku ez hatim vir, hertişt tefiya bû an jî wusa dixuya. Lê ya rast, femandariyê zêde bi poşmanxuyakirina van serhildaran bawer ne dikir. Wan bi dilreşiya xwe ya veşartî fesalek dipan ku dîsa tevliheviyekê li dar bixînin.

Ez naha vegerim ser çîroka xwe.

Ji şevan şevêk ji destpêka çelê payiza sala 1773'an li malê, ez bi tena serê xwe rûniştî bûm, min guhê xwe li dengê bayê payizê ragirti bû û ewrên ku diketin ber heyvê û di ser hev re baz didan, min di pencerê re temaşa wan dikir. Di wê gavê de fermanberek hat û ji min re got, fermandar gazî te dike. Ez tavilê rabûm ser xwe û çûm. Şvabrîn, Îvan Îgnatyîç û kazak î grûhban li wir bûn. Lê ne Vasîlisa Yegorovna û ne jî Marya Ivanovna li odê bûn. Fermandar bi rewşek xemxwarî silava min hilda. Derî girt û ji bilî grûhban hemî kesên li wir da rûniştin, ji bêrika xwe kaxizek derxist û got:

- Efserên berêz, me nûçeyek girîng wergirt! Naha guhdar bikin bê general çî nivisiye!

Berçavka xwe da ber çavê xwe û xwend:

«Ji femandarê kela Belogorskê, Mîronov î kapîtan re,

-Bi dizî ye-

Ez dixwazim bi we bidim zanîn ku ji kazakên Donê, têkbirekî bi navê Yemelyan Pûgaçev çend roj berê, ji zindanê reviyaye, bi fisekî xwe di dewsa Çarê me î rihmetî Petro III î mezin de daye nasîn û çend çapûlger li xwe civandiyê. Navçeyê Ûral rakiye serhildanê, çend kele bi dest xwe xistiye, xirab û xopan kiriye, agir berdaye her derê û kuştin çêkiriye. Femandarê berêz, ji ber vê yekê bi vê birûskeya xwe, min divê ku hûn pêşgiriye pêwîst li vî Çar î çapûlger û derewîn bigrên û wan belav bikin. Ku ew hêrişê bide ser kela di desthilatiya we de, min divê hûn wusa bikin ku wî ji binî de rakin.»

Fermandar berçavka xwe ji ber çavê xwe kir, kaxiz tev kir û got:

- Girtina pêşgiriye pêwîst! Gotin ji kirinê asantir e. Wusa xuyaye ku ev çapûlgera pir xurt e. Û di destê me de jî, bi tevayî sed û sî meriv hene. Min kazak ne hejmartin... Maksimîç tu li dilê xwe negirê, lê bawerî bi kazakan nabe. (Grûhban pi-

şirî). Lê ferman ferman e, efserên berêz! Bi vatiniyên xwe bizani bin, nîgehbanan bi cî bikin û dewriyên şevê derxin, ku hêrişek jî bibe deriyên kelê bidin girtin û herkes biçin ba leşgerên xwe. Maksimîç, bila çavê te li kazakên te be. Li topê binêrin û baş baqij bikin. Û divê ev di kelê de wusa bi dizî be ku ji naha de tu kes pê nizani be.

Piştî ku Îvan Kûzmîç fermanên xwe da me, em berdan. Li ser van tiştên ku me bihîst, ez bi Şvabrîn re peyvîm û min jê pirsî:

- Ka tu çi dibêjî, gelo ew ê dawî çawa bibe?

Wî besiv da û got:

- Xwedê dizane, ca em binêrin. Ji naha de tişteki wusa girîng nabînim, ez. Lê ku...

Hevoka xwe ne qedand û bi fikîn dest bi melodyek fransî kir.

Ji bo ku kes bi vê nûçeyê nizani be me gelekî xwe da hev, lê dîsa jî li kelê belav bû. Bi rastî jî jina Îvan Kûzmîç ji bo wî gelekî giranbiha bû, lê di warê vatîniya leşgeriyê de qet ne dihat ser hişê wî ku tişteki dizî ji wê re veke. Çer ku wî birûskeya general girti bû, bi listikek pisporî Vasîlîsa Yegorovna ji xwe dûrxisti bû. Jê re goti bû; Gerasîm î metran ji Orenbûrgê xeberên gelekî seyr wergirtiye û naxwaze ji kesekî re bibêje. Çer ku Vasîlîsa Yegorovnayê ev bihistiye, rabûye ser xwe, bi lez xwe tev kiriye û çûye mêvaniya mala metran. Û bi şûreta Îvan Kûzmîç, Marya jî bi xwe re biri bû ku keçik bi tenê li mal nemîne û bêhna wê teng nebe.

Piştî ku Îvan Kûzmîç di mal de bi tenê ma bû, tavilê gazî me kiri bû. û Palaşka jî havêti bû paş deriyê serdabê ku nikari be li ber dêrî raweste û guhdariya me bike.

Vasîlîsa Yegorovna bêyî ku ji jina metran tu tişteki hîn bibe, vegeriya malê. Lê naha têgêhişt ku dema ew ne li vir bûye, Îvan Kûzmîç derê serdabê li ser Palaşkayê qufilandiye, û civînek li dar xistiye. Piştî ku têgêhişt mêrê wê ew xapandiye, vegeriya ser û pirs li ser pirsê jê kir. Lê Îvan Kûzmîç ji bo vê hêrişê xwe amade kiri bû. Bêyî ku gwînê wî biguhere û zimanê wî li hev keve, bi xwînsarî bersivên jina xwe ya me-

reqdar bi lêv kir:

- Tu dizanî, dako; di kelê de jinên me xistine serê xwe ku di sobê xwe de kayê bişewutînin. Ma tu dizanî ku ev ê çi xezebê li me rake! Loma min efser li hev civandin û fermanek hişk derxist ku ji vir û weha bila kayê neşewutînin. Wek ardû, divê êzing û hejikan bişewutînin.

Vasîlîsa Yegorovnayê:

- Baş e, lê te çima derî li ser Palaşkayê qufiland? got. Ca bibêje, heta ku em werin malê, ew keçika reben çima di paş derîyê serdabê de ma?

Îvan Kûzmîç ev pirsê qet ne dipa. Di devê xwe de kire pinêpin û nizani bû ku ew ê çi bigota. Vasîlîsa Yegorovna têgihîşt ku mêrê wê tiştêkî jê vedişêre, lê wê dizani bû ku di rewşên weha de, ew ê nikari be tiştêkî ji devê wî bigre. Loma jî dev ji pirsên xwe berda û mijara peyva xwe zivirand ser tirsîya xiyarên ku Akûlîna Pamfilovnayê bi babetekî taybetî dagirti bû. Wê şevê tu xew ne ket çavên Vasîlîsa Yegorovnayê. Li ser wî tiştê ku di serê mêrê xwe de veşartî, her bêkêr fikirî û fikirî.

Sîbetirê dema ku ji ayîna sibê dizivirî, rastî Îvan Îgnatyîç hat. Sutvanê yekçav xerikî paqîjiya topê bû û ew girîş, bol, pûr, kap û qirşûqola ku zarokan dewisandi bûn hundurê wê, derdixist.

Jina femandêr xwe bi xwe fikirî û got:

« Gelo ev amadeyiyên şer çi ne? Ma dibe ku ev ji bo hêrişek Kirgîzan be? Lê çima Îvan Kûzmîç van tiştên weha bêrûmet ji min veşêre? »

Bê şik biryara xwe da, wê veşartiya ku bi rikebarî mereqa jintiya wê lê sor dikir, ji Îvan Îgnatyîç hîn bibe û lê qêriya.

Fena dadpirsekî ku berî ji pirsên vir û wir dest pê bike û bala tawanbar belav bike, bi çend pirsên aboriya malê, wê jî bala wî kişand. Dûre hinekî bêhnê xwe girt, ji kwîr de keserek kişand, serê xwe hejand û:

- Tu mezin î, Xwedê! Te nûçe bihistin, ne wusa? Gelo, ew ê dawî çawa bibe?

Îvan Îgnatyîç:

- Xwedê mezin e, Vasîlîsa Yegorovna! Bi têra xwe me leşger hene, barûta me jî pir e, û min top jî paqij kiriye. Bi destûra Xwedê, em ê bikari bin Pûgaçev bi şûnde bipijiqîn!

Jina femandêr pirsî û got:

- Bi rastî jî ew Pûgaçeva kî ye?

Îvan Îgnatyîç tavilê têgêhîşt ku zimandirêjî kir. Di lêva xwe de gez kir, lê bi derengî keti bû êdî. Vasîlîsa Yegorovnayê soz da wî ku ev tiştên bihîstîye ji kesekî re nebêje û herweha her-tişt ji binê zimanê wî derxist.

Vasîlîsa Yegorovna bi rastî jî li ser soza xwe sekinî û ji bilî jina metran ji kesekî re tiştek ne got. Ew jî tenê ji bo xatirê ku manga wê ji hêla çapûlgeran ve neyête dizîn, jê re goti bû. Lewra çêleka wê hêj li beyarê diçêriya.

Di wextek kurt de herkesî qala Pûgaçev dikir êdî. Saloxdan babet bi babet bûn. Femandêr, grûhbanî kazak şand wan gund û kelên derûdorê, ji bo ku bizani be ka çi heye û çi dibe. Piştî du rojan grûhban vegeriya û da zanîn ku; bi qasî şêst verstî ji kelê dûr, li beyarê û li gelek devernê din wî agir dîtîye. Û ji başkirdan jî bihîstîye ku hêzek nenas ber bi vir pêş de tê. Herweha zêde jî xwe pê ve berneda, lewra newêri bû li ser vê gera xwe dûr û dirêj bisekiniya.

Di kelê de, di nava kazakan de nerihetiyek berbiçav dixuya. Di kuçan de kom bi kom li hev dicivîyan, di navbera xwe de hêdî hêdî tiştina dipeyivîn, lê dema ku çav li siwariyekî an jî li leşgerekî garnîzonê dixistin, tavilê belav dibûn. Ji bo vê yekê sîxur peyda bûn û ketin nava wan. Kalmûkekî bi navê Yûlay î ku bû xiristîyan, nûçeyek girîng gihand femandêr. Li gor Yûlay, ew tiştên ku kazakê grûhban goti bû hemû derew bûne. Vî kazakî durû bi xwe ji hevalên xwe re gotiye ku, di vegerê de ew çûye ba serhildaran, li wir pîrozbahîya xwe li serokê wan kiriye. Wî jî destê xwe bi vîya daye maçkirin û dûr û dirêj bi hev re peyivîne. Li ser vê yekê, femandêr tavilê grûhban zindanî kir û Yûlay girte dewsa wî. Vê guhertinê di navbera kazakan de nerihetiyek berbiçavtir çêkir. Bi dengê bilind dikirin birebir. Îvan Îgnatyîçê ku fermana femandêr bi cî hanî bû, bi guhê xwe bihîsti bû ku ji wî re goti bûn.

- Kero tu ê bibînî, mişkê garnîzonê!

Femandar fikiri bû ku wê rojê dadpirsiya grûhbanê zîndanî bike, lê wusa xuya bû bi alîkariya hevalên xwe, wê rojê tavi-lê ji zîndanê reviya bû jî.

Herweha bûyerek nû nerihetîya femandêr lê zêdetir kiri bû. Başkirdekî, belavokên serhildanê belav kiri bû û hati bû girtin. Li ser vê bûyerê Îvan Kûzmîç fikirî ku ji nû ve bi efseran re civînekê çêke, û xwest ku bi awakî dîsa Vasîlîsa Yegorovnayê ji mal dûrxîne. Lê ew merivekî ewqas rast û dilpak bû ku ji bilî awayê wî yê berê, tu tiştek ne hat bîra wî: Bi kuxîn:

- Guhdar ke, Vasîlîsa Yegorovna, got. Dîbêjin ku Gerasîm î metran ji bajêr nûçeyên ku di warê...

Jina wî peyva wî birî û:

- Dev ji derewan berde, Îvan Kûzmîç, got. Ku te dil hebe tu civînekê rast bikî û bi efserên xwe ve bêtî min qala Yemelyan Pûgaçev bikî, vê carê ew ê bi dest te nekeve!

Çav li Îvan Kûzmîç fere bûn.

- Baş e dako, baş e, got. Mafir ku haya te ji hertîştî heye, wê çaxê ne hewce ye ku tu biçî, em dikarin li pêş te jî bipeyivin.

Jina wî bersiv da û got:

- A wusa berxê min. Ma qet tu dikarî min bixapînî? De naha banî efserên xwe bike.

Em ji nû ve civiyan. Îvan Kûzmîç li pêş jina xwe, ji me re belavoka Pûgaçev xwend. Diyar bû ku belavok bi kazakekî nîvnaşî hati bû nivisandin. Çapûlger di nama xwe de dida zanîn ku dil heye di demek kurt de bavêje ser kela me. Bangî kazak û leşgerên me dikir ku xwe bavêjin hêla refê çapûlgerên wî. Li femandaran jî gef dixwar û digot; li hemberê min ranebin, an ne hûn ê bi mirinê biarihin. Belavok bi zimanekî xav hati bû nivisîn, lê bi navarokek xurt bû. Li ser merivên naşî tavi-lê bandorek xeternak çêdikir.

Vasîlîsa Yegorovnayê bi qêrîn:

- Ca tu li vî derewçînî binêre! got. Bi çi kezebê ew diwêri pêşniyara tiştekî weha li me bike? Em ê derkevin bergitî wî

biçin, xwe bavêjin lingê wî û em ê alên xwe li ber lingên wî ra-
xînin! Segbav! Qeyê nizane ku ev çel sal e me bi şîrpakî leşge-
riya xwe kiriye û şikir ji Xwedê re serastiyek li vî navçeyî ava
kiriye! Bi rastî jî fermandarê ku guhê xwe bide vî çapûlgerî
heye, gelo?

Îvan Kûzmîç bersivand û:

- Ez bawer nakim, divê tune be, got. Lê va em dibihîzin ku
vî çapûlgerî gelek kele xistine destê xwe.

Şvabrîn:

- Bi rastî jî diyar e bê çiqasî bi hêz e, got û dîtînen xwe bi
lêv kir.

Femandêr:

- Lê em ê niha bibînin bê xurtiya wî çiqas e, got. Vasîlîsa
Yegorovna, ca tu nifta maxzenê bide min. Îvan Îgnatyîç, wî
başkirdî werîne vir û ji Yûlay re bibêje bila ew jî kamçîyan
bigire û were.

Vasîlîsa Yegorovnayê:

- Raweste, Îvan Kûzmîç got û rabû ser xwe. Ez Maşayê bi-
girim û bibim derekê. An ne, ew ê dengê qêrînê bibihîse û bi-
tirse. Ku tu rastiye bipirsî, ez bi xwe jî naxwazim guhdariya
şikencê bikim. Di xweşiyê de bîmînin!

Di awayê dadpirsiya kevnare de şikencê ewqas cî girti bû
ku, ew rêdara bi xêr -ya ku şikence ji navînê rakir- heta de-
mek dirêj jî bêhavl ma. Di bin şikencê de lixwedanîna tawa-
nekê, têra delîlê wî kesî dikir ku ew bi rastî jî tawanbar e. Ev
dîtinek dûrî dîtina mafekî dadî ye, û bêbingeh e. Ji ber ku
çawa tawanbarek gunehê xwe li xwe negirê jî û bi vî awayê
nabe bêguneh; herweha yê ku gunehan li xwe dayne jî têra
delîlê wî nake ku ew tawanbar e. Tew di roja îroyîn de jî ez
dibihîsim ku hinek dadpîrs hene ku ji rabûna şikencê û vî
awayê barbariyê loman dîkin. Û di dema me de, ji pêwîstiya
şikencê şika kesî tunebû, ne ya dadpîrsan û ne jî ya tawanba-
ran. Ji ber vê yekê jî ev fermana femandêr, bi me kesî seyr
ne hat û em pê ne êşîyan. Îvan Îgnatyîç çû ku başkird ji max-
zenê derîne û werîne. Li wir, di paş nifta jina femandêr de
bû. Piştî çend deqan zindanî hanîn ber dêrî. Femandêr fer-

man da ku wî bînin hundur.

Başkird bi dijarî di şîpanê re derbasî hundur bû. Ji ber ku lingên wî li qeydê xisti bûn. Kolozê xwe î dirêj ji serê xwe kir û li ber dêrî sekinî. Min carê weha çavek lê gerand, pirç li min bû şûjin. Ez ê li darê dinê vî merivî ji bîr nekim. Li dor heftêsalî dixuya. Ne poz û ne jî guhê wî hebûn. Serê wî ji binî de hati bû kurkirin. Û ji dêla rî ve , çend tayên sipî ji argûşa wî xwe berdabûn jêr. Merivekî bejinkurt, jar û hinekî xûz bû. Lê çavê wî yên piçûk û kêşayî, hêj wek êgir dişewutîn. Ji ruyê wî î bi dewsa birînên xirab, fermanîdar têtgihişt ku ew jî beşdarî serhildana 1741'an bûye û ji ber vê yekê jî hatiye arihandin. Loma bi hêrs got:

- Ca lê binêre! Xuyaye tu berê jî ketiye feqa me, gurê pîr! Ji serê te î rindokirî jî diyar e ku ev ne serhildana te ya pêşîn e. Nêzik be, û bibêje ca kê tu şandî vir.

Başkirdê pîr deng ne dikir û her bi awurekî ehmeqane li fermanîdar dinêrî.

Îvan Kûzmîç domand û got:

- Çima tu deng nakî? Na xwe tu ûrisî nizanî? Yûlay, bi zîmanê we jê bipirse ca kê ew şandiye kela me.

Yûlay, pîrsa fermanîdar bi tatarî ducar kir. Lê başkird bi çavên vikûvala li wî jî nêhirî û tu peyv ji dêv derneket.

Fermanîdar:

- Yaxşî(*), got. Ez ê niha te bidim peyivandin. Zarokno! Ca qutikê vî tolazî jê bikin û piştî wî hinekî mistin. Yûlay, tu jî wusa bike ku ranebe, ha!

Du leşgeran dest pê kirin kincên başkird jê kirin. Nerihe-tiyeke li ruyê vî bextreşî diyar bû. Mîna heywanê ku bi nav lepê zarokan keti be, li hawirdora xwe dinêrî. Lê dema ku ji leşgeran yekî bi piyên wî girt û havêt ser milên xwe û Yûlay jî kamçî girt û ji bo lêdanê piyên xwe bilind kir, nalînek bêhêle bi başkird ket, serê xwe hejand û devê xwe ji hev kir. Ji dêla zîman ve, li wir perçekî goştê bêcir diliviya.

Îro em di bin desthilatiya Çarê me î Aleksandr de dijîn, û

(*) Yaxşî: Di zîmanê kaskasî de wek "baş-xweş" e.

dema ez vê bûyera ku min bi çavên xwe ditî, bi bîr tînim; ez nikarim lê neheyirim ku şarizayî ciqas zû bi ser dikeve û evîna merivatiyê geş dibe. Xorto! Ku rojekê ev nivisarên min bi dest te bikeve, ji bîr neke ku guhertinên herî baş û bingeîn, bi guvaştinên darê zorê nabe. Tenê bi rîya serastiya xwiyê meriv bi xwe dibe.

Em hemî sipûsar ma bûn.

Femandêr:

- Baş e, got. Reng e, em ê nikari bin tiştêkî jê hîn bibin. Yûlay, başkird dîsa bibe maxzenê. Hevalên mîrza, hinek tiştên din ji hene ku em li ser bipeyivin.

Me êdî dest pê kiri bû rewş di ber çav re derbas dikir. Me nihêrî, ji nişka ve Vasîlisa Yegorovna bi ruyekî lihevketî û bêhnçikiyayî kete hundur.

Femandêr bi mitûmatî pirs kir û got.

- Çi bû bi te? Ev çi hal e?

Vasîlisa Yegorovnayê bi nalîn,

- Xezeb ê aniha were ber derê me, got. Kela Nijneozerniyê vê sibê girtine. Merivekî Gerasîm î metran gava din ji wir hat. Bi çav dîtiye ku çapûlgeran çawa keke girtine. Femandar û hemê efserên wir bi dar de kirine. Leşger hemî dîl ketine. Ew xwînrijana ê heta gaveke din xwe bigihînin vir.

Vê xebera nepayî serê min tev li hev kir. Min femandarê kela Nijneozerniyê dinasî, xortekî bêdeng û nevspîçûk bû. Bi du mehan beriya naha, bi jina xwe ya ciwan re ji Orenbûrgê hati bû û li mala Îvan Kûzmîç bû bûn mêvan. Kela Nijneozerniyê bi qasî bîst û pênc verstan ji me dûr bû. Me dipa ku heta çend saetan Pûgaçev ê hêrişekî bine ser me. Ji nişka ve niqûfî dilê min ku ew ê çi bihata serê Marya Îvanovnayê. Ji femandêr re min got:

- Binêre, Îvan Kûzmîç! Vatiniya me, divê ku em heta çilka xwîna xwe ya dawîn kelê biparêzin. Di vî warî de min gotin nîne. Lê divê em rihetiya jinan jî bifikirin. Hêj ku rê ne hatine girtin, wan bişîne Orenbûrgê, an jî ciyekî dûrtir û ewletir ku serhildar xwe negihîne wan.

Îvan Kûzmîç li jina xwe zivirî û:

- Deng hat te, dako. Beriya ku em û serhildaran bejnê hev bibînin, ez we ji vir bişînim ciyekî ewletir, ka tu çi dibêjî?

Jina kapîtan bi hêrs:

- Peyvên vala! got. Ma kele heye ku berik negihîjê? Çima kela Belogorskê wek kelên din ne ciyekî ewle be? Şikir ji Xwedê re ev bîst û du sal in, em li vir dijîn. Me qûna başkird û kirgizan jî dît. Ma çima li hemberî Pûgaçev em ê nikari bin li ber xwe bidin?

Îvan Kûzmîç:

- Baş e dako, baş e, got. Ku te bawerî bi kela me heye, bi-mîne. Lê em ê Maryayê çi bikin? Hetanî hêzên me werin, ku em bikari bin li ber xwe bidin, çê û baş e. Lê ku ew xwînrijana berê kelê bixin destê xwe, Marya çi dibe?

- Wê çaxê...

Zimanê Vasîlîsa Yagorovnayê li hev geriya, û bi xemxwarîyek mezin bêdeng ma. Xwedê dizane ev di jiyana fermandêr de cara pêşîn bû ku didît peyvên wî bandorek li jina wî dikir, loma domand û got:

- Na, Vasîlîsa Yegorovna, divê Marya li vir nemîne. Em wê bişînin Orenbûrgê ba diya wê ya vaftîz. Bi têra xwe top û leşger li wir hene, û diwarên wan jî ji keviran e. Ku tu guh li min biki, tu ê jî bi wê re biçî wir. Gerçî tu bi sal î, lê ku ew kelê bi dest xwe xin, tu nizanî bê ew ê çi bînin serê te.

Jina fermandêr got:

- Baş e, em Maryayê bişînin. Lê ji bo min tew xwe newestîne, ez naçim derekê. Ji vî salî şûnde çima ez te li cî bihêlim û ji van derîma dûr, ji xwe re li gornek bi tenê bigirim? Em bi hev re jiyan, em ê bi hev re bimrin jî.

Fermendar:

- Baş e, tu çawa divê bila wusa be, got. Lê divê em naha lez bikin. Biçe, ji bo rewîtiyê Maryayê amade bike. Sibe beriya berbangê divê em wê bi rê xin. Me zêde meriv jî nîne, lê em ê dîsa jî çend kesan pê re bi rê kin. Ka Marya li kuderê ye?

Jina wî bersiv da û got:

- Li ba Akûlîna Pamfilovnayê ye. Dema bihîst ku kela Nijneozerniyê hatiye girtin, gelek xirab ket û ez ditirsim ew ê

nexweş bikeve. Xwedêyo, ma me ê ev rojana jî bidîta!

Vasîlîsa Yegorovna derket û çû ku rêwîtiya keça xwe tev bike. Li femandariyê peyivîn hêj didomiya. Lê min ne tiştek digot û ne jî dikari bû guhdariya tiştekî bikira êdî.

Marya Îvanovna bi gwînê vemirî û bi çavwerimiya ji girî hate şîva êvarê. Me bêdeng xwar û ji hertim zûtir em ji ser xwarinê rabûn. Me xatir ji malbata femandêr xwest û em li malên xwe belav bûn. Lê min bi zanetî şûrê xwe li wir ji bîr kiri bû. û ji bo hanîna wî ez bi şûnde vegeriyam. Diniqutî dilê min ku ez ê Marya Îvanovnayê bi tenê bibînim. Bi rastî jî wusa bû. Di devê dêrî de bergitî min hat û şûr dirêjî min kir. Bi hêsrên çavan:

- Bi xatirê we, Pyotr Andreyîç! got. Min dişînin Orenbûrgê. Min xweşî û bextiyariya we divêt. Dibe ku Xwedê li ruyê me binêre û em dîsa hevdu bibînin, lê ku em nikari bin...

Kelagiri li gewriya wê piçikî û ne hişt peyvên xwe biqedîne. Min ew da ber singê xwe, pê ve şidand û min got:

- Riya te ya xêrê be, hûrîya min! Riya te vekirî be, xweşika min! Bawer bike ku çi bi serê min were jî, di bêhnvedana min ya dawîn de, navê te ê li ser lêvên min be û ji bo te ez ê banî Xwedê bikim!

Maryayê serê xwe di ser singê min de xwar kiri bû û digiriya. Min bi dilekî germ ji lêvan maçek lê kir û zûzûka ez ji wir derketim.

- VII -

HÊRIŞ

*Ax, serê min î reben
Serê leggerê mihêr
Sî sal û sisiyên din jî
Rasterast sî û sê sal
Ji dil û bêdeng
Te xulamtî kir ji bo Çar.
Ne pênc pere, ne peyvek xweş
Ne tu bûy bextiyar
Ne jî tu rûniştî li ciyekî mezin.
Serê min î reben,
Tiştê ku te bi dest xist
Darek sêpê bilind û bilind
Ango sê çîp dar
Û ji hefrîşûm hilboqek.*

«Sitrana Gelêrî»

Wê şevê, min ne kinc ji xwe kirin û ne jî ez raketim. Min dixwest ez bi berbanga sibê re biçim ber wî deriyê kelê î ku Marya Îvanovna ê tê re derketa, û li wir min cara dawîn xatir jê bixwesta. Min guhertinek mezin di xwe de hîs dikir. Bêhtengiya min ya niha, ji wê bêhêviya min ya berê, bi min rihetir dihat. Hêviyên şêrîn î nezelal, bêtewatiya daxwaza serbilindî û bi gavekê zûtir ketina nava wan xeteriyan; tevlihevî xemgîniya jihevduêrketinê dibûn. Şev, tavilê buhurî. Min dikir ku ez êdî ji malê derkevim, sercoxek kete hundur û da zanîn

ku bi şev kazakên me ji kelê reviyane û Yûlay jî bi zorê bi xwe re birine û li nêzîkî hawirdora kelê merivnê nenas diçin û tên. Tavilê niqutî dilê min ku Marya Îvanovayê vê re ne gi-handi be ku ji kelê derketi be. Zûzûka min çend temî li serco-xe kirin û ez ber bi mala femandêr beziyam.

Dinê rohnî dibû êdî. Di kuçê de ez bi bayê bezê diçûm. Ji nişka ve yekî navê min bi lêv kir. Ez rawestiyam û min nêhirî Îvan Îgnatyîç li pey min tê û got.

- Hûn bi kuderê de diçin? Îvan Kûzmîç li çekxanê ye û wî ez şandim pey we. Pûgaçev hatiye.

Bi dilhejî min pirsî û got.

- Lê Marya Îvanovna? Ji kelê derketiye, an ne?

Îvan Îgnatyîç:

- Vê re ne gihandiye. Riya Orenbûrgê hatiye birîn. Dor li kelê hatiye girtin. Rewş xirab e, Pyotr Andreyîç!

Em çûn û hilkişiyar ser çekxanê. Ev der ciyekî bilind bû û bi qurmên daran hati bû qewîkirin. Hemû rûniştmanên kelê kişiya bûn wir. Leşgerên garnîzonê çekên xwe girêdabûn û dipan. Top rojekê berî hati bû cîkirin. Femandar li pêş leş-gerên xwe yên kêmhejmar diçû û dihat. Nêzîkiya xeteriyê, destsivikiyek dûrî aqilan dabû vî şerkerê kevnare. Li nêzîkî kelê, li beyarê bi qasî bîst siwaran dixuyan. Diyar bû ku ew kazak in, lê di nava wan de bi tîrdan û kolozên xwe î ji postê veşakan, başkird jî ber bi çavan diketin. Fermandar carek din jî refê leşgerên xwe di ber çav re derbas kir û got:

- Belê, ferzendên min. Îro em ê ji bo xatirê diya xwe ya Çarîçe(*) şer bikin. Ein ê bi hemî dinyayê bidine xuyakirin ku em mêrxas û mêrên xwediyên sonda xwe ne.

Hemî leşgeran bi dengekî bilind dan zanîn ku li ser gotinên femandarê xwe ne. Şvabrîn li kêleka min rawestî bû û çavên xwe ji neyaran ne dikuta. Siwarên ku li nav beyarê digeriyan, çer têngêhîştin ku di kelê de tevgerînek heye, tavilê li hev civiyan û bi hev şewirîn. Femandar ferman da Îvan Îgnatyîç ku

(*) Di wê demê de li ser textê desthilatiya ûris Katerîna II.ya Çarîçe hebû

berê topê bizivîrîne ser koma wan û bi destê xwe cî da fitîla wê û berda. Bi vizinî gulûle bi hewa ket û bêyî ku tu xisarekê bide yekî, di ser wan re derbas bû û çû. Koma siwariyan bi çargavî belav bûn û li beyarê tu kes ne ma.

Di vê navberê de Vasîlîsa Yegorovna û Maşaya ku ne dixwest ji wê biqete, bi hev re hatin çekxanê. Jina femandêr ji mêrê xwe re:

- Ero, şer çawa diçe? got. Ka neyar li kuderê ne?

Îvan Kûzmîç bersivand û got:

- Neyar ne ewqas dûr in. Lê ku Xwedê bibêje erê, ew ê hertişt baş biçe. Çi ye Maşa, ma ditirsî keça min?

Maryayê:

- Na bavo, got, li malê bi tena serê xwe bêtir ditirsim.

Bi vê gotinê re li min nêhirî û bi dijarî pişirî. Bêdil min destê xwe li qevza şûrê xwe şidand. Min hanî bîra xwe ku do min ev ji destê wê girti bû, û her ku difikirim ez ê dilgirtiya xwe bi vî şûrî biparêzim, kêf li min dibû kêfa gur. û min xwe wek şovalyekî wê didît. Ji kela dilê xwe ez dişewutîm û min dixwest ez bi gavekî berê pêşan bidim ku ez hêjayî baweriya wê me. Û bêtawatî ez li bende wê gava daketina şer bûm.

Di vê navberê de bi qasî nîv verstî ji kelê dûr, li ser girekî siwariyên nû xuya bûn. Û piştî gavekê, garanek merivên bi rim û tîrûkevanan tevgirêdayî, li beyarê belav bûn. Di nava wan de merivekî bi xeftanê sor û şûrê tazî, li ser piştî hespekî spî bi pêş de dihat. Pûgaçev bi xwe bû ew. Hespa xwe di nava wan de sekinand. Hinek merivên wî dor lê girtin, dûre çar kes ji wan qetiyên û wusa xuya bû bi fermana wî, ber bi kelê bi çargavî hajotin. Piştî nêzîkbûna wan, me nêhirî ku du kaza-kên me î caş jî di nava wan de ne. Ji wan yekî perçekek kaxiz girti bû destê xwe. Yekî din serê Yûlay î jêkirî bi ser rima xwe ve kiri bû. Li ba kir, li ba kir û ber bi me virvirand hêla hundurê kelê. Serê kalmûkê reben hat li ber lingên femandar ket. Caşan kire qêrîn:

- Tîrendaziyê mekin! Bergitî Çar werin! Çar li vir e!

Îvan Kûzmîç bi qêrîn got:

- Ez ê naha pêşanî we bidim, kerno! Zarokno tîrendaziyê

bikin!

Leşgeran bi hev re ji destekî tîrendazîyek kirin. Kazakê ku name pê re bû, likumî û ji hespê gêrî xwarê bû. Yên mayî, serê hespên xwe zivirandin û dan çargaviyan. Min carekê weha bi çavekî li Marya Îvanovnayê nêhirî. Ji diyîna serê bi xwîn î Yûlay, serê wê tev li hev bû bû. Ji tîrendazîyê jî ker û gêj bû bû û wek bêhiş bikeve. Femandêr banî sercoxe kir û ferman dayê ku kaxiza di destê wî kazakê mirî de werîne. Sercoxe daket jêr û çû nav beyarê, tev kaxizê bi devgema hespê mêrik jî girt û bi şûnde hat. Kaxez dirêjî femandêr kir. Kaxiz nameyek bû. Îvan Kûzmîç weha çavek lê gerand, dûre çirand û havêt. Di vê navberê de dixuya ku serhildaran ji bo hêrişekî xwe amade dikirin. Çend tîr li ber me di erdê de çik bûn û çendek jî di perçînê de.

Femandêr got:

- Vasîlîsa Yegorovna! Karê jinan li vir tune. Maşayê ji vir bibe! Ma tu nabînî keçik nîvmirî bûye! Vasîlîsa Yegorovnaya ku di bin gulebaranê de çavtirsayî bû bû, bala xwe da nava beyarê û dît ku wek kuna mîroyan meriv lê dixilxilîn. Dûre zivirî ser mêrê xwe û got:

- Îvan Kûzmîç, jiyan jî û mirin jî bi destê Xwedê ye. Li Maşayê helal bike. Maşa were, biçe ba bavê xwe!

Maşa bi gwînê vemirî û giyanî lertzok ber bi Îvan Kûzmîç çû, çogên xwe da erdê, serê xwe xwar kir û silav da bavê xwe. Femandarê bisal, sê caran destê xwe di ser wê re gerand, dûre pê girt û rakir, maç kir û bi dengê nîvxe niqî got:

- Berxwedêr û bextiyar bî, Maşa! Banî Xwedê bike, ew te bi tenê nahêle. Ku tu merivekî şîrpak bibînî û pê re bizewucî, Xwedê xwîna we bi hev şêrîn bike. Ez û Vasîlîsa Yegorovnayê çawa jiyan, hûn jî wusa bijîn. De xwehafiz, Maşa. Vasîlîsa Yegorovna, wê zû ji vir bibe.

Maşayê xwe havêt hustuyê bavê xwe û berda girî.

Vasîlîsa Yegorovna jî digiriya. Ji mêrê xwe re:

- Ka em jî hevdu maç bikin, got. Bi xatirê te Kûzmîçê min! Ku min rojekê dilê te şikandi be, li min bibore!

Femandêr:

- Xwehafiz, dako! De bes e êdî! Herdu jî biçin mal. Ku te wext hebe, sarafanekî(*) li Maşayê bike.

Jina femandêr û keça xwe bi dûr ketin. Min li pey Marya Îvanovnayê dinêrî. Carekê li paş xwe zivirî û bi serê xwe silav li min kir. Di vê navberê de Îvan Kûzmîç vegeyriya ba me, piştî xwe di me de kir û tevayiyê bala wî li ser neyaran bû. Serhildar li dor serokên xwe civiyan û ji nişka ve ji hespên xwe daketin.

Femandêr:

- Xwe baş bigirin, got. Aniha dikin ku hêriş bikin.

Û pê re qêrîn û hewarek daket. Serhildar wek laserekê ber bi kelê herikîn. Topa me dagirtî bû. Heta ku nêzikî kelê hatin, femandêr ew pa û dûre ji nişka ve carek din gulûle berda. Gulûle rast li nava koma serhildaran keti bû. Koma serhildaran li du hêlan belav bûn û bi şûnde vekişiyen... Serokên wan li pêş bi tena serê xwe ma bû... Şûrê xwe li ba dîkir û xuya bû, dixwest wan dîsa pîj bike... Ew qêrîn û hewara ku bi qasî gavekî hati bû birîn, ji nû ve dest pê kir.

Femandar ban kir û got:

- De ferzendên min! Derî vekin, û bila trampet dest pê kin! Hêriş kin, zarokno! Bidin pey min!

Ez, femandar û Îvan Îgnatyîç, em taviê ji çekxanê daketin jêr û derketin der. Lê tirsek keti bû dilê leşgerên garnîzonê û ji ciyên xwe ne liviya bûn.

Îvan Kûzmîç di ser wan de kire qêrîn û:

- Hûn çi sekinîne, ferzendên min? Karê leşgeran, an serketin an jî mirin e.

Di vê navberê de serhildaran xwe gihandin me û bi zor hajatî hundurê kelê. Dengê trampetê hat birîn, leşgeran çekên xwe havêtin. Min hew carê dît ku ez li erdê me. Lê dîsa rabûm ser xwe û bi serhildaran re ketim hundurê kelê. Femandar ji serê xwe birîndar bû. Naxira neyaran dor lê girti bûn û jê niftên kelê dixwestin. Min kir ku ez xwe bavêjim alîkariya wî, lê çend kazakên bi destûpê xwe havêtin ser min, bi piştên

(*) *Sarafan: Babetekî fîstanê gelêrî î ûris e.*

xwe zendê min hişkîrî girêdan û qêrîyan:

- Kerino, hûn ê naha bibînin bê meriv çawa li hemberî Çar radibestin!

Di kuçan de em li dû xwe dikaşkişandin. Xelk, ji malên xwe derdiketin û bi nan û xwê bergitî wan dihatin. Dengê ji jama dêrê berz bû. Ji nişka ve ji komê, yekî kire qêrîn ku; Çar li rasta qadê li bende dîlan e, û ku dîl sona baweriya bi Çar bixwin, ew ê werin bexiştandin. Xelk ber bi rasta qadê kişyan, û em jî li pey wan dikaşkişîn wir. Pûgaçev li ser pêlika ber derê mala femandêr, li ser sandaliyê rûniştî bû. Xeftanekî kazakî î sor û bi zirîç li nav piyê wî bû. Kolozê xwe î bi gulikên zirîçîn, di ser çavên xwe de xwar kiri bû. Ji çavên wî çîk dibarîn. Ev rûçika bi min xerîb ne dihat. Rîsipiyên kazakan dor lê girti bûn. Gerasîm î metran bi gwînê vemirî û bi ricifîn li ser pêlikan sekinî bû. Xaçek di destê wî de bû. Mîna ji Pûgaçev bêdeng lava bike, xwe bavêje bextê wî û li ber bigere ku xwîn neyête rijandin. Li wê rastê tavilê darek sêpê hat daxistîn. Dema ku me nêzikayî lê ku, başkirdan komasiya xelkê belav kirin û em derxistin pêş Pûgaçev. Dengê jamê hate birîn. Bêdengiyek giran daket ser derûdorê.

Çarê derewîn pirsî û:

- Ji van kîjan fermanدار e? got.

Grûhbanê me î kazak ji nava koma merivan derket û bi destê xwe Îvan Kûzmîç pêşan da. Pûgaçev bi awurên tûj li vî pîremêrî nêhirî û got:

- Tu çawa diwêrî li hemberî min, Çarê xwe rabestî?

Ji birîna xwe hêle di femandêr de ne ma bû, lê hêza xwe ya dawîn da ser hev û bi dengê xurt:

- Tu ne Çarê me î! got. Ji bilî diz û derewînekî, tu qet tiştê jî ninî, têgehîştî?

Enî li Pûgaçev qermiçî û bi cîrek ne xweş destmala sipî ya de destê xwe de li ba kir. Çend kazakan bi vî kapîtanê pîr girtin û kişandin ber dara sêpê. Ew başkirdê lal î ku rojekê berê me kişandi bû dadpirsiyê, mîna ku li hespê siwar be, li ser dara sêpê rûniştî bû. Hilboqek di dest de bû. Piştî gavekî, min dît ku Îvan Kûzmîçê reben bi bîr ve li ba dibe. Dûre Îvan Îg-

natyîç derxistin pêş Pûgaçev.

Pûgaçev jê re got:

- Sond bixwe ku tu ê Çar Pyotr Feodoroviç bihewîn!

Îvan Îgnatyîç jî ew gotinên kapîtan ducar kir.

- Tu ne Çarê me î, ji bilî diz û derewînekî tu qet ne tiştek î!

Pûgaçev carek din destmala xwe li ba kir. Gelek ne buhurî, ev efserê hêja jî li kêleka fermadarê wî bi dar de kirin.

Dob hati bû min. Min xwe amade kir ku ez jî wan gotinên hevalên xwe yên fêris bi lêv bikim û min çavên xwe ji Pûgaçev ne dikuta. Min bala xwe dayê ku ez çi bibînim; serê Şvabrîn di dorê re kurkirî, xeftanekî kazakî li navpiyê wî, ji nav rîsipiyên kazakan derket, ber bi Pûgaçev çû û di guhê wî de kire pistepist. Beyî ku Pûgaçev bala xwe bide min:

- Wî bi dar de bikin! got.

Hilboqa bên xistin hustuyê min. Min dest pê kir, di dilê xwe de banî Xwedê kir ku gunehên min biweşîne û sitariyê li merivayên min bike.

Balbasan ji hêlekê ve ez dikêşandim ber dara sêpê û ji hêlekê ve jî her ji min re digotin:

- Netirse! Netirse!

Kî dizane, dibe ku bi rastî jî çêyî bi min dîkin. Lê ji nişka ve hewarek hate guhê min.

- Rawestin! Xezebên Xwedê, rawestin!

Balbas bi qasekî sekinîn. Min nêhirî ku Savelyîç xwe havê-tiye lingê Pûgaçev. Ev lalayê min î reben li ber wî digeriya û digot;

- Bavê min î hêja! Ma ew ê bi kuştina zarokekî wusa çi bi destê we bikeve? Wî berdîn. Ku we divê hûn ji bo çavtirsandîne yekî bi dar de kin, fermanê rakîn û ji dêla wî ve min, vî pîremêr î reben bi dar de bikin!

Bi nîşandaneke Pûgaçev, ez tavilê ji ben hatim filitandin û ji min re gotin.

- Efendî û desthilatê me tu bexîşandî.

Ez nikarim pêjnên dilê xwe î wê gavê bi lêv bikim. Min nizani bû ku ez li berdana xwe dilxweş bim, an dilreş bim. Ez keti bûm nava pêjnên nelihev. Wan ji nû ve ez birim pêş Çarê

derewîn û çog bi min dane erdê. Pûgaçev lepê xwe î gir dirêjî min kir.

Li dor min çend dengan digotin;

- Maç ke, destê wî ramîse!

Lê min tawanek mirina herî xirab jî ji vê bêpayetiyê diçêti-rand. Savelyîç li paş min rawesti bû. Bi dest diqurincand milê min û di ber xwe de digot:

- Pyotr, roniya çavê min! Serhişkiya meke! Ma çi dibe? Serê xwe bixwe, bibêje û destê vî bênamûs... ihe ihe... maç bike.

Min xwe ne livand. Pûgaçev piyê xwe daxist û bi pişirînek tinazkerî got:

- Reng e, mîrza efendî ji kêfxweşî gêj bûye. Dev jê berdin, bila rabe ser xwe!

Wan ez rakirim ser lingan û dev ji min berdan. Ez vekîşiy-am kêlekekê û min temaşa vê komediya xirab kir.

Xelkê dest bi sondxwarina baweriyê kirin. Yek li pey yekî pêşde diçûn, xaç maç dikirin û dûre li pêş Çarê derewîn hus-tuxwariya xwe dixuyandin. Dob hati bû ser leşgerên garnîzo-nê. Beberê kelê, li wir hevrîngokek girti bû destê xwe û bi awayê kazakî serê wan sabir dikir. Dûre wan jî xwe dawdişan-din, ber bi Pûgaçev diçûn, destê wî maç dikirin. Wî jî bi wan dida zanîn ku hatine bexişandin û herweha ew digirtin nava refê xwe î çapûlgeran. Bi nêzîkî sê saetan ev tişta her domiya. Di dawîya dawîn de Pûgaçev rabû ser xwe. Bi rîsipiyên kaza-kan re, ji pêlikên kevirîn daket xwarê. Hespa wî ya sipî bi zî-nekî xweşik hanîn ber û bi alîkariya du kazakan lê siwar hat. Bi Gerasîm î metran da zanîn ku ew ê xwarinê li ba wî bixwe. Di vê navberê de qêrîna hewara jînekê hat. Çend çapûlgeran li ser pêlikan Vasîlîsa Yegorovna li dû xwe di erdê re dikaşki-şandin. Porê wê lihevketî, kincên wê diriyayî û pir ne ma bû ku şîlfûtazî bibana. Ji wan yekî, hevşoyê wê li xwe kiri bû jî. Yên mayî lihêfên pûrtîn, sandoqina, destikê çayê, kincên ki-tanî û hemû ferûfolên malê dikişandin.

Vê jinika reben bi hewar digot.

- Ferzendino, min berdin! Min berdin bavikno!... Min bi-

bin ba Îvan Kûzmîç!

Ji nişka ve çav li dara sêpê xist û mêrê xwe nas kir. Wê çaxê bi hêrs û kerb qêriya:

- Bêbextno! We çi bi wî kir? Îvan Kûzmîç, jiyana min, leşgerê min î dilêr! Ne şûrên Prûsyayî û ne jî berikên tirkan dikari bû pişta te bida erdê. Tu çima di şerê şerefmandane de ne ketî? Ma tu ê bi destê zîndaniyekî reviyayî bihatay kuştin!

Pugaçav bi hêrs qêriya û got:

- Dengê vê cadûkarê bibirin.

Di wê gavê de kazakekî xort şûrê xwe havêt serê wê û Vasilisa Yegorovna bêgiyan li ser pêlikan dirêj bû. Pugaçev hespê xwe hajot û xelk li pey ketin rê.

- VIII -

MÊVANÊ BÊWEXT

Mêvanê bêwext ji tatarekî xirabtir e.

«Metelok»

Ew rasta, vikûvala ma. Ez hêj di ciyê xwe de sekini bûm. Li hember wan bûyerên kambax, serê min tevlihev bû bû û min nikari bû ku ez li ser tiştekî hişê xwe berhev bikim.

Beriya her tiştî, hustuxwariya min ya zêdetir ji bo Marya Îvanovnayê bû. Lewra min pê nizani bû. Li kuderê bû? Di çi rewşê de bû? Aya wê pê re gihandi bû ku xwe li derekê veşêre? Ka ciyekî ewle peyda kiri bû?..

Serê min bi ramanên wusa kêfrevîn dagirtî, ez ketim hundurê mala femandêr. Tu kesek li wir tunebû. Sandalîna, masena, sindoqina şikandî bûn, ferûfol hati bûn pelixandin û hemû tiştên din jî bi xwe re biri bûn. Bi wê pêlika piçûka ku li pêş derê oda Marya Îvanovnayê ve, ez bi lez hilkişiyam jor û ev di jiyana min de cara pêşîn bû ku ez diketim oda wê. Min nêhirî, çapûlgeran lihêfa wê serûbinî hev kirine. Rişil hati bû şikandin û hemî tiştên di hundurê wê de biri bûn. Li pêş dûlapên vikûvala yên îkonan, çilakê hîna nîvçe nîvçe hildida. Neynika piçûka ku di navbera herdu penceran de dardakirî, tiştek pê ne hati bû... Lê ew xwediyê vî quncikê berzewac û bédeng li kuderê bû? Ramanek xirab wek tîrekî li serê min rabû: Min ew li pêş xwe, di nav lepên çapûlgeran de dît...

Xwîn dawerivî çavên min, bêhemdê min hêsir ji çavên min herikî, ez girîyam û bi qêrîn min navê hezkiriya xwe hilda. Di vê navberê de min xirtexirtek bihîst, bi gwînekî vemirî û bi ricifin ji paş dûlapê Palaşka derket. Destên xwe li hev da û got:

- Ax, Pyotr Andreyîç! Ev çi roja reş bû li me geriya! Çi xezeb e!

Bêtewatî min jê pirsî û got:

- Lê Marya Îvanovna, Marya Îvanovna çawa ye?

Palaşkayê:

- Xatûna piçûk dijî, got. Li mala Akûlîna Pamfilovnayê xwe veşartîye.

Tirseke kete dilê min.

- Çi? Li mala jina metran! Heywax Xwedê! Pûgaçev jî li wir e!

Min ji wir lez kir û min hew dît ez li kuçê me. Bêyî ku ez tiştêkî bibînim, bifikirim an hîs bikim, bi bêhnekê re ez bazdam mala metran. Dengê qereperê, ken û sitranan ji wir dihat. Pûgaçev û hevalên xwe kêfa xwe dikirin. Palaşkayê jî bi bez dabû pey min û hati bû. Min bêdeng ew şand pey Akûlîna Pamfilovnayê. Piştî gavekê jina metran bi şûşekê votka vala hat ber dêrî.

Mîna ku dilê min were ber devê min û min pirsî:

- Ji bo Xwedê! Bibêjin, ka Marya Îvanovna li kuderê ye?

Jina metran bersivand û got:

- Dergûşa min, li paş navbirikê di nava lihêfa min de rake-tîye. Ma hûn dizanin, Pyotr Andreyîç, pir ne ma bû ku xezebek li me bibariya. Lê şikir ji Xwedê re, me xwe filitand. Çer ku ew çapûlgera li ser xwarinê rûnişt, hişê dergûşa min hat serê wê û naliya! Ez di ciyê xwe de sipûsar bûm... Mêrik ew bihîst. Pirs kir û got:

«- Ew kî ye li hundir dinale, pîrejin!»

Ez li pêş vî dizî heta erdê xwar bûm û min gote wî:

«- Ew xwarziya min e, ezbenî. Nexweş ketiye û ev du heftê wê ye ku di nava lihêfê de ye.»

«- Xwarziya te ciwan e, an?»

«- Erê wele ciwan e, ezbenî.»

«- Baş e, pîrejîn, Ca wê xwarziya xwe rayê min bide!» got.
Dilê min hat ber devê min, lê ez çi bikim?

«- Serçavan ezbenî» min gotê. «Lê keçik nexweş e, nikare rabe û were ba efendiyê me.»

«- Xem nake, pîrejîn, ez ê bi xwe biçim lê binêrim.» got.

Û ev çapûlgerê çavrijiya, rabû çû paş navbirikê, tu ê çi bi-bêjî! Rûbenda lihêfê ji ser rakir û wek başokekî, çavên xwe di ser de qelişand! Lê ji xêra Xwedê re bi şûnde vegeziya. Bawer bike ez jî û mêrê min jî, me êdî mirinek herî xirab dabû ber çavê xwe. Lê ji Xwedê giravî, kevoka min ew ne dinasî. Xwedêyo, ev çi roj bû di ser me de hat! Îvan Kûzmîçê reben! Ka ev dihat ser hişê kê?.. Lê tew Vasîlisa Yegorovna! Lê Îvan Îgnatyîç! Gur li kuderê miri bû ku hûn ji mirinê filitandin. Û we tew xaxê vî Aleksey Îvanîç Şvabrînî dît? Porê xwe weke wan qusandiye, li wir rûniştiye û bi wan re vedixwe! Ew cila xwe ji avê derdixwe, bi rastî! Û hûn dizanin, dema min qala xwarziya xwe û nexweşiyê kir, wî bi awurekî wusa li min nêhîrî ku, min got qey kêrek e û di ser dilê min de çik kir. Lê baş bû ku rastiya wê ne da der.

Di vê navberê de di nav dengê sermestiya mêvanan re, dengê Gerasim î metran hat bihîstin. Mêvanan şerab dixwestin û mêrê malê jî banî jina xwe dikir. Dest û lingên jinika reben li hev ketin û got:

- Pyotr Andreyîç, naha biçin mala xwe. Ev ciya bi kêrî we nayê. Van çapûlgeran vexwarine û bi hewa ketine. Di vê serxweşiya wan de ku hûn bi nav lepên wan kevin, ew ê tiştên nemayê bînin serê we. Bi xatirê we Pyotr Andreyîç. Tiştê ku bibe, ji xwe ew ê bibe. Xwedê me hemîyan sitar bike!

Jina metran ev got û wenda bû. Bi bêhnek hinekî fere ez vegeziyam malê. Dema ez di rasta qadê re derbas dibûm, min nêhîrî ku çend başkird li dor dara sêpê diçin tî û ji lingên wan kesên daliqandî potînên wan derdixin. Bi dijarî min kerba dilê xwe hewand. Min dizani bû ku têkilbûyî jî tu havi-lekî nake. Di hundurê kelê de, çapûlger bi vir û wir de dibezîyan û malên efseran dişêlandin. Li her deverê dengê sermestiya serhildaran dihat bihîstin. Di dawîya dawîn de

min xwe gihand malê. Savelyîç di devê dêrî de li bende min bû. Çer ku çav li min ket bi qêrîn got:

- Şikir ji Xwedê re! Min jî got qey wan çapûlgeran dîsa bi te girtin, Pyotr Andreyîç! Ma tu dizanî? Wan fêlbazan tişt bi me ve ne hiştin; kinc, pirtî, ferûfol, me çi heye hemî birin. Lê em çi bikin! Baş e ku wan tu berdaye. Te serokên wan nas kir, ne wusa ezbenî?

- Na min nas ne kir. Kî bû ew?

- Pyotr Andreyîç, çawa nas nakî malava! Serxweşê ku di xanê de tu xapandî û kurkê ji postê kevroşk ji te girt, ma te ew ji bîr kir? Hêj nipûnû bû. Heta ku bişkuvî jî, ma te ne dît bê çavrijîya çawa li xwe dikişand.

Ez têngêhiştim. Lê bi rastî jî Pûgaçev bi awakî berbiçav dişibiya wî rêberê min î roja pûkê. Êdî hişê min di ber de çû ku Pûgaçev, ew meriva bi xwe bû. Û ez naha têngêhiştim ku wî çima ez bexiştandim. Min bivêta jî û nevêta jî, li hemberî van bûyeran û van pêwendiyên wan yên seyr, ez behitî dimam; kurkekî piçûk î ku li pêxasekî diyarî dibe, min ji daliqandinê difilitîne; serxweşekî ku rê dukute û xan bi xan digere, naha kelan dixê bin desthilatiya xwe, û welatekî ji binî de dihêjîne!

Savelyîçê ku dinê li ser gera xwe, ew li ser xwî yê xwe ye, pirsî û got:

- Ma te şîv ne dixwar, ezbenî? Xuyaye di malê de tiştêk jî tune, lê ez ê dîsa jî binêrim û tiştêkî peyda bikim.

Dema ku bi tenê mam, ez noqî ramanan bûm. Min ê çi bîkira? Kela ku naha ketiye destê vî çapûlgerî, ez tê de bimînim, an ez jî bidim pey refê wî î diz? Ji bo efserekî kêmasiyek mezin bû ev. Di vê rewşa dijwar de vatîniya min wusa dest dida ku li kîjan quncikê welêt bikari bim ez bi kêrtir bim, divê ez li wir bim... Lê evîna min, min mecbûr dike ku ez li ba Marya Îvanovnayê bimînim, wê bi tenê nehêlim û bibim paşmêrê wê. Ev diltenikiyek wusa bû ku ne dihat şikandin jî. Min baş dizani bû ku ev serhildana ê zêde nedome, lê xeternakiya ku Marya Îvanovna tê de bû, dîsa jî hustu li min xwar dikir.

Di vê navberê de kazakek bi bez kete hundur, ramanên min nîvçe hişt û ji min re got:

- Çarê me î mezin te divêt.

Ji bo ku vê fermana «Çar î mezin» bi cî bînim, di rabûna xwe de min pirsî:

- Li kuderê ye?

Kazak bersiv da û got:

- Li mala femandêr e. Piştî nîvro efendiyê me çû serşokê û naha bêhna xwe vedike. Belê ezbenî, ji hertiştî jî diyar e ku efendiyê me, merivekî mezin e. Li ser navrojê bi tena serê xwe du çêlên berazên sorkirî daqultandiye xwarê. Serşok jî wusa daye germandin ku Taras Kûroçkîn li mirinê bûye, şalik daye dest Fomka Bîkvayev, bi dijarî xwe havêtiye der û di cî de xeriqiye. Bi satilan ava sar bi ser de kirine û dûre hatiye ser xwe. Erê erê, ev hemû îşarên girîng in... Dibêjin ku di serşokê de rengên Çariya xwe jî daye xuyakirin; li aliyekî sîngê wî bi qasî meziniya pênc kapîkan başokekî duserî û li aliyê din jî portra wî bi xwe hebûye...

Bêyî ku ez têkilî qisedana kazak bim, bi wî re ez ketim rîya mala femandêr. Di rê de ez ketim ramana hevdiîna xwe û Pûgaçev; gelo ew ê çî bibûya û çawa biqediya. Ev rastiyeke berçav e ku wê çaxê dilê min hildavêt.

Dema ku min xwe gihand pêş mala femandêr, dinê li tarîbûnê bû. Dara sêpê bi qurbanên xwe ve reş û xemgîn dixuya. Laşê Vasîlisa Yegorovnaya reben hêj li jêra pêlika kevirin li erdê dirêjkirî bû û li wir du kazakan nîgehbanî dikirin. Kazakê ku hati bû pey min, çû hundur ku hatina min bide zanîn. Dûre tavi lê vegeriya, ew oda ku rojekê berê min û Marya Îvanovnayê bi xweşî tê de xatir ji hev xwesti bû, ez birim wir.

Ez li bergehê nepayî rast hatim. Li ser masekê sermêz hati bû raxistin, bi şûşe û piyalan hati bû xemilandin. Li dora wê jî Pûgaçev û ji rîsipiyên kazakan bi qasî deh hevalbendên wî, bi kolozên bilind û qutikên xwe yên rengoreng rûniştî bûn. Diyar bû ku pir vexwari bûn. Ruyên hemiyan sor bû bûn û çav lê dibiriqîn. Di nav wan de ne Şvabrîn û ne jî grûhbanê me î kazak hebûn -ango ew çasên me.

Dema ku Pûgaçev çav li min ket:

- Wey, hûn bi xêr û xweşî hatin, ezbenî! got. We serbilindî -

yek da me, fermo danişin!

Hevalbendên wî xwe dan hev û ji bo min cî çêkirin. Li hê-
leke masê min bêdeng xwe da erdê. Li teniştê min, xortekî
kazakî î bi destûpê û lihevhatî ji bo min pîyalek votka dagirt,
lê min tew destê xwe jî pê ne kir. Bi baldarî min li vê civata
dora xwe nêhirî. Pûgaçev li hêla serî rûniştî bû, enîşka xwe
dabû ser masê, lepê xwe î gir sipartî bû argûşa xwe ya bi riyê
reş. Tûka wî xweş û serçavê wî lihevhatî bû. Tew jî dirûvê kû-
vîtiyê pê ne diket. Serî gavê dizivirî ser merivekî li kêleka xwe
û pê re dipeyivî. Wî, ev meriv î li dor pêncsalî; carina bi
«Kont», carina bi «Tîmofeyîç» û carina jî bi «Apo» dinavand.
Danûstendina wan hemiyan jî bi hev re wek hevalî bû û tu gi-
rameke taybetî pêşanî serokê xwe ne dikirin. Axaftina wan li
ser hêrişê vê sibê, serketina serhildanê û li ser tevgerên rojên
pêş bû. Her kesî pesnê xwe dida, dîtinên xwe pêşniyar dikir û
li hemberî Pûgaçev bi rihetî dipeyivîn. Û bi pêşniyarên vê
komîta leşgeriya seyr, biryar hat girtin ku bavêjin ser Oren-
bûrgê. Pir ne ma bû ku ev tevgera bêronî ew ê bi serketinek
xirab bihata pesinandin!? Biryar hat girtin ku ew ê sibetirê tê-
kevin rê.

Pûgaçev:

- Birakno, got; naha jî beriya ku em têkevin xewê, ew sitra-
na ku ez pirtirîn jê hez dikim, em bi hev re bibêjin. Çûmakov!
Dest pê bike!

Ew xortê kazak î ku li teniştê min rûniştî bû, bi dengê zî-
rav dest bi serhewakek kelekvanên Volgayê kir. Û yên mayî jî
hemiyan pê re gotin:

Dayika min daristana şîn, meke xuşîn

Bihêle bila bifîkire ev xortê dilêr

Ez ê sibê derkevim hafa Çar,

dadpîrsê herî dişwar

Ew ê bipirse yek bi yek, bavê me î Çar:

Bibêje xorto, ca bibêje gundî

Bi kê re çûy şêlandin û rêbiriyê

Aya te gelek hebûn heval û hevrê?

*Ez ê jî bibêjim: Ey bavê me î Çar
 Ez ê ji te re yek bi yek bibêm rastiye.
 Min çar hevalbend hebûn:
 Şeva reş û tarî bû, hevalê min î yekem.
 Xençera ber piştê min bû, yê duyem
 Hevalê min î sêyem, hespê min î kehêl bû
 Min hebû kevanek şidiyayî û tîrên wê
 Ji min re bûn mizgîndar û hevalê çarem.
 Wê çaxê ew ê bibêje bavê me î Çar:
 Xortê gundî aferîn ji bo te
 Ev jîr û destsivikiya te
 Baş dixuye ji dev û zimanê te
 Ji bo vê yekê ye ku ez
 Avahiyek bilind û berz
 Ji du sitûn û mertegekî (dara sêpê)
 Wek xelat li vê qada hember
 Didim çêkirin ji bo te ez.*

Bandora ku vê sitrana gelêriya dişewat li ser min danî, ne gengaz e ku ez bi lêv bikim. Ev sitrana li ser dara sêpê, ji devê merivekî ku ew ê bête dardekirin dihat gotin. Dengbêjan bi ruyê xwe yên dilsoz, bi dengê xwe yên xweş û bi peyvên xwe yên xemgîn ev sitrana bi awakî dişewat digotin. Û vê yekê jî yekcar pêjnên helbastvaniyê didewusand hundurê dilê min.

Mêvanan her yekî piyalek din jî bi ser xwe de kirin, ji ser masê rabûn û xatir ji Pûgaçev xwestin. Rabûm ku ez jî wek wan bikim, lê Pûgaçev ji min re got:

- Danişe, ca danişe! Min divê ez bi te re bipeyivim.

Em bi tenê man. Bi qasekî em bêdeng rûniştin. Pûgaçev her zîq li min dinêrî û di vê navberê de jî carna çavê xwe î çepê bi xwiye xwe î zexel û nebaş dişikand. Dûre ji nişka ve kenekî pê girt. Ewqas jî dil dikeniya ku bê dilê xwe ez jî pê re keniyam.

- Ezbenî! got, li xwe dayne, dema ku balbasên min xelesa bîn havêtin hustuyê te, ji tirsan zirav li te qetiya, ne wusa? Ku

ne ji xulamê te bûya, naha tu bi dara sêpê ve daliqandî bûy. Min tavilê ew hulhuliya nas kir. De ka bibêje ezbenî, ma qet te bawer dikir ew merivê ku wê şevê heta xanê rê pêşanî te kir, Çar î mezin bi xwe be? (Bi vê gotina xwe re quretî û wer-sirî li xwe xuya kir.) Li hemberî min tu gelekî tawanbar î, lê dema ez ji neyarên xwe direviyam û min xwe diveşart, te çêyiyek bi min kiri bû. Û ji bo xatirê wê jî, min tu bexişand. Ca tu bisekine! Ev hêj ne tiştek e. Ez carekê li ser textê xwe cî bigirê, wê çaxê tu ê bibînî ca ez ê çi yadigariyan pêşkêşî te bikim! Ka tu sozê didî min ku tu ê bi bîrûbawerî ji min re kar bikî?

Ev pirsê serokê çapûlgeran û dilpêtiya wî ewqas bi min komîk hat ku, bê dil pişirînekê bi min girt.

Pûgaçev mirûzê xwe tirs kir û got:

- Tu çi dipişirî? Na xwe, tu bawer nakî ku ez Çar î mezin im? Rast bibêje!

Serê min tevlihev bû. Çarîtiya çîprûtekî min nikari bû bipe-jiranda. Tiştekî wusa tirsonekîyek gunehkar bû, li gor min. Û ne tiştekî baqilî jî bû, ku min li nav çavê wî binêriya û jê re bigota; tu derewînek î. Ev jî xwehavêtina nava êgir bû. Di bin dara sêpê de, li ber çavên xelkê ew tiştê ku min ê ji hêrs û kerba xwe bigota, aniha bi min wek pêxasiyek vikûvala dihat. Min nizani bû ku ez çi bibêjim. Bi mirûzekî tirs Pûgaçev hêj li bende bersiva min bû. Di dawiya dawîn de, (û niha jî dema ku ez wê gavê bi bîr tînim, serê min ji ber bilind dibe) pêjna vatiniyê, di min de giraniya xwe danî ser qelsiya merivatiya min. Min bersiva Pûgaçev da û got:

- Binêre, ez ê fikrên xwe ji te re vekirî bibêjim. Naha tu bi xwe bibêje, ma ez dikarim te wek Çar bihewînim? Tu merive-kî baqil î, tu ê tavilê tê derxî ku ez durûtiya dikim.

- Baş e, lê ez kî me wê çaxê?

- Xwedê dizane bê tu kî ye, lê ku tu ji min bipirsî, tu lîstî-kek mezin dileyizî.

Pûgaçev weha bi awurekî li min nêhirî.

- Ango, naha tu bawer nakî ku ez Çar Pyotr Feodoroviç im? Baş e bila wusa be. Lê ma ne bi darê çu ye? Ma Grîşka

Otrepyev(*) jî carekê wek Çar desthilatî ne xist destê xwe? Li ser min tu çi difikirî bifikire, lê min bernede. Çi hewce ye ku tu pozê xwe di tiştên din re dikî? Hefsar di destê kê de be, hesp jî yê wî e. Tu min bihewîne, ji bo min bi dilûcan kar bike; ez ê te bikim mereşal jî û prens jî. Hi, ka tu çi dibêjî?

Bi kin û kurtî:

-Na, min gotê. Ji bûyina xwe de ez malmezin im, û ji bo Çarîça diya me, min sond xwariye. Ez nikarim te bihewînim. Bi rastî jî ku te divê tu çêyiyekî bi min bikî, min berde ez biçim Orenbûrgê.

Pûgaçev hinekî li ser fikirî û dûre:

-Baş e, got. Ez te berdim. Lê tu sozê didî min ku tu ê li dijî min şer nekî?

Min bersiva wî da û got:

-Ez çawa dikarim sozek wusa bidim te? Tu bi xwe jî dizanî ku ev ne bi destê min e. Ku fermanê bidine min û bibêjin biçe pêş wî, ez ê derkevim pêşiya te. Tiştêkî din î ku bête kirin nîne. Tu bi xwe jî serok î, ma tu naxwazî ku merivê te bi ya te bikin? Ew vatiniya ku dane min, ma ez ne berpirsiyarê bicîhanîna wê me? Serê min li ber te xwar e. Ku tu min berdî, mala te ava; lê ku tu min bi dar de bikî, êdî tu Xwedê. Naha tiştê ku ez rastirîn dizanim, min ji te re got.

Ji vê dîlpakiya min serê Pûgaçev tevlihev bû bû. Destê xwe li piştê min da û got:

-Baş e, bila fena te be. Tu û lingên xwe. Te kuderê divêt biçe û te çi divêt bike. Sibê were, xatir ji min bixwaze. Naha rabe biçe û bixewe, ji xwe xew ketiye çavên min jî.

(*) Ji malmezinan, yekî bi navê Borîs Gûdonov, piştî mirina Çarê ûris Îvan î Kambax, lawê wî jî dabû kuştin û desthilatî girti bû destê xwe. Lê bi navê Grîşka Otrepyev metranekî xort, ez Dîmîtrîyê lawê Îvan î Kambax im, got bi vî awayî li Lehîstanê meriv li dora xwe berhev kirin, dûre hajot ser Ûristanê û desthilatî salekê (1605 - 1606) di dest de ma. Paşîngê bi destên malmezînan ûris tê kuştin û navê wî di dîroka ûris de bi «Dîmîtrîyê Çar î derewîn» tê zanîn.

Ez ji Pûgaçev qetiyam û derketim kuçê. Şevê ker û hişkesar bû. Ronahiya heyv û histêrikan daketi bû ser dara sêpê û rohnê dikir.

Di kelê de hemû lampe teviya bûn û her dever bi bêdengiyê nixumî bû. Tenê di pencera meyxanê re tîrêjek diçûrûskî û qîrewîra meyxosên derengketî dihat bihîstin. Min carê weha bala xwe da mala metran, berbayên pencerê û derê hewşê kîp hati bûn qufilandin. Wir jî di nav bêdengiyek ker de bû.

Dema ku ez hatim mala xwe, ji vê derengketina min Save-lyîç tetirxanî duxuya. Piştî ku xebera azadiya min bihîst, heta ku tu bivê kêfxweş bû. Bi gunehweşîn û dengekî bilind:

-Şikir ji te re Xwedê! got. Sibê zû em ji kelê derkevin, lingên xwe rakin û heta ku di me de heye em dûr biçin. Pyotr Andreyîç, ji bo te min hînek xwarin germandî bû. Naha zikê xwe têr bike û mîna ku tu di paş piştê Hz. Îsa de bî, heta sibê li ser piştê rakeve.

Min şîreta pîremêr bi cî hanî. Piştî ku min bi dilxwazî şîva xwe xwar, bi westiyanek herawayî, min xwe li ser erdê rûtûrepal dirêj kir û ez ketim xew.

- IX -

JIHEVDÛRKETIN

*Ax, dîyina wî ruyê te
Çi şêrîn bû xweşika min,
Lê ji mirinê jî xirabtir e
Ev jihevdûrketina!...*

«Heraskov»

Sibê zû ez bi dengê trampetan şiyar bûm. Ez derketim û çûm rasta qadê. Ew qurbanê doyîn hêj bi dara sêpê ve dardekirî bûn û merivên Pûgaçev li ber keti bûn rêzê jî. Kazak li hespên xwe siwar bû bûn û leşgerên peya jî çekên xwe girêda bûn. Ala li ba diketin. Çend topên ku ya me jî di nav de bû, li ser duruşkên textîn hati bûn bicîkirin. Hemû rûniştamanên kelê li wir civiya bûn û li bende derketina Çarê derewîn bûn. Li ber derê mala fermanîder kazakekî bi devgema hespekî sipî û xweşik î kirgizî girti bû. Min çavê xwe li laşê Vasîlîsa Yegorovnayê gerand. Hinekî ber bi aliyekî kişandi bûn û hesirek nixumandi bûn ser. Di dawiya dawîn de Pûgaçev jî hundur derket der. Xelkê kum û kolozên xwe jî serê xwe kirin. Pûgaçev li ser pêlika kevirîn dawestiya û silav li hemûyan kir. Ji rîsipiyên kazakan yekî kîsekî tije perê sifirîn dirêjî wî kir. Pûgaçev destê xwe tê de kir û mist bi mist pere di ser xelkê de reşand. Û xelkê bi qêrîn û hewar xwe havêtin ser peran. Di vê navberê de birîndar jî çêbûn. Paşmêrên Pûgaçev li dor wî civiya bûn. Şvabrîn jî di nava wan de bû. Awurên me bi hev ketin û wî dîlverîşiya li ruyê min xwendî bû. Û loma bi

neyariyek rastkîno û bi piçûkdiyînek qastkîno berê xwe zivirand. Di nav koma merivan de çer ku Pûgaçev çav li min ket, serê xwe ji min re leqand, ez banî cem xwe kirim û:

- Guhdar bike, got; naha têkeve riya Orenbûrgê. Ji ostandar û hemû generalan re bibêje, bila heta heftekî li bende hatina min bin. Şîretan li wan bike ku bila bi dilovanî û guhnermiya zarokekî bergitî min bên. An ne, ez ê hemûyan bi dar de bikim. Riya we vekirî be, ezbenî!

Dûre zivirî ser xelkê, Şvabrîn pêşanî wan kir û got:

- Zarokên min! Ji vir û pê ve fermandarê we î nû ev e. Ji gotinên wî dernekevin. Li hemberî min, ew berpirsiyarê we û kelê ye.

Dema ku min ev peyivana bihîst, xwîn dawerivî çavên min. Şvabrîn ê biba fermandarê kelê! Marya Îvanovna ê biketa bin desthilatiya wî! Xwedêyo, keçika reben ê çi bikira, di vê rewşê de? Pûgaçev ji pêlikan daket xwarê. Hespê wî hanîn. Bêyî alîkariya wan kazakên ku dixwestin alîkariya wî bikin, Pûgaçev di carekî de xwe havêt ser zîn.

Di wê gavê de min dît ku Savelyîç di nava komê de ber bi Pûgaçev çû û kaxizek dirêjî wî kir. Min hay jê tunebû ku çi bû û ew ê çi bibûya.

Pûgaçev bi livek pozbilindî:

- Ev çi ye? got.

Savelyîç bersivand û got:

- Bixwîne, tu ê têbigêhijî.

Pûgaçev kaxez girt, bi livek hêrsbûyî dûr û dirêj ew di ber çav re derbas kir. Dûre got:

- Te ewqas tevlihev nivisiye ku bi çavê xwe yên ronî jî min tiştek ji hev dernexist. Ka sernivismendê min li kuderê ye?

Xortekî bi unîforma sercoxî bi lez ber bi Pûgaçev çû. Çarê derewîn kaxez dirêjî wî kir û got:

- Bi dengê bilind bixwîne.

Aya lalayê min ji Pûgaçev re çi nivisi bû? Ji dilpekîyê cî ne diket min. Sernivismend bi dengê bilind dest bi xwendinê kir:

«Du kirasên şevê, yekî bemboyî û yekî ji hevrişimê xetxetî:

Şeş rûbil.»

Pûgaçev mirûzê xwe tîrş kir û got:

- Ev çi ye?

Bêyî ku Savelyîç li xwe bigirê, bersivand û:

- Ku we divê, bila bidomîne, got.

Sernivismend domand:

«Ji çûxayê tenik unîformek kesk: Heft rûbil. Pantolekî ji çûxayê sipî: Pênc rûbil. Ji kitanê Holandî duwanzde qutik; tev bişkovên zendan: Deh rûbil. Destikekî çayê, tev qutiya wê: Du rûbil û nîv...»

Pûgaçev:

- Ev çi peyv in! got û xwendina sernivismendê xwe birî. Min çi ji qutî, pantol û bişkovên zendan e?

Xwezî di ber Savelyîç de ma û kir ku jê re kat bike:

- Bavê me î xoşewîst! Wek ku hûn jî dibînin, ev lîsta tiştên efendiyê min e ku çapûlgeran dizîne.

Pûgaçev bi gefxwarin pîrsî û got:

- Tu qala kîjan çapûlgeran dikî?

Savelyîç:

- Biborin, bavê me, got. Ziman li min xelet geriya. Ji min hêrs nebe. Merivên te ne çapûlger in, lê dîsa jî wan ev tiştana birin. Zevî bê zîwan nabe. Destûrê bidin bila heta dawiyê bixwîne.

Pûgaçev ji serivismendê xwe re:

- Heta dawiyê bixwîne! got.

Sernivismend domand:

«Yek ji çît û yek jî ji fasûn ê pemboyî, du lihêf: Çar rûbil. Çakêtekî sor î bi postê rovî: Çel rûbil. Û ya dawîn jî ew kurkê ji postê kevroşk î ku me dabû efendî û desthilatê xwe î mezin: Panzdeh rûbil.»

Çîk ji ber çavên Pûgaçev firiyan û bi hêrs qêriya û:

- Ev çi gotin in! got.

Bi rastî jî ez gelek tîrsiyam ku ew ê çi bi serê vî pîremêrê reben de bihata. Xwest ku hinek tiştên din kat bike, lê Pûgaçev peyva wî birî. Ji dest sernivismend kaxiz girt, havêt ser çavê Savelyîç û bi qêrî got.

- Tu çer diwêrî bi van derewan min biawiqînî? Hulhuliyê gêj! Çiqas guneh in, hatine şêlandin! Ji bo min û merivên min, divê tu li darê dinê banî Xwedê bikî ku me tu û efendiyê te li kêleka ew yên din bi dar de ne kir. Xerifi! Kurkê ji postê kevroşik, erê! Ez ê naha ji postê kevroşik kurkekî bidime te, kero! Te divê ku ez li vir te bidim gurandin û ji te re kurkekî jê bidim çêkirin?

Savelyîç bersiv da û:

- Hustuyê min li ber we xwar e, got. Lê ez tenê fermanberrek im û berpirsiyariya tiştên efendiyê min li ser min e.

Wusa xuya bû ku Pûgaçev li ser hêla xwe ya başiyê şiyar bû bû. Serê hespa xwe vegerand û bêyî ku peyvek ji dêv derkeve, hajot û çû. Şvabrîn û rîsipiyên kazakan dan pey wî. Merivên wî bi rêkûpêkî ji kelê derketin. Xelkê dan pey Pûgaçev ku wî bi rê kin. Ez û Savelyîç, em herdu tenê li rasta qadê man. Lalayê min lîsta xwe girti bû destê xwe û bi xemgînî lê dinêrî.

Piştî ku dîtî bû navîna min û Pûgaçev xweş e, xwesti bû viya bi kar bîne. Lê bi ser ne keti bû. Ji ber vê jîriya wî ya bêkêr, min peyv li ruyê wî xistin lê kenê min jî ne disekinî.

Savelyîç:

- Bikene Pyotr Andreyîç, tu bikene ezbenî! got. Em binêrin bê dema ku em hertiştî ji nû ve bikin jî, tu ê bikenî an ne?

Bi lez ez ketim riya mala metran ku biçim Marya Îvanovnayê bibînim. Jina metran bi nûçekek xemgîn bergitî min hat. Bi şev agirê Marya Îvanovnayê zêde bû bû. Naha jî bêhiş keti bû û her pesta digot. Jina metran ez birim oda wê. Hêdîka ez çûm ber lihêfa wê. Di nava rojekê de serçavê wê ewqas guherî bû ku, ji tirsan pir ne ma bû zirav li min biqetiya. Wê ez nas ne kirim. Heta demek dirêj jî ez li ber serê wê sekinîm. Ji bo dilxweşiya min, Gerasîm î metran û jina wî tiştina digotin, lê ez bawer im ku min tew guhdariya wan jî ne dikir. Ez di nava ramanên bêhêvî de digevizîm. Her ku ez li ser rewşa vê keçika rebena bêxwedî û sêwiya ku ew ê bi tena serê xwe di nava lepên serhildarên bêbext de bimana, difikirîm. û ji hêlekê ve jî bêhêzî û bêçariya xwe ez difikirîm; xwîn dadiwerivî çavên min. Lê tew hebûna Şvabrîn, wî yekcar serê min tevlihevî kiri

bû. Ev merivê ku bi fermana Çarê derewîn desthilatiya kelê xisti bû destê xwe, ji zû de keçika reben xisti bû çavê xwe û hertişt ji ji wî dihat payîn. Min ê çi bikira? Bi çi awayî min ê bikari bûya alîkariya Marya Îvanovnayê bikira? Çawa min ê bikari bûya ew ji nava lepê Şvabrînê xwînrij bifilitanda? Tenê rêyek hebû. Min biryara xwe da ku ez berê xwe bidim Orenbûrgê, heta ku ji destê me bê, gavekê zûtir em kela Belogorskê rizgar bikin. Min xatir ji metran û Akûlîna Pamfîlovnayê xwest. Ev ciwankeça ku min êdî wek jina xwe dizanî bû, min sipart bextê wan. Dûre min rahişt destê vê keçika reben, maç kir û hêsrên çavên min di ser de rijyan.

Jina metran di rêkirina min de:

- Xwehafiz Pyotr Andreyîç, got. Xwehafiz! Min hêvî heye ku em ê di rojên xweştir de hevdu bibînin. Me ji bîr ne kin. Heta ji destê we tê, ji me re binivîsin! Ku hûn jî nebin, ev Marya Îvanovna reben, ew ê çiqasî bêkes û bêxwedî bimîne!

Ez derketim rasta qadê û bi qasekî sekinîm. Min çavek li dara sêpê gerand. Xwar bûm û min silavek lê kir. Dûre ji kelê derketim, ez û Savelyîçê ku ji min ne diqetiya, em bi hev re ketin riya Orenbûrgê.

Bi ramanên kwîr ez dimeşiyam. Ji nişka ve dengê nalên hespan ji paş ve hat. Ez li paş xwe zivirîm, min dît ku kazakê siwarî bi devgema hespekî vala î kirgizî jî girtî, ji dûr ve bi tevildûman tê û ji hêlekê ve jî dest û piyê xwe li me dileqand. Ez rawestiyam û min nêhirî ku ev grûhbanê me î kazak e. Heta ba min hat, ji hespa xwe daket, devgema hespê vala dirêjî min kir û got:

- Efendiyê me! Bavê me hespekî û kurkê li navpiyê xwe bexşî we dike. (Kurkekî ji postê miyê bi zîn ve girêdayî bû.) Û wekî din jî (Di vê navberê de grûhban peyv di devê xwe de cût) pênçe kapîk bexşî... we kiri bû, lê... min ew di rê de ewk... kirin... wenda kirin. Li min biborin.

Savelyîç di bin çavan re lê nêhirî û got:

- Ango te ew wenda kirin, erê? Lê ew çi ye di pistinê te de dike şingêşing? Bêşerefl!

Bêyî ku grûhban tew li xwe dayne, bersiv da û got:

- Ka di paşila min de çi dike şingeşing, pîremêr? Ew şingeşinga devgema hespê ye, ne ya pere ye!

Min:

- Baş e, baş e! got û peyivîna wan birî. Ew kesê ku tu şandî, gelek silav û sipasiyên min lê bike. Ew perê ku te di rê de wenda kirine jî, bike ku tu di vegerê de bibînî. Tu ê jî xwe re pê votkayê vexwî.

Mêrik serê hespa xwe zivirand û got.

- Ez gelek sipas dikim efendiyê me. Heta mirinê ez ê ji bo we banî Xwedê bikim.

Bi van gotinên xwe re destekî xwe da ser sîngê xwe, hespa xwe rakir çargaviya, di nava tevildûmanê de ber bi kelê wenda bû û çû. Min kurk li xwe kir, li ser zîn min cî da xwe û Saveliyê jî havêt paş xwe.

Pîremêr:

- Binêre, tu dibînî Pyotr Andreyîç efendî; daxwaznama ku min da wî fêlbazî, li avarê ne çû. Xuyaye, dizek li ber xwe ket. Gerçî ne ev hespê yexte î başkirdî û ne jî ev kurk î jî postê miyê, bi qasî nivê wan tiştên me yên ku çapûlgeran dizîn û ew tiştên ku te bexş kirin, bi rûmet e. Lê dîsa jî bi kêr tên. Ji berazan meriv çi bi dest bixîne, baş e.

- X -

DORGIRTINA LI KELÊ

*Li serê çiya û zozanan danî konê xwe î leşgerî
Wek teyrê eylo ji bilindciyan de nêhirî
Newalên kwîr dane kolan li piştî sengeran
Veşartin çekên xwe bo hêrişa êvarê, li ser bajêr.
«Heraskov»*

Dema me nêzikayî li Orenbûrgê kir, em rastî komek girtiye-
ên kelê hatin. Serê wan kurkurî bûn û şivedarê balbasan ber-
geha ruyê wan guherti bû. Di bin raçaviya leşgerên kelê de, di
avahiya sengeraran de kar dikirin. Hinekan senger dikolan û
hinekan jî ew kevir û xweliya ku ji kortikan derdiket, bi teşke-
ran dikêşandin. Li çekxanê, diwarlêkeran bi kerpîçan benda
bajêr çêdikirin. Nîgehbanan em li ber derê kelê sekinandin û
şinasnamê me xwestin. Çer ku grûhban têgêhîştin ez ji kela
Belogorskê hatime, rasterast ez birim mala general.

General li nav bêxçe bû. Li darên xwe yên sêvan -yên ku ji
pêlên bayê payizê rût bû bûn- dinêhirî, bi alîkariya baxçevanê
xwe î pîr hêdî hêdî girîşê bi kapol lê dipêça. Xweşî, saxî û
şadî ji ruyê wî dibarî. Ji hatina min kêfxweş bû. Ew kambax-
bûyerên ku min bi çavên xwe dîtî bû, tavilê xwest ku ez jê re
kat bikim. Min yek bi yek hertişt jê re kat kir. Pîremêr ji hêlê-
kî ve ji dil guhdariya min dikir û ji hêlekê ve jî gilîdarên hişk
rewane dikir.

Piştî ku min dawiya çîroka xwe ya xemgîn hanî:

- Mîronovê reben! got. Gelek heyf bû, gelek! Efserekî hêja

bû. Mîronov xatûn jî jîneke gelek delal bû û ji dagirtina xîyaran re di ser wê re jin tunebûn, bi rastî! Lê Maşa... keça kapîtan, ew çawa bû?

Min bersivand û got ew li kelê di bin sitariya jina metran de ye.

Generêl bi dilşewatî:

- Wax, wax wax! got. Ev gelek xirab e! Bawerî bi paş û pêşê wan çapûlgeran nabe. Keçika reben ê li wir çi bike?

Min bersiv dayê û got; kela Belogorskê ji vir ne dûr e, ji bo xelasiya Belogorskiyên reben, hêvîdar im ku hûn ê di demek kurt de ordiyekê bişînin.

Generêl bi şik serê xwe hejand û:

- Ca em binêrin got. Em ê dûre li ser viya bipeyivin. Min divê hûn werin ba min û kasîkek çay vexun. Komîta şêwra şer ê îro li mala me bicivin. Hûn ê jî bikari bin di warê Pûgaçevê çapûlger û merivên wî de, me ji rastiye haydar bikin. Baş e, naha biçin û heta wê çaxê hinekî bêhnna xwe bigirin.

Ew mala ku ez ê lê bimama, Savelyîç raxisti bû jî. Ez çûm wir û li bende wê wexta diyar sekinîm. Bêtewatê min saeta civînê dipa. Ev civîna, civînek wusa bû ku dikari bû bandorek mezin li jiyana min bikira. Xwendevan naha baş têgêhîştîye ku di wê wexta bûyina civînê de ez dereng ne mame û min tavilê xwe gihandiye wir.

Ji karmendên bajêr yek, tew ji berê de hati bû wir. Ku ez ne xelet bim, şefê gumrukê bû ev. Pîremerdekî goştî û rûçîkê wî sorîkî bû. Ji şîfonê bi zirîç, xeftanek li nav piyê wî bû. Pirs bi pirs ez hanîm ser Îvan Kûzmîç û xwest ku ez kat bikim ka bê çi bi serê wî de hat. Li gor gotina wî, mervatiya vaftîziyê di navîna wî û Îvan Kûzmîç de hebûye. Min dest bi katkirinê kir, lê serî carê wî bi pirsên xwe yên hûr û baqilane peyvên min dibirî. Her çiqas ev diyariya nezaniya wî ya hunera şer ba jî, bi kêmanî dida xuyakirin ku ji bûyina xwe de merivekî baqil û zîrek e. Di vê navberê de ji komîta şêwra şer, ew endamên din jî hatin. Ji bilî generêl di nava wan de kesekî leşgerî tunebû. Piştî ku wan ciyê xwe girtin û ji her yekî wan re kasikek çay hate danîn, generêl dest pê kir ji ser û ber ve û bi zi-

manekî vekirî, pirsgirêk ji wan re kat kir û peyvên xwe weha qedand:

- Gelî efendiyan! Û naha jî divê em biryarekê bistînin ka em ê li hemberî hêrişên van serhildaran xwe biparêzin, an em ê hêrişê bibin ser wan. Herdu babet jî li gor xwe aliyên wan yên baş û xirab hene. Hêrişkirin, hêviyeke mezin e ku meriv di demeke kurt de bi ser neyarê xwe bikeve. Lê xweparastin, ewletir û kêmxetertir e... Naha em li gor rêdarê, ji pîrpirka herî piçûk dest pê bikin û dengên berhev bikin. (Di vê navberê de berê xwe bi min de kir.) Sutvan efendî, ji kerema xwe re dîtînen xwe bibêjin!

Ez rabûm ser xwe û min berî bi kurtî qala Pûgaçev û çapûlgerên wî kir. Û min tu şik li ser wan ne hişt ku serokê çapûlgeran, ew ê nikari be li hember ordîyek rêkûpêk rabeste.

Xweş diyar bû ku hemû karmend ji vê dîtina min ne xweş bûn. Wan, ev wek naştî û xwîngermiya xortekî didîtin. Dengê pinepina wan bilind bû û min bi guhê xwe jî bihîst ku ji wan yekî bi dengê nîvçe got; «Bexê şîr, dibê qeyê ev lîstika zarokan e!».

General zivirî ser min û bi pişirîn:

- Sutvan efendî! got. Di şewra şer de, dengên pêşîn hertim li hêla hêrişbirinê tên dayîn. Ev rêdarek e. Em naha dengdana xwe bidomînin. Ka hûn dîtînen xwe bibêjin, midûr efendî!

Pîremêrê ku xeftanê şîfon î bi zirîç lê bû, çaya xwe ya sêyemîn ku rom li nav xisti bû, di carekê de daqultand xwarê û bersiva generêl da.

- Efendiyê min, li gor min tew ne pêwîst e ku meriv têkevin rewşek xweparêzî an jî hêrişbirinê.

Generalê ku behîtî ma, li hember derket û got:

- Ev çawa dibe, midûr efendî! An divê meriv hêriş bike, an jî xwe biparêze... di taktîka şer de rêyek sêyemîn tune.

- Riya kirîne bi kar binin, efendiyê me.

- Ha, ha, ha! Ev dîtinek gelek û gelek baqilane ye. Em ê riya kirîne jî wek taktîkekî şer bibînin û em ê li ser vê şîreta we bisekinin. Serqisê; em ê ji bo serê wî serseriyî, xelatek bêrûmet bidin... heftê, an em dikarin heta sed rûbilî jî bidin. Ji

kîsê ewle...

Midûr efendî peyva wî birî û got:

- Û wê çaxê, ku van serseriyên serokê xwe li rêsilê ne xistin û ne hanîn, bila ez jî midûrê gumrukê ne, mîya kirgiz bim!

General got:

- Em ê dûre dîsa dût û dirêj li ser viya bisekinin. Lê bi çi awayî dibe bila bibe, divê em dîsa jî xwe ji bo şer amade bikin. Efendîno, naha dengên xwe li gor rêbaziya rêdarê bidin.

Hemûyan dengên xwe li dijî min dan. Hemû leşgerên karmend qala bêhêziya ordiyê, ne ewleyiya serketinê, xeletiya hêrîşbirinek weha kirin û tiştên wusa gotin. Hemû di wê baweriyê de bûn ku li paş top û bendên kelê mayîn; ewletir, çêtir û baqiltir bû. Ev, ji dêla ve şerkirina li qada şer bû.

Piştî ku generêl guhdariya dîtinên hemû kesan kir, ariya qelûna xwe paqij kir û ev gotara da:

- Gelî efendiyan! Divê ez bidim zanîn ku dîtinên min bi xwe jî wek yê sutvanê berêz e. Lewra bingehe vê dîtinê her-tim daye xuyakirin ku taktîka hêrîşbirinê çêtir e ji ya xwepa-rêziyê.

Lî vir sekinî, dest pê kir û ji nû ve qelûna xwe dagirt. Serê min bilind bû bû. Bi pişirînek payedarî min weha carekê li karmendan nêhirî, nerihetî û bêkêfiyê li ruyên wan da bû der û di nav xwe de dikirin pistepist.

Generêl hilmek kwîr li qelûna xwe xist, dûyekî pir ji dev û pozê xwe berda û domand:

- Gelî efendiyan! Lê ez bi xwe jî vê berpirsiyarîya mezin nadim ber çavê xwe. Lewra Çarîça me ya mezin, berpirsiyarîya xêr û xweşiya vî navçeyî daye ser milê min. Ji ber vê yekê jî, ez dengê xwe didim biryara piraniya dangan. Ango tevgerê baqilanetir e ku meriv di nava bajêr de li bende dorgirtina neyaran bisekine, agirbaraniya topan li hember hêrîşa wan bi kar bîne û ku rewş dest bide, bi hêrîşekê wan belav bike.

Vê carê jî bi pişirînê payedarî, karmendan li min dinêrîn. Civîna komîta şewra şer qediya. Li hemberî qelsiya vî leşgerî giranbûha ez gelekî êşiyam ku li dijî dîtina xwe, guh da şewra wan merivên di warê leşgerî de bêkêr û naşî.

Di dû vê civînê re piştî çend rojan, me bihîst ku Pûgaçev li ser gotina xwe sekiniye û hajotiye ser Orenbûrgê. Li ser bir-cên kelê, min bala xwe da ordiya serhildaran. Di çav min de, ji girtina kela Belogorskê û vir de hejmara wan bi deh carî zêdetir bû bûn. Ew kelên piçûk yên ku Pûgaçev xisti bûn destê xwe, refê tophavêjên wan jî girti bûn ba xwe. Dûre ew biryara ku şewirmendên şer girti bûn, kete bîra min, û ez têgihîştim ku ez ê hêj heta wextek dîr û dirêj jî li pişt bendên Orenbûrgê bimînim. Ji xemxwarî kelagirî li qirika min piçikî.

Ez ê li vir ketina Orenbûrgê kat nekim. Lewra ev ji notên malbatî zêdetir, bûyerek dîrokî ye. Lê tiştê ku bivê ez bi kurtî bibêjim ev e ku; naştî û bêkêriya karbidestên berpisiyar, bû sedema mirina rûniştemanên bajêr. Diviya bûn ji her babetên birçîbûn û diwariyê re singên xwe vegirtana. Orenbûrgiyan rojên gelek çetin jiyan. Herkes di nava bêheviyek mezin de li bende sernivisa xwe bûn ku bê ew ê li kuderê bisekiniya. Buhayîya tiştan, gelek û gelek bilind bû. Gulûlên topên ku li hewşên xelkê diketin, ji bo wan êdî ne tiştê ewqas xeternak bû. Wusa ku, hêrişên Pûgaçev jî êdî tew bala wan ne dikişand. Ji bêhtengî dimirim ez. Wext dibuhurî. Ji ber ku hemî rê hati bûn girtin, ji kela Belogorskê jî tu xeber ne dihatin. Dûrketina ji Maryayê ne dihat kişandin. Xeyalên wê li ber çavên min digeriyan, her ku ez li ser jiyana wê ya nediyar difikirîm, agir bi kezeba min diket. Bi xêra Pûgaçev, ez bû bûm xwedîhespekî baş. Xwarina xwe ya kêr jî min bi wî re li hev par dikir, lê siwar dibûm, derdiketim derveyî bajêr, ew şerên ku bi siwariyên Pûgaçev re dibûn, ez jî beşdar dibûm û bi vî awayî min parîkî dilê xwe diheband. Lê di van şerên piçûk de serketin hertim ya wan bû. Lewra di destê wan çapûlgeran de top hebûn û wan hespên baş hebûn. Bi zikê têr û serê serxweş, bêtirs dajotin ser me. Hêzên siwariyên bajêr ne di rewşa serketinê de bûn. Carina hêzên piyadê me yên birçî jî derdiketin qada şer. Lê berfa ku li çogê, jê re dibû asteng ku rihet bilivin. Ji ber vê yekê jî tu havil li hêzên siwariyên neyaran ne dikir. Topên me li ser benda kelê li avarê dikirin gurmegurm. Dema ku digiştin qada şer jî, ji ber bêhêletiya

hespên ku dikêşandin, di berfê de diçikiyan û pêşde ne diçûn. Taktîka me ya parêzgerî di vê rewşê de bû! A ew baqilî û zaniya ku karmendên Orenbûrgê goti bûn, ev bû!

Rojekê, nizanîm bi çi awayî bû lê dema ku me naxirek neyar dan ber xwe û me li wan da, kazakekî ku ji hevalên xwe şûnde ma bû, min xwe gihandê. Min kir ku ez şûrê xwe î tirkî rakim berdim ser serê wî, lê mêrik tavilê kolozê xwe ji serê xwe danî û got:

-Rojbaş, Pyotr Andreyîç! Çawa nin, hûn baş in?

Min nihêrî, ev grûhbanê me î kazak e. Bi dîtina wî, ji kêfxweşî ez dikira bifiriyama.

- Rojbaş, Maksîmîç! min gote wî. Ji kengê de tu ji Belogorskê derketiye?

- Ez hêj nûn hatime Pyotr Andreyîç; ez hêj duh ji wir vege-riyam. Nameyek we jî va ye bi min re ye.

Ji dilhêji bêhn li min çikiya û bi qêrîn

- Ka li kuderê ye? min got.

Maksîmîç destê xwe xist paşla xwe û got:

- Va ye li vir e. Min soz da Palaşkayê ku bi çi awayî dibe bila bibe, ez ê wê bigihînim we.

Bi van gotinên xwe re perçek kaxiza tevkerî dirêjî min kir û bi tevildûman ji min dûrket. Min kaxiz ji hev kir û bi bêhnêkê re ev rêzên jêrîn xwendin:

«Xwedê ji nişka ve destê min ji dê û bavê min kir. Li darê dinê êdî ne dê û bavê min heye û ne jî yekî ku bi destê min bigire. Ji ber ku ez dizanîm hûn hertim başiya min dixwazin, û ji bo alîkariyê ji her kesî re amade ne, loma ez berê xwe didim we. Ez banî Xwedê dikim ku bi awayekî ev nama bigêhîje destê we. Maksîmîç soz da min ku wê bigihîne we. Û dîsa Maksîmîç ji Palaşkayê re kat kiriye ku pîrî caran wî ji dûr ve dîtiye ku hûn ji kelê derketine û ketine nava şer. Hûn xwe naparêzin û ew kesên ku ji bo we hêsrên çavan direjîne û ban Xwedê dikin, hûn wan nafikirin. Bi demek dirêj ez nexweş bûm. Lê piştî ku ez baş bûm, Aleksey Îvanîç Şvabrîn î ku di pey bavê min re li vir fermandarî xiste destê xwe, çavê Gerasîm î metran bi Pûgaçev tirsand û bi darê zorê ez ji dest wî girtim. Naha ez di mala me de wek gir-

tiyekê dijîm.

Cî li min teng dike ku ez pê re bizewucim. Dibêje; dema Akûlîna Pamfilovnayê ji xwînrijan re gotiye: ev keçika xwarziya min e, wî ev derewa wê demexistiye rastê û bi vî awayî jiyana min xelas kiriye. Lê mirin ji min re çêtir e ku ez ji yekî wek Aleksey Îvanîç re bibim jin. Gelek çavsorîyan li min dike. Dibêje; ku tu dîtina xwe neguherî û bi ya min nekî, wê çaxê ez ê te bişînim ordigeha çapûlgeran. Û «tiştên bi serê Lîzaveta Harlovayê(*) de hatin ew ê bi serê te de jî were» dibêje. Ji bo ku ez li ser bifikirim, min jê lava kir ku hinek wext bide min. Bi sê roj wext qayil bû ku ez bipêrî û li ser bifikirim. Lê ku heta sê rojan ez bi wî re nezewucim, ew ê êdî bi ya xwe bike. Pyotr Andreyîçê min î xoşewîst! Hêviya min tenê hûn in. Min bextreşê, bigirên bin sitara baskên xwe. Li ber general û hemû fermanbaran bigere, heta ku ji destê wan were, bila zû alîkariya hêzên lesgerî ji me re bişînin. Ku rewşa we dest bide, hûn bi xwe jî werin vir!

Ez sêwiya reben, ya ku hertim li bende we.

Marya Mironova.»

Piştî ku min name xwend û qedand, dikira ez dîn bibûyama. Min berê xwe da bajêr û heta ku ji min hat, min hespê xwe î mihêr zengû kir. Di rê de, min serê xwe gelek di ber de êşand ku bi çi awayî ev keçika reben bête xelaskirin, lê min tu rêyek ne dît. Bi çargavî ez ketim nava bajêr, min rasterast hajo ber mala general û wek birûskê ez ketim oda wî.

Generêl qelûna xwe ya ji deremên sipî dikêşand û di oda xwe de ji hêlekê diçû hêla din û digeriya. Çer ku çav li min ket, sekinî. Wusa xuya bû, bi rewşa min behitî bû bû ku loma bi tertilîn sedema vê hatina min ya bêwext pirsî.

- Efendiyê me, aniha wek ku hûn bavê min î helal bin, ez berê xwe didim we. Ji bo Xwedê ji daxwaza min re nebêjin na! Hemû bextiyariya jiyana min li ser vê biryara we ye.

(*) Lîzaveta Harlova: Keça femandarekî ye ku Pûgaçev bi demekê ji xwe re kiriye metres û dûre bi destê kazakun hatiye kuştin.

Generêl bi mitûmatî pirsî û got:

- Xêr e, xoşevîstê min, çi ye? Ka bibêje, ji bo te ez dikarim çi bikim?

- Efendiyê me, destûrê bidine min ku ez çendek leşger û pênçe kazakan bi xwe re bibim û biçim kela Belogorskê ji destê neyaran derxim.

Generêl weha zîq li min nêhirî, ez bawer im wî digot qeyê viya hişê xwe wenda kiriye, û xelet jî ne difikirî. Dûre:

- Ev çi bû? got. Tu ê çawa kela Belogorskê ji destê neyaran derxîni?

Bi dilekî xweş ez qêriyam û min got:

- Sozê didim, ez ê bi ser kevim. Bes hûn daxwaza min bi cî bînin.

Generêl serê xwe hejand û got:

- Na, nabe xorto. Ku navber ewqas dûrkeve, ew ê ji bo neyaran gelek rihet be ku pêwendiyên we yên herî stratejîk bibirin. û bêşik ew ê bi ser kevin. Û pêwendiyên ku bêtin birîn...

Min î ku dît, ew dike dîsa li ser taktîka leşgerî dest bi gotarekê bike, ez tirsîyam, bi lez min peyva wî birî û got:

- Keça Mîronov î kapîtan nameyek ji min re nivisiye û alîkariyê ji min divê. Şvabrîn cî li wê teng kiriye ku bi wî re bizewuçe.

- Bi rastî? Ew Şvabrîna jî schelmekî(*) gelek mezin e; ku ew carekê bi nav lepê min bikeve, ez ê dibîstû çar saetan de wî bidim arihandin û li ser benda kelê bidim berikan! Lê aniha divê em bêhna xwe fere bikin...

Êdî wek ku min hişê xwe wenda kiri be, ez qêriyam û min got:

- Em bêhna xwe fere kin û ew ê jî di vê navberê de bi Marya Îvanovnayê re bizewuce.

Generêl:

- De bila bizewuce, got. Ma çi dibe? Ji bo wê jî baştir e ku aniha bibe jina Şvabrîn. Bi kêmam ew ê parêzgerekî wê hebe.

(*) Schelm: Fêlbaz, xapînok

Piştî ku me Şvabrîn da ber berikan jî, Xwedê mezin e. Bi çi awayî be jî, yek ê destê xwe li Marya Îvanovnayê dayne. Derî li jinebiyan vekirî ye. Ango jinebî ji keçikan rihetir dikarin ji xwe re mêr bibînin!

Ji kerba xwe, min bi qêrîn got:

- Ku ez bizani bim ez ê bimrim jî, ez ê dîsa di nav lepên Şvabrîn de nehêlim wê.

Generêl:

- A, wer! Aniha ez têgêhîştim... Te dîl di Marya Îvanov-nayê de heye. Wê çaxê, ew... ew tiştêkî din e! Xortê reben! Lê dîsa jî ez nikarim çendek leşger û pênçe kazakan bi te re bişînim. Tevgerêk wusa, kêmaqiliyek herî mezin e. Ez nika-rim berpirsiyariya tiştêkî wusa bigirê.

Min serê xwe xist ber xwe. Bêhêviyek mezin bi min girti bû. Ji nişka ve tiştê hate hişê min, Û vî tiştê jî, wek ku romanivî-sên kevn dibêjin, ez ê di beşa dahatû de kat bikim.

- XI -

ORDÎGEHA SERHILDARAN

Gerçi di hebûna xwe de dirende bû şêr

Lê naha ne tî û ne jî birçî bû ew.

Bi zarxweşî pirsî ji min:

«Tu çima hatî, çikefta min?»

«A. Sumarokov»

Ez ji generêl qetiyam û zûzûka çûm mala xwe. Savelyîç bi şîretên xwe yên hertimî bergitî min hat:

- Şerkirina bi van çapûlgerên serxweş re, çi digihîne te, ezbenî! Ma ev bi malmezînekî dikeve? Tu ê rojekê xwe li avare bidî kuştin. Ku te li hember tirkên an jî swêdiyan şer biki-ra, dîsa dibû! Lê meriv navê van çîprûtan jî naynin zer zimanê xwe...

Min mayîna çiqas perê xwe jê pirsî û pê peyva wî birî.

Savelyîç bi rûkenî got:

- Bi têra xwe heye, ezbenî... Herçiqas çapûlgeran hemû qulûpil serûbinî hev kirin û lê geriyan, lê dîsa jî min xwe pê re gihand û ew veşartin.

Bi van gotinên xwe re kêsekî dirêjî hûnayî tije mejdiyên zîv ji bêrika xwe derxist.

- Baş e Savelyîç, min gotê, tu niha nivê wan bide min û nivê wan jî bila li ba te bimîne. Ez diçim kela Belogorskê.

Vî merivê dilpak bi dengê lertzok got:

- Xwedêyo, Pyotr Andreyîç î xoşewîst! Xwedê bi me re be!

Çapûlgeran hemû rê birîne, tu ê çawa biçî wir? Ku heyfa te bi te nayê, qene dê û bavê xwe bifikire. Tu ê bi kuderê de biçî? Û ji bo çi? Xwe hinekî ragire, bila ordî were û wan hemû çapûlgeran bigire, wê çaxê te kuderê divê biçe.

Lê min biryara xwe dabû. Min jê re got:

- Ji bo fikirkirin û peyivîna li ser vî tiştî, wext dereng e. Divê ez biçim, ewqas! Tu qet netirse. Ku Xwedê bivê, em ê dîsa hevdu bibînin. Û binêre, çikosiyê jî meke. Te çi divê, bi sê qatî buha be jî ji xwe re bikire. Ez wan pera didime te. Ku heta sê rojan ez bi şûnde venegerim...

Savelyîç:

- Ev çi gotin in, ezbenî? got û peyva min birî. Ji te kira ez ê te bi tenê berdim! Na, ez bimirim jî viya nikarim bikim. Ku te biryara xwe ya çûyinê dabe, wê çaxê bi peyatî be jî, ez ê bidim dû te û werim. Ez nikarim te bi tenê berdim. Di nav van diwarên kevirîn de, ez bê te rûnim, erê! Şikir ji Xwedê re min hêj aqilê xwe wenda ne kiriye! Fermana te li ser çavê min, lê ez ji te naqetim, ezbenî.

Min dizani bû ku çiqasî bibêjim jî ew ê nekeve serê Savelyîç. Ji ber vê yekê jî, min destûr dayê ku ew jî xwe tev bike. Piştî nîv saetekê ez li ser piştê hespê xwe î xwînpak bûm. Savelyîç jî li bargîlekî jar û kulek siwar bû bû, ew jî ji rûniştmanên bajêr, yekî ji tunebûna alif ew bê pere dabû wî. Em hatin ber derê bajêr. Nîgehbanan em berdan û em ji Orenbûrgê derketin.

Hêdî hêdî tariyê xwe dadigirt ruyê erdê. Riya me di ber gundê Berdskayê re derbas dibû. Serkirdayetiya Pûgaçev li vî gundî bû. Rê dîsa bi berfê nuxumî bû. Lê ji kujekî beyarê heta kujê din, şopa simên hespan dixuya... Şopên ku heroj nû dibûn. Min hefsar li hespê sist kiri bû û min bi çargavî dibezand. Savelyîç bi dijarî li pey min dihat, serî gavê li min diki-re qêrîn û digot:

- Hêdî bajo, ezbenî! Ji bo Xwedê hêdî bajo! Ev yextê min î çavrijiya, nikare bi çîqdirêjê te î şeytan re bibeze. Pyotr Andreyîç... Xoşevîstê min, Pyotr Andreyîç!.. Tu ji bo çi ewqas lez dikî? Xwedêyo, dergûşê efendiyê min rasterast xwe dakuje!..

Gelek ne buhurî ronahiya çilayên gundê Berdskayê xuya bûn. Me nêzîkî li best û asêgehên gund dikir. Û ev sengera parêzgeriyê, ji berî de li dora gund hebû. Pilepil ji devê Savelyîç kê m ne dibû, lê her li pey min jî dihat. Ez di wê baweriyê de bûm ku em ê bi xêr û xweşî ji gund derbas bibûyana. Lê ji nişka ve pênc şeş gundiyên bi dar û ço, di tariyê de derketin pêşîya min. Diyar bû ku ev ji merivên Pûgaçev, nîgehbanên şevê bûn. Mêrikan bi dengê ban kir, lê ji ber ku min nehîniya wan nizani bû, min xwest ez bêdeng di ber wan re derbas bim. Lê tavilê dor li min girtin. û ji wan yekî hişkfirî bi devge ma hespê min girt. Min şûrê xwe kişand û berda ser serê wî. Koloze wî ew ji mirinê filitandi bû. Lê likumî erdê û devgem ji dest xwe berda. Yê mayî jî tirsîyan bi şûnde vekîşîyan. Di vê rewşa wan de min ba lê hanî, hespê xwe zengû kir û wek birûskê ez ji nav wan derketim.

Tariya ku reştir dibû, dikari bû ez ji her xeteriyê xelas bikirama. Lê min carekê weha li dor xwe nêhirî ku Savelyîç ne li pey min e. Wusa diyar bû ku pîremêrê reben bi hespê xwe î kulek ji nav lepên çapûlgeran ne filiti bû. Min ê bikari bûya çi bikira? Bi qasî çend deqan sekinîm, lê dûre ez pê ewle bûm ku hatiye girtin. Min berê hespê xwe bi şûnde veqerand û lezand ku ez biçim wî xelas bikim.

Dema min nêzîkî li bestên gund kir, ji dûr ve qîreqîrek dihat û di nav de min dengê Savelyîç nas kir. Min hespê xwe ber bi wê hêlê bezand. Ew gundiyên ku bi gavekî berê pêşî li min girti bûn, piştî çend deqan ez dîsa di nav wan de bûm. Savelyîç jî li wir bû. Mêrikan ew ji bargîlê wî peya kiri bûn û xerîk bûn ku wî girêdin. Çer ku çav li min xistin pir kêfa wan hat. Bi qêrîn wan xwe havêtin ser min û tavilê ez ji hespê daxistim xwarê. Ji wan, yekî ku serokîya wî diyar bû, ji me re got; ez ê we aniha derxim hafa Çar. Peyvên xwe weha domand:

- Lê ez nizanim, em ê bi destûra desthilatê xwe, aniha we bi dar de bikin an em ê tava sibê bipên...

Min zêde li ber xwe ne da. Savelyîç jî wek min. Nîgehbanan bi xirecir em dan ber xwe û birin.

Em derbasî wê hêla bestê bûn û ketin nava gund. Hemî xanî bi rohnî bûn. Hawirdor ji dengê qêrîn û hewarê diçingiya. Di kuçan de em rastî gelek kesan hatin, lê di tariyê de em bi ber çavê kesekî ne ketin û kesekî nas ne kir bê ez efserekî Orenbûrgê me. Em rasterast birin xaniyekî li ser devê xaçerê. Li ber devê dêrî çend boşke şerab û du top hebûn.

Ji gundiyan yekî got:

- Va em hatin qesrê. Ez ê naha ji jor re bibêjim.

Ew kete hundurê xênî. Min weha carê li Savelyîç nêhirî, rebeno bêdeng banî Xwedê dikir û guneh diweşand. Me gelekî pa. Piştî demekê gundî vegeriya hat, berê xwe da min û got:

- Têkevin hundur. Desthilatê me ferman da ku efsere tenê biçe hundur.

Ez ketim hundurê xênî, an jî bi gotina gundiyan, qesrê. Dîwarên wê bi kaxizên zirîç nuxumandî bû û bi du çila rohnî dibû. Textên rûniştinê, mase, teşa ku bi ben ve, destika êrgûn, hestîva ku li quncik, kevirê êrgûn, dîzikên li ser sekûkê û bi van hemî tiştên xwe; tu taybetiyek vê odê ji yên gund tunebû. Xeftanekî sor li navpiyê Pûgaçev, kolozê bilind li serê wî, bi rewşek mezinatî destên xwe dabûn ser sîngê xwe û di binê wênexaçên pîrozwer de rûnişti bû. Çend hevalên wî yên herî nêzîk, bi cîrxweşiyek lihevhanî li kêleka wî rûnişti bûn. Diyar bû ku xebera girtina efserekî Orenbûrgî, di nava wan de bû bû tişteki balkêştirîn. Bi vê rewşa xwe dixwestin mezinayî û serketina xwe pêşanî min bikin. Çer ku Pûgaçev çav li min xist, tavilê ez nas kirim. Di dest de ev mirêsa wî ya lihevhanî lê wenda bû.

Bi kêfxweşiyek jidil û zûzûka:

- Wey efendiyê me! got. Xêr e we, hûn û van derina?

Min pê da zanîn ku ji bo karekî xwe î taybetî diçûm, û merivên wî ez dame sekinandinê.

Ji min pirsî û got.

- Ji bo çi karê taybetî?

Min nizani bû ku ez çi bersivê bidim. Min kire pinepin. Pûgaçev wusa têgêhîşt ku ez naxwazim li ber kesî tişteki bibêjim,

loma ferman da hevalên xwe ku derkevin derve. Ji bilî du kesan herkesî bi vê fermana wî ku.

Pûgaçev:

- Tu dikarî li ber wan bipeyivî, got. Ez tişteki ji wan venaşêrim. Min carekê weha di bin çavan re li paşmêrên Çarê derewîn nêhirî. Ji van yek kalekî rîsipî, xûz û hûrik bû. Xeftanekî boz î ji çûxayê nebaş li navpiyê wî bû. Ji bilî qeytanekî hêşîn î ku çeprast havêti bû milên vî xeftanê xwe, min balkêşiya tişteki wî yê din ne dît. Lê heta ku ez li darê dinê sax bim, ez ê ew î din ji bîr nekim. Yekî bejindirêj, xurt, navpiyê wî fere û li dor jiya çel û pêncsalî bû. Riyê wî yê tov û soravî, çavê xulavî yên ku dibiriqîn, pozê wî yê bê firnik, çilkesorên ku li ser enî û hinarikên wî, xurtiyek ecêb dida vî ruyê fere û xurî. Qutikekî sor, xeftanekî kirgizî û şalekî kazakî lê bû. Ez dûre têgêhiştim ku ji van merivan: Yê pêşîn Beloborodov î sercoxê bû-yê ku ji leşgeriyê reviya bû.-Yê duduyan jî Afanasî Sokolov î ku bi navê "Hlopûşa" dihate nasîn, bû. Xwînriyekî dûrande bû û sê cara jî hêtûnên Sibîryayê reviya bû. Di gel tevliheviya serê xwe, li ser vê civata ku ez bêdil keti bûm nav, her ez difikirîm. Pûgaçev bi pîrsa xwe ya gavek berê, ez dîsa li min varqilandim.

- Ca bibêje ku em jî têbigêhîjin; ji bo çi karî tu jî Orenbûrgê derketî!

Di wê gavê de tavilê ramanek nexşîn hate hişê min. Mîna ku nivisa eniya min careke din ez pêrgî Pûgaçev kirim û bi viya jî fesalek da min ku ez bigêhijim armanca xwe. Min biryara xwe da ku ez vê fesalê bi kar bînim. Bêyî ku ez zêde li ser vê biryara xwe bifikirim, min bersivê jî dil da Pûgaçev.

- Ji bo xelasiya keçek sêwî û êşiyayî, ez ketime riya Belogorskê.

Çav li serê Pûgaçev lîzikîn û bi hêrs got:

- Ji merivên min kî diwêre keçek sêwî biêşîne? Ku ew xwarziyî şeytîn be jî, ew ê xwe ji destê min pak neke! Bêje ka ew bêşerefa kî ye?

Min got:

- Navê wî, Şvabrîn e. Ew keçika nexweşa ku we di mala

metran de dît, wî ew zindani kiriye û cî lê teng dike ku ew bi wî re bizewuce.

Pûgaçev bi livek xofdar:

- Ez ê rayê Şvabrîn bidim, got. Ez ê hinî wî bikim, ca meriv çawa femandariyê dike û xelkê diêşîne. Ez ê wî bidim dardekirin!

Hlopûşa bi dengekî xeniqî jê re got:

- Ca destûrê bide min, ez ji te re tişteki bibêjim. Dema ku te femandariya kelê da dest Şvabrîn, te gelek pele kiri bû. Û naha jî di dardekirina wî de tu lez dikî. Te yekî ji malmezinan hanî serokatîya kazakan û te kazak xeyidandin, û naha jî bi du peyvikan nexape, merivan nede dardekirin û malmezinan nevenciqîne.

Pîremêrê bi qeytanê hêşîn:

- Divê meriv ne dilşewatê wan be û ne jî wan bibexşîne! got û dîtînen xwe bi lêv kir. Xem nake, em Şvabrîn jî bi dar de bikin. Lê ev nabe sedem ku em bi her awayî dadpirsiya vî efserî nekin. Ku ew te wek Çar nehewîne, tew ne hewce ye ku rastiyê jî ji te bipê. Lê na, ku ew te wek Çar dihewîne, wê çaxê li Orenbûrgê di nava neyarên te de, heta roja îroyîn ew çima maye? Ku te bivê, em wî bikêşin oda dadpirsiyê û hinekî dax bikin. Ka tu çi dibêjî? Ez bawer im ku wan ev efendiya ji Orenbûrgê wek sîxurekî şandine.

Dîtînen vî çapûlgerê pîr bi min gelek rast dihat. Dema ez fikirîm ku ez di nav lepên kê de me, ricifiyên sar bi hemî laşê min ket. Nerihetîya min ji çav Pûgaçev ne reviya. Çavê xwe ji min re şikand û pîrsî:

- Ez bawer im mereşalê min rast dibê. Ka hûn çi dibêjin, mîrzayê me?

Rengê peyivîna Pûgaçev tirs ji ser min rakiri bû. Bi rewşek bêhnfere min bersivand ku ez di bin destê wî de me û ew çi bivê dikare bi min bike.

Pûgaçev:

- Baş e, got. Naha ji me re bibêje, ca bajarê we di çi rewşê de ye?

Min bersiv da û got:

- Şikir ji Xwedê re, tu kêmasiyek nîne.

Pûgaçev peyvên min dubare kir û got:

- Tu kêmasiyek nîne, erê! Û xelk ji birçîna dimrin!

Çarê derewîn rast digot. Lê ji ber sondxwariya xwe, min gelek ji Pûgaçev re got, da ku ew pê ewle be li Orenbûrgê bi têra xwe xwarin û vexwarin heye û ew hemû tiştên ku têne gotin ji gotinên vala ne.

Pîremêr ket navîna galegalê û jê re got:

- Binêre, tu dibînî ku li nava çavê te dinêre û derewan dike. Hemû kesên ku ji wir direvin û tî, bi devekî dibêjin; li Orenbûrgê birçîtî li qirikê ye û xelk li pey laşên mirarbûyî digerin û dixwin. Û mîrza jî dixwaze baweriya me pê bîne ku tu kêmasiyek nîne. Ku te dil heye tu Şvabrîn bi dar de bikî, qene vî xortî jî bi wê dara sêpê ve bidaliqîne ku dilê wan yekî jî nemîne.

Mîna ku Pûgaçev ji peyvên vî pîremêrî çavrijiya dudilî bû bû. Lê ji xêra Xwedê re Hlopûşa xwe gihand hewarê û ji hevalê xwe re:

- Ma te hêj bi tera xwe serjêkirin û kuştin ne kiriye, Naûmîç? got. Ev çi mîxasî ye bi te girtiye? Bi xwe lingekî te li gorê yek li dorê ye, lê çavê te hêj li kuştin û dardekirinê ye... Ji bo dîlovaniya dilê te, hêj te çiqas xwîn divê?

Beloborodov bersivand:

- Lê tu... tu çi nangenimîyê dikî! Ji kengî de tu wusa diltenîkî bûye?

Hlopûşa:

- Rast e, got. Min jî gelek mal şewutand û ketim ber gunehan. Ca binêre ev dest, ev dest!...

Hlopûşa kurmika xwe ya bi hestî guvaşt, piyê qutikê xwe hilçinê jor û zenda xwe ya bi pîrç derxist got:

- A ev desta jî ket ber xwîna gelek xirîstiyanan. Lê ne mêvanên xwe, min neyarên xwe kuştin. Û ew jî li ser devê rêyên vekirî, an jî li daristanên xewle... Û ne bi pesindayîna wusa li ber argûnan, min bi gurz û nalcox ew di erdê re kirin. Wek jî-nên xirab ne bi pilepilê...

Pîremêr berê xwe bi hêla din de kir û bi pinepin got:

- Hi, pozqertilî!

Hlopûşa bi hêrs:

- Tu çi dikî pinepin hulhulî! Ez ê pêşanî te bidim ka kî pozqertilî ye. Ca tu raweste, qeyê ew ê wexta te jî were! Ku Xwedê hez bike, tu ê jî wan daxên hestîvên sorkirî bibînî... Lê heta wê çaxê te hay ji xwe hebe ku ez riyê te ta bi ta nerûçikî-nim!..

Pûgaçev bi livek mirêş û dengekî bilind:

- Gelî generalên berêz! got. Bes zirezirê bikin! Hemû se-gên Orenbûrgê jî bi dara sêpê ve bileqin, min xem nîne; lê ku herdu kuçikên me yên pîr di nav hev de bireyên û bikin bixebix, ez ê jê bitirsim! De zû li hev werin!

Hlopûşa û Beloborodov bêyî ku peyv ji devê wan derkeve, bi awurên tûj li hev nêhirîn. Ez fikirîm ku mijara vê axaftinê biguherinîm, an ne ew ê dawiya wê ji bo min xirab ba. Ji ber vê yekê ez vegeyîyam ser Pûgaçev û min bi dilekî xweş gotê:

- Bi rastî jî hindik ma bû min sipasiya ji bo kurk û hespî ji bîr bikira ku li te bikim. Ku ji te neba, min nikari bû xwe bigihanda bajêr û ez ê di nîvê rê de ji sermayê bimrama.

Ev fikra min bi kêrî tiştekî hati bû. Rûkenî li Pûgaçev diyar bû. Çavê xwe şikand û got:

- Çêyî, çêyîyê dibîne. Naha tu ji min re bibêje, ew keçika ku Şvabrîn tadê lê dike, çiyê te û wê li ber hev heye? Dilê dildaran bê kul nabe, ne wusa?

Rewş baştir bû bû. Êdî ne hewce bû ku min rastî veşarta. Min rasterast bersiv da û got:

- Ew keçika dergistiya min e.

Pûgaçev bi dengekî bilind got:

- Dergistiya te! Te çima ev berê ne got? Baş e, em ê te bizewucînin û dîlanek xweş jî li dar xin!

Li vir vegeyîya ser Beloborodov û got:

- Binêre mereşal! Ev xortê ha, hevalekî min î kevn e. Em naha rûnin û bi hev re şivê bixwin. Sibe tê bi xêr. Ca em şevê bibihurînin, sibê em ê binêrên ka em ê çi bi xort bikin.

Min gelek dixwest ku ez xwe ji vê masa Pûgaçev dûr bixînim, lê ji destê min tiştek ne dihat. Du keçên berzewac yên

kazak -keçên xwediyê malê- sawanek sipî li ser masê raxistin. Nan, şorbemasî, çend şûşe şerab û avco hanîn. Ev cara du-
duyan bû ku bi mêvandarî ez bi Pûgaçev û hevalên wî yên
kambax re beşdarî xwarinê dibûm.

Ev gewzûşadiya ku ez bêdil beşdar bûm, heta nivê şevê
dom kir. Di dawiyê re, giraniya meyê hêdî hêdî li ser beşda-
ran diyar bû. Pûgaçev di ciyê xwe de rûniştî bû û dihênijî. He-
valên wî rabûn ser xwe, îşarî min kirin ku ez jî wî bi tenê
bihêlim. Ez jî bi wan re derketim der. Bi fermana Hlopûşa nî-
gehbanekî kazak ez birim oda nivistanê. Savelyîç jî li wir bû.
Derî li ser me qufilandin û çûn. Li hemberî van tiştên ku qe-
wimîn, lalayê min ewqas behitî ma bû ku tew peyvek jî dêv
derneket û tiştêk jî min ne pirsî. Di tariyê de xwe dirêj kiri
bû. Heta demek dirêj jî her fikir ufin û pifîn. Lê di dawiya
dawîn de dengê bixepixa wî hat. Di nava ramanên kwîr de
heta sibê xew ne ket çavê min.

Bi fermana Pûgaçev, sibê hatin û ez ji wir birim. Li ber
derê wî, taxûkek bi sê hespê tatarî sekini bû. Xelk di kuçê de
civiya bûn. Di devê derê xênî de ez û Pûgaçev bergitî hev ha-
tin. Kincên rêwîtiyê lê bûn. Kurkek li navpiyê wî û kolozekî
kirgizî li serê wî bû. Hevalên wî yên duh êvarê, dor li wî girti
bûn. Ev yên ha bervajî wan bûyerên êvarîn, naha bi cirxweşiy-
ek lihevhanî li ba hev bûn. Pûgaçev bi livek kêfxweş silav li
min hilda û ji min xwest ku ez jî bi wî re li taxûkê siwar bim.

Em lê siwar bûn û min li kêleka wî cî da xwe. Devgemên
hespan di dest tatarekî milfere de bû û li ser lingan rawesti
bû. Pûgaçev bi ferman jê re got:

- Bajo kela Belogorskê!

Dilê min li ser hev lê xist. Hesp bi rê ketin, zengilan lê dan
û taxûk li ser berfê nola tîrê pêşde kişiya.

Di vê navberê de dengê hilat ku min gelek baş dinasî:

- Raweste! Raweste!

Min nêhirî ku Savelyîç ber bi me dibeze û tê. Pûgaçev fer-
man da duruşkevan ku raweste.

- Mîrza, Pyotr Andreyîç! digot û dikir hewar. Bi vê rewşa
min ya pîr, min di nava van de nehêle, ev wargeha çapûl...

Pûgaçev:

- Ero hulhulî! got. Xwedê em dîsa rastî hev hanîn, erê! De zû hilkişê kêleka duruşkevan.

Savelyîç ji hêlekê ve cî dida xwe û ji hêla din vê jî dest pê kir:

- Mala te ava Çarê me, bavê me! Ji bo vê dilovaniya te ya ku li hember kalekî reben î mîna min, Xwedê saxî û bextiya-riya jiyenek sedsale bide te. Heta mirinê ez ê ji bo te banî Xwedê bikim û ez ê êdî tew qala kurkê ji postê kevroşk nekim.

Vî kurkê ji postê kevroşk, di dawiya dawîn de ew ê bi rastî ji Pûgaçev biêşanda. Lê ji xêra Xwedê re Çarê derewîn ev ne bihîst, an jî wek çilkek bêwext dît û guh ne dayê. Hespina rabûn çargaviya. Xelkên ku li herdu aliyên kuçê keti bûn rêzê, heta erdê xwar dibûn û bi kîrnûşî silav li Pûgaçev dikirin. Wî jî bi serê xwe silav dida herdu aliyên. Gelek ne buhurî, me gund li cî hişt, em ketin ser rasterêyekê û bi bezek xweş em çûn.

Meriv baş tê derdixê ku di wê gavê de ez çî difikirîm. Piştî çend saetên din min ê delala ber dilê xwe bidîta; ew delala ku ji min kira min ew wenda kiri bû êdî. Ew gava ku me ê dîsa hevdu bidîta, min dihanî ber çavên xwe. Û ji hêlekê ve jî min fikra vî merivê ku sernivîsa min di destan de, dikir. Ev merivê ku ji bo xelasiya dildara min ketiye rê, bi zordarî û xwîyê xwe î xwînrijî hate bîra min! Wî pê nizani bû ku dergistiya min keça Mîronov î kapîtan bû. Ku bêhna Şvabrîn teng bibûya, dikari bû hertişt ji Pûgaçev re bigota. Pûgaçev dikari bû bi awayekî din jî ev rastiya derxista holê... Wê çaxê ew ê çî bihata serê Marya Îvanovnayê? Bi van ramanan re ricifiyên sar digirte laşê min û por li serê min pij dibû.

Ji nişka ve bi pirseke Pûgaçev ez li xwe varqilîm û xeyalên min li cî man.

- Aya efendiyê me çima weha difikire?

Min bersivand û got:

- Ma ez nefikirim, lê kî bifikire? Ez efserekî ji malmezinan im. Ma hêj doh min li dijî te şer dikir û îro ez di taxûka te de

li teniştə te rûniştî me. Û tew bextiyariya jiyana min jî di dest te de ye.

Pûgaçev ji min pirsî:

- Çi ye, ma tu ditirsî?

Min jê re got, te ez carekê bexişandim û aniha jî ne ku tenê min xwe havêtiye bextê te, herweha alîkariya te jî ji min re bûye hêvî.

Desthilat got:

- Tu jî rast dibêjî, bi Xwedê tu jî rast dibêjî! Te dît bê merivên min çawa di bin çavan re li te dinêrîn. Pîremêr îro jî çêlî sîxuriya te dikir û digot, divê bête şikencekirin û dardekirin. Lê ez bi vê yekê qayil ne bûm. (Ji bo ku Savelyîç û tatar î duruşkevan nebihîsin, bi dengekî nizm lê zêde kir û got:) Ew piyala şerabê û kurkê ku te da min, hat bîra min loma. Tu jî dibînî, mîna ku di nav we de tê gotin, ez ne xwînxwarekî ewqas hov im.

Ketina kela Belogorskê hat ber çavê min, lê min qet tiştê ne got. Lewra min pêwîst ne dît ku ez bi wî re têkevim heftû-heştê.

Piştî bêdengiyek kurt, Pûgaçev pirsî û got:

- Li Orenbûrgê, li ser min çi dibêjin, gelo?

- Dibêjin, meriv nikare bi wî re qayişê bikêşe. Bi rastî jî te xwe da xuyakirin ku tu kî ye.

Pêjnên serbilindiyê li ruyê Çarê derewîn belav bûn û bi rûkenî:

- Wusa ye, got. Şerkerekî baş im ez. Ma di nav Orenbûrgiyên we de, tew qala şerê Yuzeyev nakin? Çel general li wir hatin kuştin û çar ordî jî dîl ketin. Ka tu çi dibê, ma keyê Prûsyayê dikari bi min re derkeve sêrî?

Ev virekiya çapûlger li peşka min hati bû û min gotê.

- De ka tu çi dibê, te ê bikari bûya ji heq Frederîck derketay?

- Ji heq Feodor Feodoroviç? Çima ji heq dernekevim? Va ye ez ji heq generalên we derdikevim? Û van yên ha jî li wî xistine, ne wusa? Heta naha devê çeka min serketin verişiye. Ca tu raweste, ku ez carê bajom ser Moskvayê, wê çaxê tu bi-

bîne, ew ê hîn çî bibe!..

- Ma difikirî ku tu ber bi Moskvayê biçî?

Pûgaçev hinekî fikirî, dûre hêdîka got:

- Xwedê dizane. Ciyê min teng e. Wek ku min divê, ez nikarim xwe bilivînim. Merivên min serhişkiya dikan. Diz û çapûlger in ew. Divê ez hefsarê wan sist nekim. Ku tengasiyek biqewume û ez bilikumim, ji bo xelasiya serê xwe, ew ê serê min bifroşin.

Min ji Pûgaçev re got:

- Binêre, tu bi xwe dibînî! Ma ji bo te ne çêtir e ku tu di wextê de, bi daxwaza xwe dev ji wan berdî û xwe bavêjî bextê dilovaniya Çarîçeyê?

Pûgaçev bi dilekî şewutî kenîya û got:

- Na, ji poşmaniya xwe ez dereng ketim û ji xwe bexşa min jî nabe êdî. Bi çî awayî min dest pê kiriye, ez ê wusa jî bido-minim. Kî dizane, te hew nêhirî ku ez bi ser jî ketim! Ma carekî Grîşka Otrepyev Moskva ne xist bin destê xwe!

- Û dûre jî tu dizanî bê çî hat serê wî, ne wusa? Ji pencera qesrê de havêtin xwarê, perçe perçe kirin, şewutandin, ariya wî dewisandin devê topekê û teqandin.

Tiştên ku di wê gavê de hatin bîra Pûgaçev, bi pêjneke kûvî û biryarek xort:

- Guhdar ke! got. Ez ê xevroşikekî ji te re kat bikim. Di zaroktiya xwe de, min ji pîrejineke kalmûk guhdar kiri bû. Rojekê eylo ji qijalekî re gotiye: «Birakê qijalek, ca bibêje, çima tu li vê dinê sê sed salan dijî û ez jî tenê sî û sê salan dijîm?» Qijalekî bersiviye û gotiye: «Ji ber vê yekê ye, xoşewîstê min, tu xwîna teze vedixwî û ez jî berate dixwim.» Eylo hinekî daye ber hev, daye ser hev û dûre gotiye: «Baş e, ca ez jî bi te re xwarina berête biceribînim.» Rabûne û bi hewa ketine. Dûre beratê hespekî li jêr dîtine û hatine li ser veniştine. Qijalekî ji hêlekê ve berate nikul kiriye û ji hêlekê ve jî pesnê tama wî daye. Eylo jî carekê duduyan nikul kiriye, bi şûnde tuf kiriye, perazing li xwe xistiye, bi hewa ketiye û ji qijalekî re gotiye: «Na birakê qijalek, yek carekê vexwarina xwîna teze, gelek çêtir e ji jiyîna sê sed salên bi berate. Û dûre jî

Xwedê mezin e. De ka ji vê xevroşika kalmûkê re tu çi dibêjî, ezbenî?

Min gotê:

- Gelek xweş e. Lê li gor min jîyîna bi kuştin û çapûlgeriyê jî, nikulkirina berate ye.

Pûgaçev bi mitûmatî li min nêhirî û qet tiştek ne got. Em herdu jî ketin nava ramanên xwe û bêdeng man. Tatarê duruşkevan dest havêti bû sitranek xemgîn. Savelyîç dihênijî û di ciyê xwe de li vê hêlê û wê hêlê dihejiya. Taxûka li ser vê riya rast û bi berf, wek ku bifire diherikî... Ji nişka ve perçîn û hola jama gundê li kêleka asêgehên Êralê ber bi çavê min ketin... Ê piştî panzde deqan me hajot hewşa kela Belogorskê.

- XII -

KEÇIKA SÊWÎ

*Ev şirta dara me ya sêvê
Ne xulf heye ne pelê wê
Ev bûkika ciwanik jî
Ne bav heye ne jî dê
Ne zîv û ne zêrê wê
Ne nas û ne kesên wê...*

«Dilanek govendê»

Duruşkevan hajot ber pêlikên mala femandêr. Xelkê ku dengê zengilên Pûgaçev nasî bûn, li pey me dibezîyan û dihatin. Şvabrîn li ser pêlikan bergitî desthilatê xwe hat. Wek kazakekî xwe tev şidandi bû û rî berda bû. Ji bo nangenimiyê, bêbext çend peyv gotin û alîkariya Pûgaçev kir ku ji taxûkê dakeve xwarê. Çer ku çav li min xist mitûmat ma, lê tavlê li xwe varqilî. Destê xwe dirêjî min kir û got:

- Tu jî hatî û ketî nav me, erê? Tu dereng jî mayî!

Bêyî ku tu tişteki bibêjim, min berê xwe jê zivirand.

Dema em ketin hundurê wê oda bi bîranînên germ, dilê min di bîr ve çû. Dîploma femandarê rihmetî, wek beryadê gornekê hêj bi dîwêr ve dardekirî bû. Pûgaçev li ser dîwançê rûnişt, dîwança ku di demên pilepila jina xwe de Îvan Kûzmîçê reben gêj dibû û diçû li ser xilmajî dibû. Şvabrîn çû bi destê xwe jê re votka hanî. Pûgaçev piyalek daqultand, dûre ez pêşan dam û got.

- Ji efendiyê me re jî kerem bike.

Şvabrîn tev berkêşoka xwe ber bi min hat. Lê min cara du-

duya berê xwe ji wî zivirand. Baş xuya bû ku di nava nerihe-
tiyek mezin de ye. Bi deqdorîya xwe ya hertimî, bêguman ew
têgêhiştî bû ku Pûgaçev jê ne xweş e. Ji awurên wî ditirsiya, lê
carina jî di bin çavan re bi şik li min dimeyîzî. Pûgaçev rewşa
kelê, gotin û saloxên ku li ser hêzên neyêr têne peyivîn, û tiş-
tên weha jî wî guhdar kir. Dûre di wextek nepayî de jê pirsî û
got:

- Ka bibêje birako, ew keçika kî ye ku te havêtiye paş dêrî.
Ca wê pêşanî min bide.

Gwîne Şvabrîn bû wek xwelî û bi dengekî lertzok got:

- Desthilatê min.. fermandarê min, min ew ne havêtiye paş
dêrî, ew... nexweş e, di oda xwe de ramediyaye.

Desthilat rabû ser xwe û got:

- Min bibe ba wê.

Şvabrîn tu rê ne dît ku xwe jê pak bike. Rabû ji bêçarî Pû-
gaçev bir oda Marya Îvanovnayê. Û ez jî li pey wan diçûm.

Şvabrîn li ser pêlikan sekinî û got:

- Desthilatê min, we çi ji min divê bivê, di desthilatiya we
de ye. Lê îcaza yekî biyanî nedin ku têkeve oda jina min.

Ez lerizîm:

- Tu zewuciye jî, ne wusa! min gotê û min kir ku ez dest bi-
kîni gewriya wî.

Pûgaçev ji min re:

- Tu deng meke! got. Ev karê min e.

Dûre zivirî ser Şvabrîn û jê re got:

- Zimandirêjîyê meke û xwe li naz nexîne! Jina te be jî ez ê
têkevim hundur û ez kê bixwazim jî dişînim ba wê. Bide pey
min efendî!

Di devê derê odê de Şvabrîn dîsa rawestiya bi hêviyek da-
wîn û dengekî nîvçe got:

- Deshilatê min, min divê ez ji nuha de bi we bidim zanîn
ku agirê wê lê rabûye û ev sê roj in her bêhiş dipeste.

Pûgaçev:

- Dêrî veke! got:

Şvabrîn dest di bêrikê xwe de kir û li niftê geriya. Lê dûre
got min bi xwe re ne haniye. Pûgaçev pêhnek li dêrî xist, derî

vebû û em ketin hundur. Min çavê xwe li hundurê odê gerand, ez di cî de sipûsar bûm. Fîstanekeî qetiyayî yê gundiyan li Marya Îvanovnayê û li quncikekeî rûnişti bû. Gwînê wê zer bû bû, jar bû bû û porê wê li nav hev keti bû. Li pêş wê kwîzekî avê û li ser devê kwîz jî perçekek nan hebû. Çer ku keçika reben çav li min ket, ricifî û qêriya. Aniha nikarim bi lêv bikim ku wê çaxê min çî kir.

Pûgaçev bi awurên tûj li Şvabrîn nêhirî, bi pişirînek xemgîn got:

- Te nexweşxaneyek baş heye!

Dûre ber bi Marya Îvanovnayê çû:

- Ca bibêje kevoka min. Ev mêrê te çima te wusa diarihî-ne? Te çî gunehkarî kiriye li hemberî wî?

Marya Îvanovnayê:

- Mêrê min! got. Ew ne mêrê min e. Li darê dinê ez ê bi wî re nezewucim! Ku kesek nikari be min jê xelas bike, min biryara xwe daye ku ez xwe bikujim.

Pûgaçev bi çavekî kuştinê li Şvabrîn nêhirî û got:

- Tu çawa diwêrî li min derewan bikî! Bêpaye! Têdigêhijî ku te aniha çî li xwe heq kiriye?

Şvabrîn çog dan erdê û xwe havêt bextê wî. Di wê gavê de min bi çavekî wusa dilversîn lê nêhirî ku, ew kerba hundurê min jî li ber wenda bû. Vî malmezîne ku xwe havêti bû lingê serxweşekî, awurên dilverişîn dagirti bû çavên min.

Bêhn li Pûgaçev fere bû û got:

- Vê carê ez te dibexşim. Lê tu ji bîr nekî ku ji vir û pê ve, çî gunehkariya ku tu bikî, ew ê ev jî lê zêde be.

Dûre vegeziya ser Marya Îvanovnayê û bi zarxweşî jê re got:

- Keçika xweşik, rabe biçe derve. Ez azadiya te bexşî te dikim. Ez Çar im.

Marya Îvanovnayê bi lez li wî nihêrî, û tavilê tégêhîşt ku ev merivê li pêş wê, xwîniyê dê û bavê wê ye. Bi herdu destên xwe ruyê xwe veşart û bêhiş gêrî erdê bû. Min xwe havêt ser ku ez hemêz bikim, lê di wê gavê de destirmana wê ya berê, Palaşka kete hundurê odê û bi mêrane xwe da ber alîkariya

xatûna xwe. Pûgaçev derket. Em hersê jî daketin oda mêvanan. Çar bi ken got:

- Belê efendiyê me! Te keçikek xweşik bi dest xistiye, bi rastî. Ka tu çi dibê? Em bişînin. Pey metran û em mara xwarziya wî pê bidine birîn. Ez ê bibim dîdevanê we û bila Şvabrîn jî şospaniyê bike. Em ê bixwin, vexwin û kêfa xwe bikin!

Tiştê ku ez jê ditirsiyam, hat serê min. Pêşniyara Pûgaçev, wek kêrekî li ser dilê Şvabrîn keti bû. Bi rewşek bêhişî û dengêkî lerzok:

- Desthilatê min! got. Min nebaşî kir ku min derew li we kir. Lê Grînyov jî we dixapîne. Ev keça ne xwarziya mala metran e. Ew keça Îvan Mîronov e, kapîtanê ku we di girtina vê kela Belogorskê de bi dar de kir.

Pûgaçev berê xwe da min, bi awurên tûj li min nêhirî û bi mitûmatî:

- Ev çi ye? got.

Bêyî ku ez tew xwe bilivinîm, min bersiv da û got:

- Şvabrîn ji we re rastî got.

Pûgaçev tengijî û got:

- Lê te ev berê ji min re ne goti bû!

Min bersivand û got:

- De ka tu bi xwe bifikire, ma min li ber merivên te dikari bû bigota ku keça Mîronov hêj dijî? Wan ê tavilê bikuşt. Ew ê kesekî nikari bûya ew xelas bikira.

Pûgaçev bi ken:

- Tu jî rast dibêjî, got. Dilê serxweşên min ê tew bi keçika reben neşewutiya. Deqdora jina metran baş kiriye ku ew xapandine.

Piştî ku min nêhirî ew bêhnfere dixuye, wê çaxê min jê re got:

- Binêre, ez nizanim bê ez te bi çi binavînîm û naxwazim bizani bim jî. Lê Xwedê jî pê dizane ku, ji bo vê alîkariya te, ez amade me canê xwe jî bidim. Lê tiştê ku li dijî bawerî û dilovaniya min be an jî pê şerefa min bişkê, ji te lava dikim ku tu ji min nexwazî. Te çêyiyek mezin bi min kir, ez deyndarê vê çêyiya te me. Te çawa dest pê kir, wusa jî biqedîne. Bihêle,

ez û vê keçika sêwî bidin ser wê riya ku Xwedê daye ber me û em biçin. Li kuderê dibe bila bibe, û çi bi serê te were jî; ji bo xelasiya ruhê te î gunehkar, em ê herdu jî banî Xwedê bikin...

Xweş diyar bû ku van gotinên min, mistek ava dilovaniyê li ser dilê Pûgaçev reşandi bû û loma:

- Baş e, bila fena te be! got. Dardekirin be dardekirin, be-xişandin be be-xişandin. Ev xwiyekî min e. Dergistiya xwe bide pey xwe û te kuderê divê bibe. Xwedê bextiyariyê bi para we ke!

Dûre vegeriya ser Şvabrîn û ferman dayê ku ji min re kaxizek îcazê amade bike da ku ew navçe û kelên ku di bin fermandariya wî de ne, ez tê re bi serbestî derbas bibim. Te digot qeyê Şvabrîn heliyaye û qediyaye êdî. Wek keviyekî, hişk û bêliv sekinî bû. Pûgaçev ji bo kontrola kelê derket der, û Şvabrîn jî da pey wî. Lê ji ber sedema ku ez ê ji bo rê xwe tev bikim, ez ji malê derneketim.

Piştî ku ez bi tenê mam, tavlê bazdam oda Marya Îvanovnayê. Derî ji paş ve hati bû qarosekirin. Min li dêrî da.

Dengê Palaşkayê hat û:

- Ew kî ye? got.

Min navê xwe got. Dengê Marya Îvanovnayê ji paş dêrî hat.

- Xwe hinekî ragirên, Pyotr Andreyîç. Ez kincê xwe diguherim. Hûn biçin mala Akûlîna Pamfîlovnayê, ez ê aniha werim wir.

Min bi ya wê kir û ez ber bi hewşa mala Gerasîm î metran çûm. Metran û jina xwe bi bezîn hatin pêşiya min. Savelyîç berî min hati bû wir û hertişt kat kiri bû.

Akûlîna Pamfîlovnayê:

- Hûn bi xêr hatin, Pyotr Andreyîç. Şikir ji Xwedê re, me dîsa hevdu dît. Hûn çawa ne? Her rojên Xwedê hûn di bîra me de bûn. Lê tew Marya Îvanovnayê, vê rebena min ji ber tunebûna we gelek kişand! De ka bibê berxê min, bi çi awayî we û Pûgaçev wusa li hev kir? Çawa bû ku wî hûn ne kuştin? Lê dev jê ber de, ji bo vê yekê jî mala wî ava...

Gerasîm î metran peyva wê birî û got:

- Bes e, pîrejin. Dev ji vê zimandirêjiyê berde. Û ji bîr meke ku ciyê zimandirêjan agirê dojhê ye... Hûn li ser ser û çavê min hatin Pyotr Andreyîç! Kerem kin têkevin hundur, ezbenî. Ji mêj ve ye ku me hevdu ne dîtiye.

Jina metrên çî xwarin û vexwarin hebû, ji hemûyî hanî û ji bo min li ser têxt danî. Di vê nabêrê de jî ziman lê ne disekinî û her dipeyivî: Şvabrîn çawa cî li wan teng kiriye ku Marya Îvanovnayê ji nav lepên wan derxîne, çawa ku Marya Îvanovna giriya ye û ne xwestiye ji wan biqete, bi alîkariya jîriya Pa-laşkayê (ya ku kazakê grûhban dixwest li ber bilûrê bide reqisandin) çawa pêwendiyên rojane di navbera xwe û Marya Îvanovnayê de pêt girtine, çawa li Marya Îvanovnayê şîret kiriye ku ew ji min re namê binivîse...hwd... ev hemû yek bi yek kat kir. Dema doba peyivînê hat min, ew tiştên ku di serê min de hati bûn, min jî bi kurtî kat kir. Çer ku metran û jina xwe bihîstin Pûgaçev pê dizane wan Pûgaçev xapandiye, dest bi gunehweşînê kirin.

Akûlîna Pamfilovnayê:

- Hz. Îsa bi me re be! Ew me ji vê xezeba Xwedê bisitirîne! Lê bi rastî jî ev Aleksey Îvanîç Şvabrîna fisekek e!...

Di vê navberê de derî vebû û li ser ruyî xwe î vemirî bi pişîrînek şêrîn Marya Îvanovna kete hundur. Fîstanê gundiyan ji xwe kiri bû û wek berê dîsa xwe xweşikî tevpeça bû.

Min bi destên wê girt, heta demeke dirêj jî bêyî ku tu peyv ji devê min derkeve, ez rawestî mam. Ji bextiyariyê dilê me herduyan jî tije bû bû û bêdengî daketi bû ser me. Xwediyên malê xwe li wir zêde hîs kirin û derketin der. Em bi tena serê xwe man. Hemû tiştên ku qewumî bûn, me ji bîr kirin. Em peyivîn û her peyivîn. Em ji axaftinê têr ne dibûn. Piştî ez ji kelê veqetiya bûm, ew hemî tiştên ku heta naha hati bûn serê wê, Marya Îvanovnayê yek bi yek kat kir. Ew xeternakiyên ku jiya bû, ew tiştên ku Şvabrînê kambax hanî bû serê wê, hemû hanî ber çavê min. Me ew demên xwe yên bextiyar û derbasbûyî jî bi bîr hanîn... Em herdu jî di ser hev de girîyan. Dûre min fikra xwe ya li ser pêşerojên me, jê re vekir. Ev kela di desthilatiya Pûgaçev û femandariya Şvabrîn de bû. Li vir

mayina wê ne gengaz bû êdî. Û me nikari bû fikra mayina li Orenbûrgê jî bikira; lewra ev der bi xwe, bi êş û azara warekî dorgirtî bû. Li ruyê dinê tu merivekî wê ne ma bû. Min pêş-niyar kir ku wê bi xwe re bibim gund, ba dê û bavê xwe. Berê hinekî dudulî bû. Li ser zewaca me, wê bêdiliya bavê min ew tirsandi bû. Min tirsê wê li ber belav kir. Lewra min dizani bû bavê min ê keça leşgerekî fêris î ku ji bo welatê xwe ketiye, wek serketina vatineyekê bihewîne.

Di dawiya dawîn de min got:

- Dildara min, Marya Îvanovna! Ji naha ve wek ku tu jina min bî, ez li te dinêrim. Ew bûyerên dûrî aqilan, em ewqas bi hevdu ve girêdane ku li darê dinê tu tiştek jî nikare me ji hev biqetîne.

Marya Îvanovnayê ji dilûcan guhdariya min kir. Ne kete rewşên fediyokî, ne jî serî li xwe gerand ku nebe. Wê jî dizani bû ku nivisa eniya wê bi ya min ve hatiye girêdan. Lê dîsa jî dubare kir ku bêyî daxwaza dê û bavê min, ew ê nikari be ji min re bibe jin. Ez jî li dijî ne sekinîm êdî. Ji kela dil û daxwazek germ me hevdu maç kir. Herweha di navbera me de her-tişt safî bû bû.

Piştî demekê şûnde, kazakê grûhban kaxiza îcaza min hanî. Û bi min da zanîn ku desthilat banî min dike. Pûgaçev bi nivisa xwe ya xiluxwarî navê xwe li binê wê nivisi bû. Dema ez çûm, wî jî ji bo rêketinê xwe amade kiri bû û li ser rê bû. Wexta min xatir ji vî merivê kambax - ji bilî min ji bo herkesî xwînxwarekî mezin bû - xwest, ez nikarim pêjnên dilê xwe î wê çaxê kat bikim. Lê ez çi rûreşiyê bikim! Di wê gavê de xwîna min gelek li wî dikeliya. Min pir dixwest ku ez wî ji refê wî yê çapûlgeran veqetînim û hêj ku wext heye serê wî ji mirinê bifilitînim. Lê Şvabrîn û kesên li dora wî, ji min re asteng bûn ku min ev hemû tiştên di dilê xwe de jê re bi lêv bikira.

Bi dostanî me xatir ji hev xwest. Dema Pûgaçev di nava koma xelkê de çav li Akûlîna Pamfilovnayê ket, bi tiliya xwe gef lê xwar û bi mane çavê xwe jê re şikand. Dûre li taxûka xwe siwar bû, ferman da duruşkevan ku bajo gundê Berdskayê. Bi rêketina hespan re, wî di ciyê xwe de, xwe xwar kir

û bi dengekî dîsa xatir ji min xwest:

- Bi xatirê we, efendiyê me! Hêvîdar im em ê dîsa hevdu bibînin.

Bi rastî jî me car din hevdu dît, lê di kîjan rewşan de!..

Pûgaçev çû. Dûr û dirêj min li wê beyara sipî, li pey wî nihêrî. Taxûka wî wek bayê bi dûr diket. Xelk belav bûn. Şvabrîn xwe havête derekê û ji ber çavan wenda bû. Ez vegeriyam mala metran. Ji bo rêketina me hertişt amade bû bû û min ne dixwest ez zêde jî bisekinim. Hemû tiştên me di kevnetaxûka femandariyê de hati bû cîkirin. Hespina bi destsivikî pê ve hati bûn girêdan. Ji bo ku vê cara dawîn xatir ji gorna dê û bavê xwe bixwaze, Marya Îvanovna çû paş dêrê. Min xwest ez jî pê re biçim, lê ji min lava kir ku ez wê bi tenê bihêlim. Piştî çend deqan vegeriya û hat. Bêdeng û bi çavên tije hêsir bû. Taxûka me kişiya bû ber dêrê. Gerasîm î metran û jina xwe derketin ser pêlikan ku me bi rê bikin.

Ez, Marya Îvanovna û Palaşkayê, me di taxûkê de ciyê xwe girt. Savelyîç derket li ciyê duruşkevan rûnişt.

Akûlina Pamfilovnaya dîlpak got:

- Bi xêr û xweşî biçe kevoka min, Marya Îvanovna! Riya te vekirî be şêrê min, Pyotr Andreyîç! Xwedê bi we re be, Xwedê we herduyan jî bisitirîne.

Em bi rê ketin. Di pencera mala femandêr de Şvabrîn ber bi çavê min ket, kerb û xirabî ji ruyê wî dibarî. Min berê xwe bi hêlek din de kir. Lewra min ne xwest ku ez li serê neyarekî nîvkujî mêranyê bikim. Taxûka me ji derê kelê derket, me kela Belogorskê heta û heta li cî hişt.

- XIII -

ZÎNDANÎTÎ

*- Hêrs nebin ezbenî, fermanberek im
Divê ez tavilê bavêjim hundur we.
- Fermo ji we re, ez amade me
Lê berê bide min destûrê ku xwe biparêzim.
«Knyajîn»*

Ev hemû tiştên ku bûn, bi min wek xewnekê dihatin. Lewra ez û vê xweşika ber dîlan, em bi rewşek nepayî gihîştî bûn hev. Hêj vê sibê jî di ber rewşa wê de bi êş ez diqirqilîm. Marya Îvanovna ji min bêtir kwîr kwîr difikirî, bi xemgînî gav li min û gav li rê dinêrî. Xweş diyar bû kû hêj ne hati bû ser xwe. Em herdu jî bêdeng bûn. Me hertişt hanî bû ber çavên xwe û dil li me westiyayî bû. Bêyî ku em bizani bin bê west çawa derbas bû, piştî du saetan me nêzîkî li kelakê kir ku ew jî di binê desthilatiya Pûgaçev de bû. Li vir hesp hatin guhertin. Femandarê kelê kazakekî bi rî bû. Li dorhela me wek perwanê li ba diket û ev karê guhertina hespan di dest de kir. Ji viya jî têgêhiştî ku duruşkevanê me î zimandirêj, ez wek nêziktirîn merivê Pûgaçev dame naskirin.

Em dîsa ketin rê. Tariyê dest pê kiri bû xwe dadigirt ruyê erdê. Me nêzîkî li bajarekî piçûk dikir. Li gor saloxdana kazakê bi rî, hêzeke xurt li vir civiya bû ku têkeve nav hêza Pûgaçev. Nîgehbanên şevê pêşî li me girtin:

- Di taxûkê de kî heye?

Duruşkevan ev pîrsa bi dengekî bilind bersivand û got:

- Hevalê Çar e. Xatûna wî jî pê re ye.

Nîgehbanên şevê tavlê dor li me girtin û dijûnê gelek xirab li me barandin.

Sergrûhbanekî bi simbêl ji min re:

- Derkeve der, hevalê şeytên! got. Naha tu û xatûna xwe, hûn ê herdu jî ser û binê erdê bibînin!

Ez ji taxûkê daketim û min ji wan daxwaz kir ku min bibin ba fermandarê xwe. Dema leşgeran li pêş xwe çav li efserekî xistin, dev ji dijûnan berdan. Sergrûhban bi racemî min ket ku min bibe pêş serheng. Savelyîç li pey min dimeşîya, dihat û xwe bi xwe digot:

- A ji te re hevalê Çar! Em hatin heyfa bavê, me ewkê dê ji da ser... Xwedêyo! Va rewşa me ê li kuderê bisekine?

Taxûk jî hêdî hêdî li pey me dihat.

Piştî pênc deqan em hatin ber xaniyekî piçûk î rohnîk. Sergrûhban li wir nîgehbanek da ber min û bi xwe jî çû hundur ku hanîna min ji jor re bibêje. Ket hundur û tavlê derket. Û bi min da zanîn ku femandêr ferman daye û gotiye: Naha wexta min tune ez banî bikim, wî bavêjin zîndanê û xatûna wî jî bîne ba min.

Ez bi hêrs qêriyam û min got:

- Ev çi ye? Ma ev meriva xerifîye, çi ye!

Sergrûhban bersivand û got:

- Ez nizamim, ezbenî. Lê fermandar efendî ferman rakir ku em efendiyê xwe bavêjin zîndanê û xatûna wî jî bibin ba fermandar efendî!

Min ber bi pêlikan lezand. Nîgehbanan ne kirin ku nehêlin ez biçim. Rasterast ez ketim hundurê odeyekê. Li vir şeş efsêrên koma parêzgerî rûniştî bûn û bi qeremaçan dilîstin. Serheng destê qeremaçan belav dikir. Çer ku min çav li wî xist, di cî de mitûmat mam. Min tavlê nasî ku ew Îvan Îvanovîç Zûrîn e. Wextekê li xana Sîmbîrskê di lîstika bîlardoyê de sed rûbil ji min xwari bû.

Ez qêriyam û min got:

- Wey, gelo ez çewt nabînim? Îvan Îvanovîç? Ev tu î, ne wusa?

- Wey, wey, wey! Pyotr Andreyîç! Tu û van derina? Tu ji

kuderê têy? Bi xêr hatî birakê min. Ma tu jî naxwazî beşdarî listika me bî?

- Na, gelek sipas. Lê ku tu fermanê bidî û ji bo min tavilê xaniyekî peyda bikî, ew ê gelek baştir bibe.

- Ma tu xênî çî dikî? Li ba min bimîne.

- Na, nabe, Ez ne bi tena serê xwe me.

- Baş e, wê çaxê hevalê xwe jî bi xwe re bîne.

- Ne heval e ew... ew keçikek berzewac e...

- Errr... rik! Keçikek! Ka bibêje, te jî kuderê bi dest xist?

Û Zûrîn bi vê peyvika xwe re bi awakî wusa manedar fi-kand ku ew hemû kesên di odê de bi biqîn kenîyan, û ez jî ge-
lekî şermesar ketim. Zûrîn peyvên xwe domand û got:

- Baş e, bila fena te be. Ku xanî be, em ê tavilê xaniyekî ji te re peyda bikin. Lê bi rastî jî gelek heyf e... Me ê dîsa fena berê kêfxweşiyek li dar bixista... Ca binêre, ero leşger! Ew dergistiya Pûgaçev çima nayê? Serhişkiyê dike, çî ye? Jê re bibêjin, bila tew netirse. Xortekî li hev hatiye û tiştekî xirab nake, bibêjin. Û dûre bi porçika wê bigirên, wê çaxê ew ê bi xwe were.

Min jî Zûrîn re got:

- Ev çî bû vêca? Kî dergistiya Pûgaçev e? Ew keça kapîtan Mîronovê rihmetî ye. Min ew jî nav lepê çapûlgeran filitan-diye, aniha jî ez ê wê bibim gundê me û li wir bihêlim.

- Tu çî dibêjî? Na xwe ew kesên ku bi qasekî berê qal diki-rin, tu bûy? Xwedêyo! Baş e, ev çî ye?

- Ez ê dûre hertiştî ji te re bibêjim. Lê tu naha rabe û ji bo Xwedê dilê wê keçika reben xweş bike. Leşgerên te ew tir-sand.

Zûrîn tavilê leşgerên xwe haydar kirin. Ji ber vê xeletiya ku çewt hati bû têgêhîştin, bi xwe jî rabû çû derve ku ji Marya Îvanovnayê bexişandina xwe bixwaze. Ferman da sergrûhban ku ji bo wê, li bajêr maleke herî baştir bête peydakirin. Min ê jî şeva xwe li ba Zûrîn bibuhuranda.

Bi hemî efseran re me şîva xwe xwar û piştî şîvê ez û Zûrîn bi tenê man. Ew hemû bûyerên ku di serê min de hati bûn, yek bi yek min jê re kat kir. Zûrîn jî dil guhdariya min kir.

Piştî ku min qedand, serê xwe hejand û got:

- Hemû baş e û xweş e, lê ez tiştêkî tînegêhijim ku tu li pey kîjan şeytanî diçî û dizewucî. Tiştê ku ez rast dibînim, wek ef-serekî şerefmend divê ez ji te re bibêjim. Bawer bike ku ze-wucîn, dînitî ye. Ma tu ê çima têkevî serêşiya jin û zarokan? Dev jê berde! Binêre ez çî dibêim: Tu were dev ji vê keça ka-pîtan berde! Min riya Sîmbîrskê ji neyaran paqij kiriye. û bê xeter e. Sibê wê bi tenê bişîne, bila biçe ba dê û bavê te. Û tu jî li vir, li ba min, di hêza parêzgeriya min de bimîne. Tew ne hewce ye ku tu vegerî Orenbûrgê jî. Ku tu dîsa têkevî nav le-pên serhildaran, xelasiya te ê tunebe. Ca bila hinek wext tê-keve navberê, tu ê bi xwe jî bibînî bê çawa ew agirê evîndariyê li te bibuhure, û hertişt ê ji nû ve baş bibe.

Ez ne di vê baweriyaya wî de bûm. Lê min dizani bû ku di nava ordiyên Çariçeyê de mayîn û şerkirin jî, deynekî hustuyê min e. Min biryara xwe da ku ez bi ya Zûrîn bikim; Marya Îvanovnayê bişînim gundê me û ez bi xwe jî li vir di hêza pa-rêzgeriya wî de bimînim.

Savelyîç hat ku alîkariya derxistina kincên min bike. Di vê navberê de min pê da zanîn ku biçe xwe tev girê bide, sibetirê ew û Marya Îvanovnayê bi tenê têkevin rê û biçin.

Tavilê dest bi serhişkiya xwe kir û got:

- Ev çî ye, Pyotr Andreyîç? Ma ez ê çawa te bi tenê bihê-lim? Dê û bavê te ê çî bibêjin?

Min ji berê de xwiye pîremêr dizanî bû. Ji ber vê yekê jî min kir ku bi zarekî xweş ez wî bînim ser rê. Min dest pê kir û got:

- Hevalê min î Arhîp Savelyîç! Nebêje na û vê çêyiya xwe ji min re nede paş. Li vir tu hewceyiya min ji xulaman nîne. Ku ez Marya Îvanovnayê jî bi tena serê wê bişînim û tu ne pê re bî, hustuyê min ê her di ser wê de xwar be. Xulamîya ku ji wê re bikî, mîna ku te ji min re kiri be. Lewra çer ku dawîya van tevliheviyan were, ez ê bi wê re bizewucim.

Bi bihîstina van gotinan re Savelyîç bi matmayîyek mezin destên xwe li hev dan û got:

- Bizewucî, erê! Zarokê doyîn dixwaze bizewuce! Lê bavê

te ê çî bibêje, diya te ê çî bifikire?

Min bersivand û got:

- Ew ê bihewînin. Piştî bizani bin ku Marya Îvanovna kî ye, divê bipejirînin. Min jî hêviya xwe sipartiye te. Dê û bavê min bi te bawer in, Savelyîç. Tu ê jî navbera me xweş bikî êdî, ne wusa?

Ev peyvên min keti bûn serê pîremêr û loma got:

- Ax, Pyotr Andreyîç, roniya herdu çavê min. Gerçî jî bo zewaca te, wext hêj pir zû ye. Lê Marya Îvanovna jî keçek wusa ye ku, bi rastî jî ew ê gelek heyf be ku meriv vê fesalê jî dest xwe derxîne. Baş e, bila mîna te be! Ez ê vê hûriya Xwedê bi xwe re bibim, ji pîvana xwe der ez ê jî dê û bavê te jî lava bikim ku bê zîv û zêrên bûkaniyê be jî, hêjayî bûka malan e.

Min sipasî Savelyîç kir û ez çûm oda ku lihêfên min û Zûrîn tê de. Ez û Zûrîn li ser lihêfên xwe ramediyên û em peyivîn. Ji kêfxweşî çî dihate ber devê min û min digot. Zûrîn jî berê dilxwazê galeaglan bû. Lê hêdî hêdî peyvik di devê wî de giran û dirêj bûn û di dawiya dawîn de li ser pirseka min bêyî pixînê deng jê ne hat. Bi qasekî deng jî min hat birîn û dûre min jî da ser şopa wî.

Sibetirê zû, ez çûm ba Marya Îvanovnayê. Min biryara xwe jê re got û wê jî ev tişta baqilane dît û pejirand. Di wê rojê de hêza parêzgeriya Zûrîn jî bajêr diqetiyan. Wexta me teng bû û diviya bû me jî lez bikira. Min Marya Îvanovna siparte serûsiwa Savelyîç, ji bo dê û bavê xwe min nameyek jî da wê û li wir, li ser lingan me xatir jî hev xwest.

Marya Îvanovnayê bi girî û hêdîka:

- Bi xatirê we, Pyotr Andreyîç! got. Xwedê dizane bê em ê car din hevdu bibînin an ne. Lê ez ê li darê dinê qet we jî bîr nekim. Heta mirinê hûn ê her di dilê min de bin.

Min tu peyvek din ne kir. Li dor me gelek meriv hebûn. Min ne dixwest ku ez pêjnên diltenikiya xwe li pêş wan, li xwe bidim der. Piştî ku taxûka wê bi rê ket, ez jî bêdeng û xemgîn vegeriyam ba Zûrîn. Hevalê min kir ku kêfa min xweş bike. Bi rastî min jî dixwest ez hinekî li xwe vebim. Herweha wê

rojê heta êvarê, me gewzûsadî kir. Û bi êvarê re jî em derketin cewlê.

Ev di rojên dawiya meha çelê paşîn de bû. Ew zivistana ku li pêş bicîhanîna operasyonên leşgerî bû bû asteng, diqediya êdî. Û generalên me yên din jî, ji bo alîkariya me dest didan hev û xwe amade dikirin.

Pûgaçev hêj li dor Orenbûrgê bû. Li gel vê yekê jî her ku diçû, komikên leşgerên me dor li çapûlgeran digirtin û cî li wan teng dibû. Gundên serhildaran çer ku çav li hêzên me diketin, guhên wan di ber de dadiket, li her deverê komikên çapûlgeran ji ber me direviyan, û hertiştî dida xuyakirin ku serketin û şerfirazî gelek nêzîk e.

Pir ne buhurî Prens Golîtsîn li dor kela Tatîşçev ci li Pûgaçev teng kir, hêza wî belav kir û Orenbûrg ji dest xelas kir. Herweha vê hêrişê jî bêguman dabû xuyakirin ku ew ê şer bi çî awayî biqede.

Dema ku hêzên leşgerî li navçeyan hatin belavkirin, ew ê Zûrîn jî bi hêza xwe li hemberî komikek başkirdan şer bikira. Lê beriya ku em û wan li hev rast werin, mêrikan xwe belav kirin jî. Li gundekî tataran buhar bi ser me de hat. Li hemû newalan laser rabû û rê li me hatin girtin. Li ber vê yekê dest û ling li me hati bûn girêdan û xemginiyê bi me girti bû. Lê dema em difikirîn ku ev şerê bêrûmet î bi diz û çapûlgeran re li xelasiyê ye, wê çaxê hinekî bêhn dihat ber me.

Lê hêj Pûgaçev destgîr ne bû bû. Ji nişka ve li navçê hêtûnên Sîbîryayê dîsa deng da, komikên nû li dor xwe civand û dîsa dest bi çapûlgeriyê kir. Serketinên wî dîsa di nava xelkê de hatin gotin û belav bûn. Me dibîhist ku kelên Sîbîryayê yek bi yek ketine. Piştî demeke kurt nûçeyek gihîşt me ku Çarê derewîn bajarê Kazanê girtiye û naha jî dajot ser Moskvayê. Vê nûçeyê tirsek xisti bû dilê wan hemû navmezinên leşgerî, yên ku heta naha xwe bi baweriya bêhêziya Pûgaçev dixapan-din. Zûrîn ferman hilda ku ji Volgayê derbasî hêla hundur bibe û hêrişên xwe li wir bike.

Li vir ez ê dûr û dirêj li ser şer û hêrişên me ne sekinim. Lê bi gotinek kurt ez dikarim bibêjim ku; tunebûnek dijar xwe

dabû qirika me. Ew hemû gundên ku serhildaran serûbinî hev kiri bûn, vê carê jî em lê diketin û ji bêçarî çi tiştên ku di nav lepên gundiyan reben de ma bûn, me dixwar. Li welêt ne rê û rêbaz û ne jî garantiya jiyana merivan ma bû. Mîrên xwedî erd û eşîran, xwe di nava daristanan de diveşartin. Çapûlgeran her dever di erdê re dikirin û dilê fermanदारê komikên wan çi bixwesta ew dikirin. Ser û binê welêt bi reviya agirê wan dişewutî... Lê me hêvî ji Xwedê heye ku gelê ûris ji serhildanên wusa dijar biparêze û carek din jî nede jiyandin!

Pûgaçev qul bi qul direviya û Îvan Îvanoviç Mihelson jî dabû pey wî. Gelek ne buhurî, hat gotin ku Pûgaçev şikestek mezin xwariye. Dûre Zûrîn jî birûskek wergirt ku Pûgaçev hatiye girtin û şer sekiniye. Şer rawestiya bû. Herweha min ê bikari bûya li mala dê û bavê xwe veqeriyama. Her ku ez difikirîm û min xwe li ber hemêza wan didît, kêfxweşiyê cî ne dida min. Hevdîtina min û Marya Îvanovna - ku ji zû de min hay ji rewşa wê tunebû - diket bîra min, bi dilşadiya zarokekî ne dîtibitîm ez. Zûrîn bi vê rewşa min dikeniya, lêv li xwe diqermiçand û digot:

- Na, birako! Pêşerojên te ne bi xêr e! Zewac, erê? Heyf e ku tu serê xwe î bê êş, girîşan lê dipêçî!

Lê di vê navberê de ramanek wusa xerîb kete hişê min ku kêfxweşî li min bû jahr. Ev serokê çapûlgeran î ku keti bû ber xwîna ewqas merivên reben, û ew arihandina ku li bende wî bû... Her ku ez difikirîm kizîna bi kezêba min diket. Bi dilekî xemgîn û xwe bi xwe min digot: «Yemelyan, Yemelyan! Te çima xwe ne havêt ber devê şûrekî, an tu çima rastî perçekî gulûla topekî ne hatî? Ma ne çêtir bû ji te re?» Lê min ê çawa ji bîr bikira ku; wî di wextek diwartirîna jiyana min de ez be-xişandim û dergistiya min ji nava lepê Şvabrînê dilverîşin xelas kir.

Min destûra xwe ji Zûrîn girt. Piştî çend rojan ez ê dîsa li warê dê û bavê xwe bûyama û min ê dîsa Marya Îvanovna xwe ya xweşik bidîta... Lê ji nişka ve boblatek nepayî li ber lingên min rabû.

Roja ku ez li ser rê bûm û ez ê êdî biçûyama, kaxizek di

dest Zûrîn de û hat malika min. Gelekî bi şik dixuya. Tiştê niqutî dilê min. Tirsekê girt ser min bêyî ku ez bizani bim bê çima. Zûrîn fermanberê min şand derve û bi min da zanîn ku karekî wî bi min heye.

Min jî bi şik pirsî û got:

- Çi ye?

Kaxiza di destê xwe de dirêjî min kir û:

- Xeberek bêxêr e, got. Ji te re tu bi xwe bixwîne, bi qasekî berî ket destê min.

Min kaxiz girt û xwend. Ev fermanek bi dizî bû. Ji hemû fermanên ordiyar re hati bû şandin ku li kuderê min bibînin, bi nêgehbanîyek xurt divê min bişînin Kazanê, pêş dadpirsiya lêkolînerên serhildana Pûgaçev.

Pir nema bû ku kaxiz ji dest min de biketa.

Zûrîn:

-Tiştê ku ji bo vê bête kirin, nîne! Vatiniya min divê ku ez fermanê bi cî bînim. Wusa xuyaye gotinên hevaltiya te û Pûgaçev gihîştîye jor. Ez hêvîdar im ku xirab tevnegere û lêkolînerên dadpirsiyê te tawanbar dernexin. Tew bêhna xwe teng neke. û tavilê têkeve rê!

Dilê min pak bû. Ez jî dadpirsiyê ne ditirsîyam. Lê dema ez li ser şûndeketina hevdişîna me ya germîn difikirîm, - kî dizane, dibû ku bi mehan bajota êdî - ji kerba ez dîn dibûm. taxûk amade bû. Zûrîn bi dostî xatir ji min xwest. Li taxûkê siwar bûm. Bi şûrê xwe yên tazî, du balbas li kêleka min rûniştî bûn. Û em ketin riya Kazanê.

- XIV -

DADPIRSÎ

*Çi pêlên ava deryayê
Çi peyvên devê xelkê*

«Metelok»

Ez bi xwe ewle bûm ku tawanbariyek min tune. Tenê ez bê destûr ji Orenbûrgê dûrketi bûm. Ev yeka jî ne dijwar bû ku min xwe li ber biparasta. Lewra siwariya li dor û dûrê kelê ne qedexe bû. Herweha bi herhawayî dihate pejirandin jî. Ku gililîyê min bihata kirin jî, ji ber xwîngermiya min bû; ne ji ber serhişkiya min. Gelek tiştên ku pêwendiyên hevaltiya min û Pûgaçev bipeyitanda hebûn û bi rastî ya xirab jî ev bû. Di rê de pirsên ku ew ê ji min bihata kirin, min hemû di serê xwe de bi cî dikirin û li bersivên wan digeriyam. Min biryara xwe da ku ez di dadgehê de hertiştî rasterast bibêjim. Lewra min ev awayê parastina xwe, awayekî berçavtir û ewletir didît.

Dema em hatin Kazanê, min nêhirî ku bajar vikûvala û şewutîye. Li kuçan û dewsa xaniyan kêşên rijikê şewatê dixuye, diwarên bê ban û pencerena ji dû û dûkelê lewûtîne. Pûgaçev riya xwe bi vir jî xisti bû û şopek weha li dû xwe hişti bû. Di nava zikê vî bajarê hilweşiyayî de, avahiya ku tenê li ser lingan ma bû, kela bû. Balbasan ez hajotim ber kelê û li wir ez dam dest efserekî nîgehban. Wî jî tavilê hesingerek da bankirin, lingên min li qeydê xistin û ez hişkfirî pê ve mam. Dûre wan ez birim bendîxanê û havêtim paş deriyê selûlek teng û

tarî, dîwarên wê rût û ji bêçikên hesinî pencerekek piçûk...

Dawiya vê destpêkê xerab dixuya. Lê dîsa jî ne tirs ket dilê min û ne jî min hêviya xwe birî. Min xwe havêt bextê xemreviya hemû kesên xemgîn, û ji dilê xwe î dilovan û birîndar min banî Xwedê kir. Herweha ew tiştê ku ew ê di serê min de bihata min havête hêlekê, min bêtirs xwe dirêj kir û ez ketim xeweke giran.

Sibetirê dergevanê bendîxanê ez ji xew rakirim, û bi min da zanîn ku komîsyonê banî min kiriye. Du leşgeran ez dam ber xwe û di hewşê re em derbasî ber mala femandêr bûn. Leşger di devê derî de sekinîn û ez berdama ku bi tena serê xwe biçim hundur.

Ez ketim hundurê eywanek gelek mezin. Li ser masekê tije kaxiz û li paş wê jî du meriv rûniştî bûn. Ji van yek generalekî pîr î bi ruyekî hişk û sar bû. Yê din jî kapîtanekî hêza parêzger bû; lihevhatî û li dor bîst û heşt salî bû. Merivekî destbikêr û di tevgerên xwe de serbest dixuya. Li kêleka pencerê, li ber masekak din jî nivismend rûniştî bû. Qelema xwe di paşguhê xwe re kiri bû, bi awayekî amadekar xwe di ser kaxizan de xwar kiri bû ku tiştê min ê bigota, wî ê jî bi kurtî binivisiya.

Dadpîrsiyê dest pê kir. Nav û malbata min ji min hat pîrsîn. Generêl xwest ku ji min jî bibihîse ka ez lawê Andrey Petroviç Grînyov im, an ne. Min bersiv da. Li ser vî yekê, bi hêrs di ser min de qêriya û got:

- Çiqas heyf e ku bavekî wusa giranbiha, xwedîlawekî weha bê xêr be!

Bi bêhnek fere min bersivand û pê da zanîn ku; giliyê ku li ser min hatiye kirin çi dibe bila bibe, min hêvî heye ku ez rastiye ji dil kat bikim û ji vê yekê xelas bim. Ev baweriya min ya bi min, li peşka generêl ne hati bû. Û bi mirûzekî tîrş:

- Reng e ku tu yekî deqdor î, xorto! got. Lê me kesên ji te deqhortir jî dîtine.

Wê çaxê dadpîrsê xort ji min pîrsî ku; kengî û çawa ez ketime xizmeta fermana Pûgaçev û min kîjan vatiniyên wî bi cî hanîne.

Bi hêrs min bersivand ku wek malmezin û efserekî, ez qet

ne ketime xizmeta fermana Pûgaçev û min tu vatiniyên wî jî bi cî ne hanîne.

Dadpîrs li dij derket û got:

- Dema hemû hevalên vî merivî malmezin û efserî, bi awakî barbarî bi destê Pûgaçev bête kuştin; çawa dibe ku tenê ew tê bexişandin? Çawa dibe ku dîsa ev malmezin û ev efsera beşdarî gewzûşadiyên serhildaran dibe, xelatên wek kurk, hesp û pence kapikî ji serokê çapûlgeran werdigire? Ev hevaltiya wusa seyr ji çi tê? Ku ne bêbextî be, an jî bi kêmanî ku ev ne tirsonekiya bêşerefiyê be, lê çi ye ev ?

Ev gotinên kapîtanê hêza parêzger, şerefa min gelek şikand. Min bi hêrs dest bi parastina xwe kir. Li beyarê di bin diywariya pûkê de destpêka hevnasiya min û Pûgaçev çawa bûye; di ketina kela Belogorskê de wî çawa ez nas kirime û bexişandime; min kat kir û pê da zanîn ku ji çapûlger jî kurk û hesp girtina min ne tiştekî xelet e, û heta naha jî li dijî çapûlger min ji dilûcan kela Belogorskê parastîye. Di dawiya dawîn de jî min navê generêl dayê ku di ketina Orenbûrgê de ew ê bikari be dîdevaniya fedekariya min bike.

Pîremêrî bi mirûzê tîrş, ji ser masê namekek vekirî girt û bi dengê bilind dest bi xwendinê kir:

«Li ser daxwaza Ekselansê we: Ez xwe pê serbilind dibînim ku we ji Grînyov î sutvan haydar bikim. Li gor saloxdanê di serhildana roja îroyîn de tiliya Grînyov heye. Li dij vatiniya sermilê xwe û sonda xwe ya leşgerî, ketiye nav pêwendiyên rûreş.

Û ev sutvanê ku tê gotin, ji serê çelê payiza sala par (1773) heta 24 zivistana paşîna îsalîn, li Orenbûrgê li ser vatiniya xwe bû. Lê ji vê rojê û pê ve ji bajêr veqetiya û bi şûnde venegeriya û ne hat êdî. Li gor saloxdanên ku ji hêla neyaran reviyane û hatine; ew çûye parêzgeha Pûgaçev ba wî, û dûre jî herdu bi hev re çûne kela Belogorska ku wî berê vatiniya xwe lê dikir. Di warê rewşa tevgera wî de, ez dikarim...»

Dadpîrs li vir xwendina xwe birî û hişka got:

- De ka tu ê naha xwe çawa biparêzî?

Min xwest ku min çawa dest pê kiriye, wusa jî bidomînim û pêwendiyên xwe û Marya Îvanovnayê wek hemû tiştên din ve-

kirî bi lêv bikim. Lê ji nişka ve dilverîşiyek kambax li min rabû. Ez fikirîm ku ez navê wê bidim, komîsyon ê wê bide bankirin û guhdariya wê jî bike. Wê çaxê ew ê navê wê î paqîj jî têkeve nava gilî û gazinên qirêj. Û herweha wan ê Marya Îvanovna û ew kesên kambax bihaniyana ber hev. Vê ramana xirab serê min wusa tevlihev kir ku ziman li min hat girêdan û min nizani bû ka ez çi bibêjim.

Dadpîrsên ku dest pê kiri bûn bi awakî dilovanî guhdariya min dikirin, piştî dîtî ziman li min nagere, wek berê li hemberî min dîsa ketin rewşên xwe yên hişk. Kapîtanê hêza parêzger xwest ku min û sîxur bînin ber hev. Generêl ferman da ku wî çapûlgerê do bînin. Bi dilxwazî li dêrî vegeyriyam û min pa ku ez wî kesî ku sîxuriya min kiriye, bibînim. Piştî gavekê şingina dengê rêsilê hat, derî vebû û Şvabrîn kete hundur. Çiqas guherî bû! Ez behitî mam. Gelek û gelek jar bû bû û gwîn lê bû bû gwînê miriyan. Porê wî yê ku bi demekî beriya naha ripûreş, bi tevayî sipî bû bû. Riyê wî î dirêj tevlihev bû bû. Bi dengê nizm, lê bi awakî ewle ew giliyên xwe ducar kir. Li gor giliyên wî; Pûgaçev ez wek sîxurekî şandime Orenbûrgê. Dema ku li hemberî serhildaran şer çêbûye, ji bo ku Pûgaçev ji bajêr haydar bikim, ez jî her roj bi hespê derketime gerê. Û di dawîya dawîn de jî, rasterast çûme ba serokê çapûlgeran û ez bi wî re kela bi kela geriyame. Ji bo ku hevalên min ji hêla Pûgaçev ve nebin xwedîparên xelatan û ji bo ku ez xwe di çav wî de şêrîntir bikim, min bêbextî li hevalên xwe kiriye...

Ev peyvana min bêdeng guhdar kir. Ez jî tiştêkê kêfxweş bûm ku xwînxwar navê Marya Îvanovnayê bi lêv ne kiri bû. Gelo çima ne goti bû? Aya ne dixwest bi bîr bîne ku; keçikê pêşniyara wî nayandi bû û ew jî li ber xwe keti bû loma; an jî ew pêjnên ku di vî warî de ez bêdeng didam sekinandin, hêj di dilê wî de jî hebû loma?

Ji ber çi dibe bila bibe, navê keça fermandarê kela Belogorskê li ber komîsyona dadpîrsiyê ne hati bû gotin. Herweha li ser biryara xwe ez ewletir bûm ku navê Marya Îvanovnayê neynim ser zimanê xwe. Dema dadpîrsan gotinên min, yên li ser giliyê Şvabrîn pîrsîn; min bersivand û got: min tu gotin

nîne ku ez li gotinên xwe yên berê zêde bikim.

Generêl ferman da ku me herduya jî ji hundur derxin. Em bi hev re ji eywanê derketin. Min weha li ruyê Şvabrîn nêhirî, lê min tew dengê xwe ne kir. Bi livek tolebar pişirî, rêsilên xwe dan hev, ket peşiya min, bi lez meşiya û çû. Wan dîsa ez havêtime paş derê zîndanê û carek din jî ez banî dadpirsiyê ne kirim.

Ew bûyerên ku ez ê ji vir û pê ve ji xwendevan re kat bikim, min tu yek jî bi çavên xwe ne dîtine. Lê min çîrokên wan ewqas pir guhdar kirin ku hemû jî di ser û ber ve di hişê min de bi cî bûne. Di cî de ye ku ez bibêjim; min ev bûyerên ha bi çav ne dîtin lê ez wan jiyam.

Dê û bavê min wek merivên sedsala berê, bi rûkeniyek jidil Marya Îvanovna hewandî bûn. Hewandina sêwiyekê, ji bo wan bextiyariyek mezintirîn bû. Piştî demekê, xwîna wan baş li Marya Îvanovnayê keliya bû. Lewra dûrî aqilan bû ku piştê nasîna Marya Îvanovnayê merivan jê hez ne kira. Evîndariya min, li cem bavê min êdî ne serserîtiya xortaniyê bû. Daxwaza dilê diya min jî, tenê ev bû ku lawê wê î xoşevîst bi xweşîka keça kapîtan re bizewuce.

Dema ku bihîsti bûn ez hatime girtin, di malê de serê herkesî tevlihev bû bû. Marya Îvanovnayê pêwendiyên di navbera min û Pûgaçev de, ji wan re bi zarekî wusa vekirî kat kiri bû ku ew qet pê nerihet ne bû bûn, tew carina bi bîr hani bûn û ji xwe re kiri bûn wek mijarek pêkeniyê.

Bavê min ne xwesti bû bawer bike ku ez jî beşdarî serhildanek wusa bûbim ku li ser çîna malmezinan desthilatîyê bike. Lê dîsa jî cî li Savelyîç teng kiri bû. Lalayê min jî bê veşartin jê re goti bû; efendiyê piçûk bû bû mêvanê Yemelyan Pûgaçev û vî serekê çapûlgeran jî rûmeta wî dizani bû. Di warê caşîtiya min de jî sondên nemayê xwari bû ku tiştêkî wusa ne bihîstiyê.

Bi vê yekê bêhna salmezinan hinekî fere bû bû û bê tewatî li bende xeberên xêrê bûn. Marya Îvanovna gelek êşiya bû lê peyv ji devê wê derneketi bû. Lewra ew merivek gelek nevspiçûk û têgihiştîya vê yekê bû.

Çend hefte derbas bûn. Rojekê ji nişka ve nama merivê me î Prens B. ji Petersburgê ji bavê min re hat. Prens, di nama xwe de dût û dirêj jê re qala min kiri bû. Di pey du sê peyvên xwe yên rojaneyî re dîsa vegeriya bû ser wan şikên li ser min û pê dabû zanîn ku; ew şikên li ser min, mixabin rast derketi bûn, ez beşdarî serhildaran bû bûm, bi rastî diviya bû ez bi tawana mirinê bihatama arihandinê. Lê ji ber giramiya rîspîtiya bavê min û vatiniya ku kiri bû, Çarîçeyê ez ji rûreşiya tawana mirinê xelas kiri bûm û ji dêla vê ve, ez li quncikekî Sîbîryayê bi tawana jiyanê hati bûm arihandin.

Ji vê xebera nepayî, dikira bavê min tetirxanî biba. Wek berê nikari bû li ber xwe bida êdî. Ew xemgîniya xwe ya ku heta îro di xwe de bêdeng vedişart, aniha bi dişewatî li xwe dida der û her bêhiş digot:

- Ma ev jî dibe? Lawê min jî bide ser rîya Pûgaçev! Xwedê, ma çavên serê min ê ev rojana jî bidîta? Çariçe wî ji mirinê dibexişîne!.. Ma bexîşa wî dikare bibe xemreviya ber dilê min! Ma tawana mirinê xirab e! Kalikê kalê min, ji bo doza xwe ya pîrozwer, heta çilka xwîna xwe ya dawîn jî şer kir û di dara sêpê de li ba bû. Bavê min tev Volînskî û Krûşçev bi mirinek êşdar çûn. Ya xirab ev e; ku malmezinek rabe li ser sonda xwe bêbextiyê bike û biçe têkeve nav refên çapûlger, xwînê jî û xulamên ji zindanan raykirdî. Ev jî bo malbata me rûreşiyek mezin e!

Ji vê bêhêvitiya bavê min tirs diket dilê diya min, hêsrên çavên xwe jê vedişart û ji bo ku xemgîniya wî li ber belav bike, her jê re digot; devê xelkê doxîna meriv nine, kî çi dibê bila bibêje, bawerî bi gotinên wan nabe. Lê bavê min xemrevî ne dibû.

Kul û kesera dilê Marya Îvanovnayê ji yê hemûyan jî bêtir bû. Wê bê şik dizani bû ku min bixwesta, min ê bikari bûya bêgunehiya xwe pêşan bida. Rastiya vê nexwestina min jî têdigêhişt û herweha sedema vê bextreşiya min, xwe didît. Lê hêsrên çavên xwe û kul û kesera dilê xwe ji herkesî vedişart û her difikirî ku bikari be, bi çi awayî min xelas bike.

Serê êvarekî, bavê min dîsa li ser dîvança xwe rûniştî bû,

rûpelên saldeftera qesrê li hev diquliband. Lê diyar bû ku hişê wî ji saldefterê dûr, li devereke din bû. Xwendinê bi qasî hertim bala wî ne dikêşand. Di ber xwe de dest bi fikîna marşek kevn kiri bû. Diya min bêdeng li quncikekî rûniştî bû, fanolîyekî hirî çêdikir û carina jî dilopên hêsrên çavên wê di ser de diçilkiyan. Marya Îvanovna jî li wir rûniştî bû, di dest xwe de tiştek dihûna. Ji nişka ve karê di dest xwe de danî û pêwistiya çûyîna xwe ya Petersbûrgê bi wan da zanîn û alîkariya birêkirina xwe ji wan daxwaz kir.

Ji ber vê yekê xemgîniyek mezin bi diya min girti bû û got:

- Tu ê ji bo çi biçî Petersbûrgê? An te dil heye tu jî me bi tenê bihêlî, Marya Îvanovna?

Marya Îvanovnayê pê da zanîn ku hemî bextiyariya wê ya rojên pêş li ser vê çûyinê ye, wek keça merivekî ku li ser doza xwe hatiye kuştin, wê ê biçûya xwe bavêta bextê alîkariya merivên mezin.

Bavê min serê xwe xist ber xwe. Her peyva ku tawanbariya kurê wî dihanî bîra wî, wek tinazek giran pê dihat.

Ji kwîr de keserek veda û got:

- Biçe daka min. Em naxwazin pêşiyê li bextiyariya te bibirin. Hêvîdar im tu ê ji xwe re mêrekî dilpak bibînî, ne caşekî bêrûmet.

Rabû û çû oda xwe.

Piştî ku Marya Îvanovna bi diya min re tenê ma, planên di serê xwe de hinek ji diya min re kat kir. Diya min bi hêsrên çavê xwe keçik hemêz kir û banî Xwedê kir ku ev fikrên di serê wê de bi ser keve. Amadegiya rêwîtiya Marya Îvanovnayê hate kirin, û piştî çend rojan bi Palaşka û Savelyîç - yê ku bi dijarî em ji hev qetiyar û êdî bi destirmaniya li ber destê wê, xema xwe direvand - ve da ser riya Peterbûrgê.

Marya Îvanovnayê bi serfirazî xwe gihand Sofîyayê(*). Piştî bihîst ku Çarîçe li Tsarkoye Seloyê ye, wê jî biryara xwe da ku li wir bimîne. Li hêleke odê quncikekî bi çîtan dorgirtî jê

(*) Sofîya: Li nêzikî Petersbûrgê, beşek ji gundê Tsarkoye Selo (Gundê Çar) ye.

re veqetandin. Jina pasebanê guzergehê tavlê navîna xwe û Marya Îvanovnayê xweş kir. Serî gavê, xwarziya min argûnda-
da qesrê ye, got û jê re yek bi yek qala hemû veşartiyên jiyana
qesrê kir; Çarîçe di kîjan wextan de ji xew şiyar dibe, kengî
qehwê vedixwe, kengî derdikeve gera sibehê, di wê demê de
kîjan kesên bi navûdeng di qesrê de li ba wê ne, çi peyvên ku
do êvarê li ser textê xwarinê gotine, êvaran kê dihevine... Bi
kurtî, ev tiştên ku Anna Vlashevayê kat kirin, bi qasî çend
rûpelên dîrokê heja bûn û bi rastî jî ji bo nivîşê dahatû tiştinê
giranbuha bûn. Marya Îvanovnayê ji dilûcan guhdariya wê
kir. Dûre bi hev re derketin nava bêxçe. Anna Vlashevayê
çîroka her pirek piçûk û her darek sêvê jê re kat kir. Piştî
gera xwe dîsa veşartiyên guzergehê û herdu jî ji hev xweş bûn.

Marya Îvanovna sibetirê zû ji xew şiyar bû, kincên xwe li
xwe kir û bédeng derket nava bêxçe. Sibehê gelek xweş bû.
Pelên darên îxlamûran êdî bi pêlên bayê payizê zer bû bûn û
di binê tava royê de dibiriqîn. Ruyê ava deryaça mezin bêliv
bû û li ber royê wek neynikê diçirûskî. Çûkên avê nû ji lîsa
xwe şiyar dibûn, ji nav zilên qeraxê deryaçe radibûn û xweşik
xweşik bi ruyê avê diketin. Marya Îvanovna ber bi mêrgek
xweşik çû. Ji bo serketinên Pyotr Aleksandrovîç Rûmyant-
sev(*) bi demekê berê naha li vir beryadek hati bû daçikan-
din. Ji nişka ve fînoyekî gewr î îngîlîz derket pêşiya wê û bi
ewtin ber bi wê bazda. Marya Îvanovna tirsîya û di cîyê xwe
de rawestîya. Di vê navberê de xweşdengê jinekê bihîst.

- Netirsîn, ew gez nake.

Dema ku li hêla deng nêhirî, dît ku li ser benka pêş beryad
jinîkek rûniştiye. Marya Îvanovna jî li hêla din î benkê rûnişt.
Jinîkê hûr hûr li wê dinêrî. Marya Îvanovnayê jî çend caran di
bin çavan re, ji serî heta lingan li wê nêhirî. Şevkirasekî sipî û
fanolîyekî pîqol lê bû. Û kumekî şevê dabû serê xwe. Jiya wê
li dor çel salî dixuya. Li rûyê wê î soravî û dagirtî malmezîni -

(*) *Pyotr Aleksandrovîç Rûmyantsev: Generalekî ûris e, di
serê tirk û ûrisan de serketinên mezin kirine. Ji hêla Katerîna II.
ve bûye mereşal.*

yek serbilind dixuya. Çavê wê yê hêşîn û pişîrîna wê ya bi serê lêvan, bedewiyek bêpîvan lê dida xuyakirin. Wê berî bêdengî birî û got:

- Wusa xuyaye, hûn ne ji vir in?
- Rast e, ez do ji gund hatim.
- Hûn bi dê û bavê xwe re hatin, an?
- Na xatûnxan, ez bi tena serê xwe hatim.
- Bi tena serê xwe! Baş e, lê hûn hêj gelek ciwan in...
- Min ne dê û ne jî bav heye.
- Wê çaxê divê hûn ji bo karekî hati bin vir, ne wusa?
- Belê xatûnxan, min daxwazek ji Çarîça me heye, loma.
- We dê û bav nîne. Reng e, neheqiyek an jî xirabiyek li we bûye û hûn ê jî giliyê xwe bi wê de bikin, ne?

- Na xatûnxan, ne ku min dad divê, ez ji bo dilovaniyê hati-me vir.

- Aya ez dikarim bêpirsim ka hûn kî nin?
- Ez keça Mîronov î kapîtan im.
- Mîronov î kapîtan! Ew î ku li dor Orenbûrgê fermanدارê kelayekê bû, erê?

- Belê xatûnxan.

Xuya bû jinik diltênîkî bû bû, bi zarxweşîyek şêrîntir:

- Li min biborin, got. Ez naxwazim têkilî karê we bibim. Lê ez li qesrê me. Hûn daxwazên xwe ji min re bi lêv bikin, meriv nizane lê dibe ku alîkariyek min li we bibe.

Marya Îvanovna rabû ser xwe, xwe tewand û bi geramî sipasî lê kir. Xwîna wê pir li vê jinika nenas keliya bû û baweriyek mezin pê dihanî. Dûre kaxezek tevkirî ji bêrîka xwe derxist û bi geramî dirêjî wê kir. Jinikê kaxiz girt û xwe bi xwe xwend.

Berê bi daxwazek jidil û rûkeniyek xwînsêrîn dixwend. Lê dûre ji nişka ve xwînsêrîniya li ruyê wê wenda bû û mirûzekî hişk û sar xwe li ruyê wê da der. Marya Îvanovnayê çavên xwe ji livên wê ne dikuta. û li hember vê guherîna jinikê tirsek kete dilê wê.

Jinikê bi livek sar:

- Daxwaza we ji bo Grînyov e, erê? Ne gengaz e ku Çarîçe

wî bibore. Lewra wî ne ji ber naştî û nezaniya xwe, ew raster-ast yekî bêcir û xeternak e ku loma xwe da hêla serokê serhil-daran!

Marya Îvanovnayê:

- Ax, ev ne rast e! got û naliya.

Jinik sor bû û:

- Çima, ev ne rast be? got.

- Ne rast e, bi navê Xwedê ne rast e ev! Ez bi hemû tiştî dizanim, ez ê ji we re çêlî hertiştî bikim. Çi tiştê ku di serê wî de hatin, hemû jî ji bo min bû. Ku wî bêgunehiya xwe ne parasti be, ne xwestiye navnotî bi pey min keve, loma.

Piştî van gotinên xwe Marya Îvanovnayê ew hemû tiştên ku xwendevan pê dizane, di carekê de kat kir.

Jinikê baş lê guhdarî kir û dûre jê pirsî:

- Hûn li kuderê dimînin?

Piştî ku bihîst li ba Anna Vlashevayê dimîne, bi pişîrîn got:

- Hii, dizanim! Baş e, de vê gavê bi xatirê we. Ji kesekî re çêlî vê hevdîtina me neke. Hêvêdar im ku ji bo girtina bersiva nama xwe, hûn ê gelekî nepên.

Piştî van gotinên xwe rabû ser xwe, di nav daran re da ser rê û çû. Marya Îvanovna jî bi dilekî xweş û hêvîdar vegeriya mala Anna Vlashevayê.

Xwedîya malê li hember vê liva wê derket û got; ji bo saxiya keçek berzewac, li sibehên payizê gerên weha, ne baş in. Dûre çû semawer hanî, kasikên çayê dagirt û êdî dikir ku dest bi awaniya dût û dirêj ya qesrê bikira. Lê di wê gavê de duruşka qesrê hat û li ber pelikên dêrî sekinî. Destirmanekî qesrê kete hundur û da zanîn ku Çarîçe, keça Mîronov î kapîtan banî qesrê dike.

Anna Vlashevna ma behitî, dest û lingên wê li hev geriyan û bi qêrîn:

- Xwedêyo! got. Çarîçe we gazî qesrê dike! Aya ji kuderê pê dizane ku hûn li vir in? Baş e, lê hûn ê bi çi awayî derkevin hafa Çarîçeyê, diya min? Tirsî min ev e ku hûn ê nizani bin wek qesriyan gava xwe bavêjin... Nizanim ez jî bi we re we-

rim, . an ne? Bi kêmanî min ê du sê şîret li we bikira. Û ya din, ma hûn ê çawa bi van kincên xwe yên rêwitiyê biçin qesrê? Ez nizamim, me bişanda pey dadikê û fistanê wê î zer bixwesta gelo?

Destirman pê da zanîn ku Çarîçeyê gotiye; bila ew bi tena serê xwe û çi kinc li wê ne, bila bi wan ve were. Tiştê ku zêde bihata kirin tunebû. Herweha Marya Îvanovna çû di duruşkê de rûnişt, bi şîret û lavayên Anna Vlasjevayê berê xwe da qesrê.

Marya Îvanovna nivisa eniya xwe di xwe de hîs dikir û dilê wê di defa singê wê de bi pêt lê dida. Piştî çend deqan duruşkê xwe da ber devê deriyê qesrê. Marya Îvanovna bi gavên lertzok bi pêlikan ve hilkişiya. Li pêş wê, derî hetâ dawiyê vedibûn. Di ber rêza gelek odeyên vala û xweşxuya re derbas bû. Destirman li pêş diçû û rê pêşanî wê dikir. Dûre hatin li ber deriyekî girtî sekinîn, destirman Marya Îvanovna li wir bi tenê hişt û ket hundur ku hatina wê bide zanîn.

Dema keçik difikirî ku ew û Çarîçe ê pêrgî hev bibin, ji hêle de diket û bi dijarî li ser xwe disekinî. Piştî demeke kurt derî vebûn û Marya Îvanovna kete oda Çarîçeyê.

Çarîçe li ber masa xweçêkirinê rûnişti bû. Çend nedîme li dora wê rûnişti bûn. Dema ku çav li Marya Îvanovnayê xistin, ji ber wê bi geramgirî xwe dan hev û cî dane wê. Çarîçe bi pişirînek şêrîn lê vegeriya û nêhirî. Marya Îvanovnayê tavilê ew nas kir. Bi qasekî berê li nav bêxçe ji dilûcan bi vê jinikê re peyivî bû. Çarîçeyê banî wê kir ku nêzîktir were û dîsa her bi wê pişirîna xwe got:

- Ez gelek kêfxweş im ku ez li ser soza xwe sekinîm û min daxwaza we bi cî hanî. Karê we li hev hat. Ez bêşik pê bawer im ku dergistiyê we bêguneh e. Ew kesî ku ew ê bibe xezûrê we, min jê re ev nama nivisiye. Ji kerema xwe re bibin û bi destê xwe bidine wî.

Marya Îvanovnayê bi destên lertzok name girt û bi girî xwe havête lingên Çarîçeyê. Çarîçeyê ew rakir, maç kir û got:

- Ez dizanim ku hûn ne dewlemend in. Lê ez deyndarî keça Mîronov î kapîtan im. Ji bo pêşerojên xwe qet hus-

tuxwar nebin. Hemû pêwistiyên we li ser min.

Piştî ku Çarîçeyê gelek peyvên tenik û xweşik ji keçîka sêwî re gotin, ew dîsa bi şûnde bi rê kir. Marya Îvanovna dîsa bi wê duruşka qesrê, ji qesrê veqetiya. Anna Vlasievna ku bête-wat li bende wê bû, pirs li ser pirsê ji keçîkê kir. Marya Îvanovnayê jî bi kin û kurtî pirsên wê bersivand. Anna Vlasievnayê ev bersivên wê li dilê xwe girti bû bi rastî. Lê dîsa jî ev sedema da xatirê fediyokiya keçên gundî û bi dilpa-kî Marya Îvanovna bexişand. Marya Îvanovna bêyî ku bibêje ez ji xwe re hinekî li Petersbûrgê binêrim, di wê rojê de bi şûnde vegeriya gundê me.

- DAWÎ -

Serpêhatiyên Pyotr Andreyîç Grînyov li vir dawî tê. Li gor gotinên malbata wî em têdigihêjin ku; di dawiya sala 1774 de, bi fermanek tayhetî ji bendixanê hatiye berdan, di darde-kirina Pûgaçev de bi xwe li wir bûye, çapûlger di nava koma merivan de ew nasiye û bi serhejîn silav lê kiriye. Ev seriya piştî gavekê hatiye jêkirin û tev xwînê pişanê xelkê bûye.

Piştî demeke kurt jî, Pyotr Andreyîç bi Marya Îvanovnayê re zewuciye. Aniha zarokên wan li bajarê Sîmbîrskê bi bex-tiyarî dijîn. Bi qasî sê verstan ji X...ê dûr, gundekî bi zeviyên deh mîran heye. Bi dîwarê mala mîrekî ve, hi cam û çerçove nameyek dardekirî ye. Ev nama hi destnivîsa Katerîna II. hatiye nivîsîn û ji havê Pyotr Andreyîç re hatiye şandin. Tê de bêgunebîya lawê wî û pesnê dilpakî û haqiliya keça Mîro-nov î kapîtan pê dide zanîn.

Ji neviyên Pyotr Andreyîç, yekî bihîstîye ku em li ser wê demê kar dikin. Ji ber vê yekê wî jî ev destnivîsa kalê xwe î ku ew dema wek çîrok nivîsiye, da me. Bi destûra malbata nivîskar me jî hiriyara xwe da ku em viya wek ku hatiye nivî-sîn, hiweşînin. Lê tenê li gor serê her beşî me nivîsek peyda kir û me hinek navên taybetî guherandin.

19 Çelê payiza sala 1836

Weşanger

Xorto! Ku rojekê ev nivisarên min bi dest te bikeve, ji bîr neke ku guhertinên herî baş û bingehîn, bi guvaştinên darê zorê nabe. Tenê bi rîya serastiya xwiyê meriv bi xwe dibe.

— *Ji romanê* —

